

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**ANONİM ŞİRKETLERDE
KÂR DAĞITIMI VE VERGİLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Fatih ACAR

BURSA 2005

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

ANONİM ŞİRKETLERDE
KÂR DAĞITIMI VE VERGİLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Prof. Dr. Metin TAŞ

Fatih ACAR

BURSA 2005

TC.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... ait

..... adlı çalışma, jürimiz tarafından
.....Anabilim / Anasanat Dalı,
..... Bilim Dalında
Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman).....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI

ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIMI VE VERGİLENDİRİLMESİ

Fatih ACAR

(Yüksek Lisans Tezi)

İşletmelerin temel amacı belli bir dönemde gerçekleştirdikleri faaliyetleri sonucu kâr elde etmektir. Genel olarak kâr dağıtım prensipleri, TTK’da belirlenmiş olup özel haller dışında sistem bu Kanunun getirdiği esaslara göre şekillenmiştir. İşletmelerin bir yıllık faaliyet sonuçlarını ortaya koyan en önemli gösterge işletme kârıdır. İşletme kârı belli bir hesap dönemi sonunda elde edilen satış hasılatı ile bu hasılatla ilişkin maliyet ve giderler arasındaki olumlu fark olarak tanımlanabilir. Bir yıllık faaliyet sonucu elde edilen kârın önemli bir kısmı devlete vergi olarak aktarılırken kalan kısmın şirket bünyesinde yedek akçe olarak pay sahipleri ve bunlar dışında kalanlara (Yönetim Kurulu Üyeleri, Çalışanlar) dağıtımı söz konusudur. Yedek akçeler, belli dönemlerde meydana gelen işletme kârlarının bir kısmının Kanun, ana sözleşme ve genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılmayarak işletmenin bünyesinde bırakılması anlamını taşımaktadır. Yedek akçeler yasal, ihtiyari ve olağan üstü yedek akçeler olmak üzere 3’e ayrılmaktadır. Kârın dağıtımında önemli diğer bir konu TTK hükümlerine göre pay sahiplerine, safi kârdan ödenmiş sermayenin %5’i oranında verilecek olan kâr payları (Temettü) dir. Kâr paylarının vergilendirilmesi konusunda 4842 sayılı Kanunla yapılan son düzenleme ile kâr paylarından yapılacak gelir vergisi tevkifatında sadece kârın dağıtım aşamasında tevkifat yapılması benimsenmiştir. Kâr dağıtımının muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar ise “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” ve buna bağlı yapılan düzenlemelerle temel esaslara bağlanmıştır. Faaliyet sonucu elde edilen kârın başlangıcından nihai dağıtım aşamasının son halkasına kadar geçen sürelerde yasalarda yer alan düzenlemelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Konu bir bütün olarak değerlendirildiğinde kârın dağıtım ve vergisel yükümlülüklerin hesabı konusu yasal mevzuat açısından tekrar değerlendirilmeli, daha açık ve anlaşılır düzenlemeler yapılmalıdır.

Danışmanı : Prof.Dr. Metin TAŞ

Sayfa sayısı : 135

ABSTRACT

DEPARTMENT OF FINANCE, INSTITUTION OF SOCIAL SCIENCIES

THE DISTRIBUTION OF PROFITS AND THE TAXATION OF THE DIVIDENDS BY THE JOINT-STOCK COMPANIES

Fatih ACAR

(Thesis for Master of Sciences)

The main purpose of the business enterprises is to make profit and distribute it to the shareholders. In principle, the rules concerning profit distribution are determined by the Turkish Commercial Code (TCC); except otherwise required by the special legislation, the rules of TCC shall be obeyed by all. The main criterion for the performance of business enterprises is the amount of profit they made. The business profit may be defined as the positive difference between the sales and the related costs (and expenses) in a fiscal period. A considerable amount of the profit obtained in a fiscal period has to be paid to the state as income tax and the remainder is retained as reserves which may be distributed to the shareholders and others (member of the Board of Directors and/or employees) as dividend. The reserves are the amount of profit that must be retained in accordance with the Law, the Articles of Association and Resolution of General Assembly. There are three categories of reserves; the statutory, the voluntary and the extraordinary. Regarding the distribution of profits another important issue is that according to the rules of the Turkish Commercial Code a certain amount of the profit has to be distributed to the shareholders as 1st dividend which is 5% of the paid-in capital. In accordance with the changes made to the legislation by Code numbered 4842, the withholding tax on dividend will be applicable only if the dividend is distributed to the shareholders. The accounting principles for the profit distribution are stated by the “General Communiqué of Application of Accounting System” and related legislation. A final point of notice maybe is that there are many rules determined by different legislations with regard to the profit distribution. We hope, the whole legislation should be reviewed and the rules of profit distribution should be simplified.

Adviser : Prof.Dr. Metin TAŞ

Page numbers : 135

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANONİM ŞİRKETLER VE KÂR KAVRAMINA İLİŞKİN KURAMSAL BİLGİLER

I- ANONİM ŞİRKETLERİN HUKUKSAL YAPISI	3
A- Anonim Şirketlerin Kuruluş Türleri	5
1- Ani Kuruluş.....	5
2- Tedrici Kuruluş	5
B- Anonim Şirketlerin Organları	5
1- Yönetim Kurulu	5
2- Denetçiler (Murakıplar)	7
3- Genel Kurul.....	7
4- Müdürler	9
C- Anonim Şirketlerde Pay.....	10
D- Anonim Şirket Ortaklarının Kâr Payı Hakkı	10
E- Anonim Şirketler Tarafından Çıkarılan Menkul Kıymetler.....	11
1- Hisse Senetleri (Pay Senedi, Aksiyon, Esham) Tanımı ve Türleri	12
a- Hamiline Yazılı Hisse Senetleri.....	12
b- Nama Yazılı Hisse Senetleri.....	12
2- Hisse Senetleri ile İlgili Diğer Belgeler	13
a- Hisse Senedi İlmühaberleri	13
b- Makbuzlar	13
c- Yeni Pay Alma Hakkı Kuponu (Rüçhan Hakkı Kuponu).....	14
d- Faiz Kuponları	14
e- Opsiyon Belgesi (Küsur Belgesi).....	14
3- İmtiyazlı Hisse Senetleri	14
4- İntifa Senetleri.....	14
a- Kurucu İntifa Senetleri.....	15
b- Katılma İntifa Senetleri.....	16
5- Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi.....	16
II- KÂR KAVRAMI VE KÂRIN TESPİTİ.....	17
A- Kârın Tanımı	17
B- Kârın Tespit Şekilleri.....	20
1- Öz Sermaye Kıyaslaması Yoluyla Kârın Tespiti	20
a- Ticari Bilanço - Mali Bilanço Ayırımı.....	22
b- Ticari Kâr (Ticari Bilanço) ile Mali Kâr (Mali Bilanço) Arasındaki Farklar	23
c- Öz Sermaye Tespit Yöntemleri.....	24
(1)- Sentetik Yöntemle Öz Sermaye Hesaplanması	24
(2)- Analitik Yöntemle Öz Sermaye Hesaplanması	25
2- Hasılat ve Giderlerin Kıyaslanması Yoluyla Kârın Tespiti	27

İKİNCİ BÖLÜM

ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIM SÜRECİ

I- ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIM KOŞULLARI	29
A- Kâr Dağıtımını İçin Uygun ve Yeterli Kaynakların Bulunması	29
B-Önceki Hesap Dönemlerindeki Ticari Zararın Kapatılmış Olması.....	29
C- Genel Kurulun Kâr Dağıtımına Karar Vermesi.....	30
II- KÂR DAĞITIMININ HUKUKSAL PROSEDÜRÜ	30
A- Genel Olarak Türk Ticaret Kanunu'ndaki Kâr Dağıtım İlkeleri	32
B- Halka Açık Olmayan Anonim Şirketlerde TTK Hükümleri Uyarınca Kâr Dağıtımının Aşamaları.....	33
C- Halka Açık Anonim Şirketlerde SPK Hükümleri Uyarınca Kâr Dağıtımının Aşamaları..	34
III- KÂR DAĞITIMININ AŞAMALARI	35
A- Ticari Kârdan Yedek Akçe Ayrılması	35
1- Yedek Akçe Kavramı.....	36
2- Yedek Akçe Türleri.....	36
a- Yasal Yedek Akçe.....	36
b- İhtiyari Yedek Akçe.....	38
c- Olağanüstü Yedek Akçe	38
3- Yedek Akçenin Amortismanlar ve Karşılıklardan Farkı.....	38
4- Kanuni Yedek Akçelerin Kaynakları	39
a- Safi Kâr Kavramının TTK Açısından Değerlendirilmesi	39
b- Sermaye Piyasası Kanunu Açısından Safi Kâr	41
5- Yedek Akçelerin Olağandışı Kaynakları	41
a- Emisyon Primlerinden Doğan Kazançlar.....	41
b- İptal Edilen Pay Senetlerinden Doğan Kazançlar.....	42
6- Özel Kanunlar Gereğince Ayrılan Yedek Akçeler.....	42
7- Holdinglerde Yedek Akçeler.....	43
8- Gizli Yedek Akçeler.....	43
9- Gizli Yedek Akçelerin Vergi Kanunlarında Yer Alan Hükümler Açısından Değerlendirilmesi	45
10- Kanuni Yedek Akçelerin Kullanıldıkları Yerler	46
11-Yedek Akçelerin Sermayeye İlave Edilmesi.....	47
12- Olağanüstü Yedek Akçenin Pay Sahiplerine Dağıtılması.....	47
B- İhtiyari Yedek Akçe Ayrımı (TTK'nın 467 ve 469/1 Maddeleri Uyarınca)	48
C- Fon Ayrımı (TTK'nın 469'uncu Maddesi Uyarınca).....	49
D- İşçi ve Memurlara Yardım Akçesi Ayrımı (TTK'nın 468 ve 469/1'inci Maddeleri Uyarınca Ana Sözleşme Gereğince).....	50
E- İşçi ve Memurlara Kıdem Tazminatı ve İhbar Tazminatı Ayrımı (TTK'nın 469/3'üncü Maddesi Uyarınca Ana Sözleşme Gereği).....	51
F- Pay Sahiplerine Dağıtılacak Kâr Payı	51
1- Kâr Payı (Temettü).....	51
2- Birinci Temettü	52
3- Birinci Temettü Oranının %5 Olması ve Dağıtılması Zorunlu Mudur?	52
4- Kâr Payının Ödenmiş Sermaye Oranında Pay Sahiplerine Dağıtılacağı.....	53
5- Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Anonim Şirketlerde Birinci Temettü.....	54
a- Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Anonim Şirketlerde Temettü Dağıtımı.....	55
b- Halka Açık Şirketlerde Temettü Avansı.....	56

6- Kâr Dağıtım Tarihi.....	56
a- Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre.....	56
b- Sermaye Piyasası Kanunu Hükümlerine Göre,.....	56
G- Kurucu İntifa Senetlerine Kâr Payı Verilmesi.....	57
H- Yönetim Kurulu Üyelerine Ayrılan Kâr Payı.....	58
1- Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Ayrılan Kâr Payı.....	58
2- Sermaye Piyasası Kanunu Hükümlerine Göre Ayrılan Kâr Payı.....	58
İ- İmtiyazlı Pay Sahiplerine Ayrılan Kâr Payı.....	59
J- İşçi, Memur ve Müstahdemlere İkramiye, Prim, Ek Ücret vb. Nitelik Taşıyan Kâr Payları (Ana Sözleşme Hükümleri Uyarınca).....	59
K- Ana Sözleşme Hükümleri Uyarınca İkinci Temettü.....	60
L- İkinci Tertip Yedek Akçe (Ek Yedek Akçe).....	60
M- Yasal ve İhtiyari Yedek Akçe Dışındaki Yedek Akçeler (TTK'nın 469'uncu Maddesinin 2 ve 3 No'lu Fıkraları Uyarınca ve Genel Kurul Kararıyla).....	61
N- İşçi, Memur ve Müstahdemlere Ayrılan İkramiye, Prim vb.leri (Genel Kurul Kararları Uyarınca).....	61
O- Üçüncü Temettü.....	61
P- Olağanüstü Yedek Akçe.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR DAĞITIMINDA VERGİLENDİRME VE MUHASEBE İŞLEMLERİ

I- KURUMLARDA KÂR DAĞITIMI VE STOPAJ UYGULAMASI.....	62
A- Kurumlarda Kâr Payı Stopajının Tarihsel Seyri.....	62
B- Stopaja Tabi Olan Kâr Payı Dağıtımları.....	64
1- Tam Mükellef Kurumlar Tarafından Tam Mükellef Gerçek Kişi ve Kurumlara (Vergi Mükellefi Olmayan veya Vergiden Muaf Olanlar Dahil) Dağıtılan Kâr Paylarında Stopaj.....	64
2- Tam Mükellef Kurumlar Tarafından Dar Mükellef Gerçek Kişi ve Kurumlara (Vergiden Muaf Olanlar Dahil) Dağıtılan Kâr Paylarında Stopaj.....	65
3- Dar Mükellef Kurumlar Tarafından Dar Mükellef Kurumların Yurt Dışındaki Merkezlerine Aktarılan Kazançlarda Stopaj.....	66
4- GVK'nın 94/6-B Maddesine Göre Stopaja Tabi Menkul Sermaye İradları.....	66
5- Kurumların GVK'nın 94/6-B Maddesi Hükümü Gereği GV Stopajı Yapılması İçin Kârın Dağıtılmış Olması.....	67
6- 24.04.2003 Tarihinden Sonra Elde Edilen Kâr Paylarının %50'sinin GV'den İstisna Tutulması Ve Stopajın Mahsup Edilmesi.....	68
7- 4842 Sayılı Kanun Sonrası Kurumlarda Kâr Paylarına İlişkin GV Stopajının Yürürlük Tarihi ve Nispeti.....	69
8- Kurumlara Dağıtılan Kâr Paylarından Stopaj Yapılmaz.....	70
9- GVK'nın Geçici 62/1'inci Maddesi Uyarınca Gelir Vergisi Stopajına Tabi Tutulmayacak Kâr Payı Dağıtımları.....	71
10- 31.12.1998 veya Daha Önceki Tarihlerde Sona Eren Hesap Dönemlerinde Elde Edilmiş Olan Kurum Kazançlarının Dağıtılması Sonucu Gerçek Kişilerce Elde Edilmiş Olan Kâr Paylarının GV'den Müstesna Tutulması.....	72
11- 1999-2002 Yıllarına Ait Kazançların Dağıtılması Sonucu Kâr Payı Elde Eden Gerçek Kişilerin Bu Gelirlerinin Beyanı.....	73

12- GVK'nın Geçici 62/1, 2 Ve 3 Fıkralarında Belirtilen Kâr Paylarının Kurumlar Vergisi Mükellefleri Tarafından Elde Edildikten Sonra Bunların Hissedarlara Dağıtılması Halinde Bu Gelirlerinin Beyanı	74
II- KÂR DAĞITIMININ VERGİLENDİRİLMESİNDE ÖZELLİK ARZEDEN KONULAR .	75
A- Dernek ve Vakıflara Ait İktisadi İşletmelerinden Aktarılan Kâr Payının Vergilendirilmesi	75
B- Vergi İnceleme Raporları ile Kâr Dağıtıldığı İddiası ve Stopaj.....	77
C- 4325 Sayılı Kanun Kapsamında Bulunan Kurumlarda Kâr Dağıtımı ve Stopaj.....	78
D- Serbest Bölgede Şube Olarak Faaliyet Gösteren Şirketlerden Elde Edilen Kâr Payları....	80
E-Enflasyon Düzeltmesi ve Kâr Dağıtımına Etkisi	82
1-Genel Açıklama.....	82
2-Enflasyon Düzeltmesi ve Kâr Dağıtımı	83
F- Kârın Dağıtılmaması Durumu	87
III- KÂR DAĞITIM TABLOSU VE MUHASEBE İŞLEMLERİ	88
A- Kâr Dağıtım Tablosu Kavramı ve Düzenleme Esasları.....	88
1-Kavram.....	88
2- Kâr Dağıtım Tablosu Düzenleme Esasları	89
B- Kâr Dağıtım Tablosunun Düzenlenmesi ve Muhasebesi	92
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	104
EKLER.....	107

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
age	Adı Geçen Eser
BK	Borçlar Kanunu
GV	Gelir Vergisi
GVGT	Gelir Vergisi Genel Tebliği
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
KV	Kurumlar Vergisi
KVGT	Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
LİFO	Son Giren İlk Çıkar
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
Md	Madde
s	Sayfa
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TL	Türk Lirası
VUK	Vergi Usul Kanunu
vb	Ve benzeri
IAS	Uluslararası Muhasebe Standardı

GİRİŞ

Bilindiği üzere işletmelerin temel amacı belli bir dönemde gerçekleştirdikleri faaliyetleri sonucunda kâr elde etmektir. Kârın elde edilmesi sonrası ne şekilde dağıtılacağı, devletin ve ortakların mevcut kârdan ne kadar pay alacakları ve ne kadarlık kısmının işletmenin bünyesinde bırakılacağı konuları önem arz etmektedir. Bu konuda en önemli hususlardan biri de dağıtılabilir kârın tespiti yanında kâr paylarının gerek kâr dağıtan kurum gerekse kâr payını alan ortak bünyesinde nasıl vergilendirileceğidir.

Sermaye şirketi olan anonim şirketlerin yapısı ve nitelikleri gereği bu şirketlerde de kâr dağıtım ve vergilendirilmesi konusu özellikle vergilendirme alanında çok sık yapılan değişikliklerle güncelliğini her zaman korumuştur.

Yapılan bu çalışmada, kâr dağıtımının bir bütün olarak kavranması, faaliyet sonucu oluşan kârın oluşum aşamasından nihai dağıtım aşamasına kadar geçen süreçlerin vergisel düzenlemeler dahil yasalarda yer alan hükümler çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve yapılan değerlendirmelerde varsa konuyla ilgili önerilerin neler olduğunun ortaya konması amaçlanmıştır. Dağıtılabilir kârın tespiti, kâr paylarının gerek kâr dağıtan kurum gerekse ortak ve çalışanlarca dağıtımına nasıl konu edileceği ve kâr dağıtım aşamasında vergilemenin nasıl yapılacağı konuları yasalarda yapılan son değişikliklerde dikkate alınarak, açıklığa kavuşturulmuştur.

Anonim şirketlerde kâr dağıtım ve vergilendirilmesi konusu değerlendirilirken, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve konuyla ilgili çok sayıda kitap, makale ve bilimsel çalışmadan yararlanılarak konu tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

Genel olarak temel kâr dağıtım prensipleri, TTK'da belirlenmiş olup özel haller dışında sistem bu kanunun getirdiği esaslara göre şekillenmiştir. Sermaye Piyasası Kanunu ve diğer hukuki düzenlemeler TTK'da belirtilen esaslara uygun olarak genişletici ya da daraltıcı hükümlerle çerçevelenmiştir.

Yapılan çalışmanın birinci bölümünde, anonim şirketler ve kâr kavramına ilişkin Kuramsal Bilgiler başlığı altında, anonim şirketlerin hukuksal yapısı hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek, kâr kavramı ve kârın tespit yöntemleri fazla ayrıntıya girmeden ana hatlarıyla açıklanmıştır.

İkinci bölümde anonim şirketlerde kâr dağıtım süreci, tüm yönleriyle değerlendirme konusu yapılmıştır. Bu bölümde öncelikle kâr dağıtım için gerekli koşulların neler olduğu ve

kâr dağıtımının hukuksal prosedürü hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiş daha sonra kârın elde edildiği başlangıç aşamasından nihai aşamaya kadar geçen süreçlerin tamamı ayrıntılı bir şekilde incelenerek, kâr dağıtım aşamaları doyurucu bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde kâr dağıtımının vergilendirilmesi başlığı altında kâr dağıtımı ve stopaj uygulamaları tarihsel seyri içinde tüm boyutlarıyla incelenmiştir. Bu konuda yasalarda sıkça yapılan değişiklikler dikkate alınmış, konu bütünlüğü açısından geçmiş dönem uygulamaları da değerlendirme konusu yapılmıştır. Uygulamada sorunlar yaşandığı bilinen kâr dağıtımında stopaj uygulamalarının üzerinde etraflıca durulmuştur. Yine bu bölümde her dönem güncelliğini koruyan serbest bölgede şube olarak faaliyet gösteren şirketlerden elde edilen kâr paylarının vergilendirilmesi, son dönemde uygulama alanı bulan enflasyon muhasebesi ve kâr dağıtımına etkisi gibi özellik arz eden spesifik konular hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Son olarak, kâr dağıtım tablosu konusu değerlendirilmiş kâr dağıtım tablosunun tanımı, düzenleme esasları ve muhasebesi konuları inceleme konusu yapılmıştır. Ayrıca Ek-1'de konuyla ilgili çok sayıda ayrıntılı örnek verilerek konunun tüm yönleriyle açıklığa kavuşması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANONİM ŞİRKETLER VE KÂR KAVRAMINA İLİŞKİN KURAMSAL BİLGİLER

I- ANONİM ŞİRKETLERİN HUKUKSAL YAPISI

TTK'nın 269'uncu maddesinde anonim şirket, "Bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı maddede ortakların sorumluluğunun taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlı olduğu hüküm altına alınmıştır.

Şirket mukavelesinde, şirket mevzuunun sınırları açıkça gösterilmesi şartıyla kanunen yasak olmayan her türlü iktisadi amaç ve konular için anonim şirket kurulabilir.(TTK Md 271)

Özel kanunlarla kurulan anonim şirketler de kuruluş kanunlarında aksine hüküm bulunmadıkça TTK hükümlerine tabidirler. Örneğin 1211 sayılı Kanun'la kurulan TC Merkez Bankası özel kanun gereği anonim şirket şeklinde kurulmuştur ve kendi kanununa tabidir.

Özel kanunlarda aksine hüküm bulunmamak kaydıyla anonim şirketlerin esas sermayesi 50 milyar Türk lirasından aşağı olamaz. (TTK Md 272)

Anonim şirketin kurulabilmesi için şirkette pay sahibi en az beş kurucunun bulunması gerekmektedir. (TTK Md 277)

Anonim şirkette nakit para, iktisadi değer ifade eden taşınır ve taşınmaz mallar, çeşitli haklar sermaye olarak konulabilir. Ticari itibar ve emek sermaye olarak değerlendirilmez.

Anonim şirketlerde sermaye artırımına gidilmesi mümkündür; ancak bunun için ana sözleşmenin ilgili maddesinde değişiklik yapılması gereklidir. 1982 yılından itibaren Sermaye Piyasası Kanunu, "Kayıtlı Sermaye Sistemi" ile ana sözleşmede değişiklik yapmanın zorluklarını ortadan kaldırmak için sözleşme değişikliği yapmaksızın esas sermayenin artırılmasına imkan tanımıştır.

Pay senetlerini halka sunmak üzere kurulan ve hisse senetlerini sermaye artırmak yoluyla halka arz edecek olan, ortak sayısı 100'den fazla olan anonim şirketler, Sermaye Piyasası Kurulu'ndan izin almak kaydıyla kayıtlı sermaye sistemine geçebilirler. (SPK Md 12)

Kayıtlı sermaye, anonim şirketlerin ana sözleşmelerinde hüküm bulunmak kaydıyla, yönetim kurulu kararıyla, TTK'nın sermayenin artırılmasına ilişkin hükümlerine tabi olmaksızın

hisse senedi çıkarabilecekleri azami miktarı gösteren, Ticaret Sicilinde tescil edilmiş olan sermayedir (SPK Md 3)

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre anonim şirket olarak kurulması gereken şirket türleri şunlardır:

- Aracı kurumlar
- Genel finans ortaklıkları
- Yatırım danışmanlığı şirketleri
- Portföy yönetim şirketleri
- Yatırım ortaklıkları
- Risk sermayesi yatırım ortaklıkları
- Girişim şirketleri

Diğer taraftan ilgili kanunları uyarınca bankalar, sigorta şirketleri, umumi mağazalar, finansal kiralama şirketleri, özel finans kurumları, bağımsız denetim şirketleri, döviz ile kıymetli maden, taş ve eşyaların alım satımına ithal ve ihracına ilişkin faaliyette bulunacak yetkili müesseseler, kıymetli maden alım satım aracıları, dış ticaret sermaye şirketleri, faktoring şirketleri, gümrük hattı dışı eşya satış mağazaları ve depoları anonim şirket olarak kurulup faaliyet göstermek zorundadır.

Anonim şirketler halka açık olmaksızın kurulabilecekleri gibi halka açık anonim şirket şeklinde de örgütlenebilirler.

Halka açık anonim şirket, hisse senetleri halka arz olunan veya arz olunmuş sayılan anonim şirketlerdir. Hisse senetleri borsada işlem gören anonim şirketler ise, halka açık anonim şirketlerin bir alt dalıdır.

Ortak sayısı 100'ü geçen şirketlerle menkul kıymetlerini halka arz suretiyle satmış kuruluşlar SPK uyarınca halka açık şirket statüsündedir.

Kâr dağıtım oranının belirlenmesi, yedek akçe ayrılmasına ilişkin hususlarda Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi anonim şirketlerde adı geçen Kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu hükümler ise Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre bir takım farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar ise ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

A- Anonim Şirketlerin Kuruluş Türleri

TTK hükümlerine göre anonim şirketlerin aşağıda belirtilen iki yöntemden biri ile kurulması mümkündür. Bunlar:

- 1- Ani Kuruluş
- 2- Tedrici Kuruluş

1- Ani Kuruluş

Ani kuruluş, şirket paylarının kurucular tarafından tamamen taahhüt edilmesi ile olur. Şirket kurucuları aynı zamanda pay sahibidirler. (TTK Md 276)

Kurucu ortaklar tarafından hazırlanan ve imzalanan şirket sözleşmesi notere onaylatılarak sermaye temin olunur. Sermayenin en az 1/4'ünün bankaya bloke edilmesi gerekir. Şirket kuruluşunda gerekli olan belgelerle birlikte Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvurulmak suretiyle izin alınır. Mahkemeden şirket kuruluşunun tasdiki istendikten sonra, ticaret siciline tescil ve ilan yükümlülükleri yerine getirilir. Kuruluş işlemi bloke paranın çözdürülmesi ile tamamlanır.

2- Tedrici Kuruluş

Tedrici Kuruluş ana sözleşme ile tespit olunan sermayenin %10'unun kurucular tarafından ödenmesi ve daha sonra Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen sair şartların yerine getirilerek halka başvurulması suretiyle olur. (TTK Md 276)

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3/c maddesi hükmü uyarınca halkı bir anonim şirkete katılmaya veya kurucu olmaya davet etmek, menkul kıymetlerin halka arzı sayılacağından, tedrici kuruluşta Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

B- Anonim Şirketlerin Organları

TTK hükümlerine göre anonim şirketlerde 4 yasal organ kabul edilmiştir. Bunlar:

1- Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu, ortaklığın temsil ve yürütme organıdır. Üyeleri gerçek kişilerden oluşur ve bu kişilere yönetim kurulu üyesi denir. Yönetim kurulu üyelerinin mutlaka pay sahibi olmaları gerekir.

TTK bazı kararların alınmasında sadece genel kurulu yetkilendirmesine karşın (örneğin, TTK Md 335/1, 369/2, 423, 380, 385) bazı kararların alınmasında yönetim kurulu yetkilendirilmiştir (Örneğin. TTK Md 311, 313, 444).

Yönetim kurulu üyelerinin görevlerini birlikte yapılması gereken ya da münferiden yapılması gereken görevler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Yönetim kurulu üyelerinin birlikte yapmaları gereken görevler şunlardır:

- Şirketin mali durumunun bozulması halinde tedbir almak (TTK Md 324)
 - Şirket için lüzumlu defterleri tutmak (TTK Md 325)
 - Bilanço ile kâr ve zarar cetvellerini düzenlemek (TTK Md 325)
 - İş yılı sonunda şirketin ticari, mali ve ekonomik durumu ile ileride yapılması planlanan işler hakkında görüşler içeren yıllık rapor düzenlemek (TTK Md 327)
 - Kâr dağıtımı ve yedek akçeyi oluşturacak tutarın tespitine dair genel kurula teklif hazırlamak (TTK Md 327)
 - Şirket idarecilerinin tayini ve azli (ana sözleşmede herhangi bir hüküm yoksa) (TTK Md 328)
 - Yönetim kurulu üyeliklerinde bir boşalma meydana gelirse, yapılacak ilk toplantıda yönetim kurulu üyesi seçmek ve bunu genel kurulun onayına sunmak (TTK Md 315)
 - TTK'nın tescil ve ilan ile ilgili işlemlerini şirket adına yerine getirmek
 - Genel kurul toplantısının hazırlığına ilişkin görevler ile genel kurul kararlarının uygulanmasına ilişkin görevleri yerine getirmek
 - Tasfiye işlerinin sonuçlandırılmasına ilişkin görevleri yerine getirmek (TTK Md 441, 443, 444, 451)
 - Şirket sermayesinin artırılmasına veya azaltılmasına ilişkin olarak TTK'da belirtilen görevleri yerine getirmek (TTK Md 392, 393, 396, 397)
 - Şirketin nama yazılı hisse senetlerinin devrine muvafakat verip vermemek (TTK Md 418)
 - Ana sözleşme ile idare meclisinin yetkili kılındığı haller
 - Diğer yasalar tarafından yüklenilen görevler
- Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre yönetim kurulu üyelerinin münferiden yapmaları gereken görevler ise şunlardır:
- İlk yönetim kurulu üyelerini, şirketin kuruluş işlemlerini ve bu işlemlerde yolsuzluk bulunup bulunmadığını araştırma görevi (TTK Md 308)

- Kendilerinden önce yönetimde olan üyelerin yaptıkları işlemlerde yolsuzluk olup olmadığını araştırma görevi (TTK Md 337)

- TTK'da açıklanan durumlarda genel kurul kararları hakkında iptal davası açılması görevleridir

Diğer taraftan kayıtlı sermaye sistemini kabul eden anonim şirketlerde yönetim kuruluna bu yetkilerin yanı sıra sermaye artırımı yetkisi verilebilir. (SPK Md 12) Sözleşmeye konulacak hükümlerle genel kurulun tahvil çıkarma yetkisi de yönetim kuruluna devredilebileceği gibi imtiyazlı hisse senedi veya itibari değerinin üzerinde hisse senedi çıkarma, pay sahiplerinin rüçhan haklarını kısıtlama yetkileri de tanımlanabilir. (SPK Md 12, 13)

2- Denetçiler (Murakıplar)

Anonim şirketlerin yasal olarak zorunlu organlarından bir diğeri de denetçilerdir. Bu organ en az 1 en çok 5 kişiden oluşan bir organdır. (TTK Md 347/1)

Denetçiler, pay sahipleri arasından seçilebileceği gibi pay sahibi olmayanlar arasından da seçilebilir. (TTK Md 347/2)

Denetçiler, gerçek kişiler olmak zorundadır.

Genel kurul tarafından seçilen denetçilerin görev süresi ilk kuruluşta en çok 1 yıldır. Diğer dönemlerde ise şirketin hesap dönemine göre görev süresi belirlenir. Ancak, en fazla 3 yıl süreyle seçilirler. (TTK Md 347)

Denetçiler, şirket defter ve belgeleri üzerinde hesapları, bilanço ve bütçeyi, şirket vesnesini denetlerken pay sahipleri tarafından yapılan şikayetleri de incelerler. Diğer taraftan yönetim kurulu üyelerine TTK ve ana sözleşme hükümlerine uygun davranmaları hususunda nezaret ederler. Yönetim kurulunun ihmali durumunda genel kurulun olağan ve olağanüstü toplantıya çağırma vb. idari görevleri de bulunmaktadır.

3- Genel Kurul

Genel Kurul, anonim şirketin karar organıdır. Kanun ve esas mukavele hükümlerine göre toplanan pay sahiplerinin bir araya gelmesi ile oluşur.

Pay sahiplerinin tamamının katılmasının mümkün olduğu genel kurullar olağan ve olağanüstü genel kurullardır.

Olağan genel kurul, her hesap döneminin sonundan itibaren 3 ay içinde ve yılda en az 1 defa yapılmalıdır (TTK Md 364) Diğer taraftan yılda bir kaç kez kazanç dağıtan anonim şirketlerde her bir dağıtım için genel kurul yapılması zorunlu olduğundan bazı anonim şirketlerde yıl içinde birden fazla genel kurul yapılması söz konusu olabilmektedir.

Genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi yönetim kuruluna, denetçilere, tasfiye memuruna, esas sermayenin 1/10'unu veya ana sözleşmede belirtilmişse daha az bir miktarını temsil eden ortaklara, şirkette yönetsel organ boşluğu doğmuşsa kayyıma ve pay sahiplerinin tümünün imzaları noterce onaylanmış bir yazı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvurmaları durumunda ortaklara aittir.¹

Sadece yönetim kurulu ve denetçiler olağan genel kurul için çağrıda bulunabilirken, yukarıda sayılan kişilerin tamamıyla birlikte yönetim kurulu ve denetçiler olağanüstü genel kurul toplantısına çağrıda bulunabilirler.

Genel kurulun toplantıya çağırılması hem ana sözleşmede belirtilen şekilde hem de Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilanla gerçekleştirilir. İlan, toplantı günleri hariç olmak üzere en az 15 gün önce yapılır.

Pay sahiplerine yapılacak bu çağrının yanı sıra bilanço, kâr zarar hesabı, yıllık rapor, kârın dağıtılması teklifi ve denetçi raporlarının da ilan ve toplantı günü hariç en az 15 gün önceden şirketin merkez ve şubelerinde pay sahiplerinin incelemesine amade tutulacaktır. Aynı bilgi ve belgelerin adresi bilinen pay sahiplerine tebliğ edilmesi gerekmektedir.(TTK Md 362)

Genel kurulun sahibi bulunduğu yetkiler genel olarak TTK'da düzenlenmiş olup bunlar devredilebilecek yetkiler ve devredilemeyecekler yetkilerdir.

Devredilemeyecek Yetkiler şirket sözleşmesinin değiştirilmesi, sermayenin artırılıp azaltılması (TTK Md 389, 391, 396), şirket tarafından intifa senedi, imtiyazlı hisse senedi, tahvil vb. gibi menkul kıymetlerin çıkarılması (TTK Md 401, 423), şirket organlarının seçimi ve azledilmesi (TTK Md 312, 316, 347, 348, 350), şirket organlarının ibrası (TTK Md 369, 380), bilanço ile kâr ve zarar hesabının tasdiki (TTK Md 327, 369, 457), kârın dağıtılmasına ilişkin tekliflerin karara bağlanması (TTK Md 458, 466, 469, 470, 472), şirketin feshine karar verilmesi, şirket işlemlerinin denetçiler vasıtasıyla denetlenmesi.

¹ Ortakların tamamının genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi Genel Kurul Toplantıları ile Komiserler Hakkında Yönetmeliğin 9'uncu maddesinde belirtilmiştir. (07.08.1996 tarih 22720 sayılı R.G.'te Yayımlanmıştır.)

Devredilebilecek Yetkiler genel kurulun devredemeyeceği yetkiler dışında kalan diğer yetkilerin esas mukavelede belirtilmek suretiyle ya da genel kurulda karar almak suretiyle devredilebilen yetkiler.

4- Müdürler

Müdürler, TTK'da bir organ olarak tanımlanmamıştır. Gerek organizasyon yapısı gerekse faaliyetlerinin kapsamlı olması nedeniyle yönetim kurulunun şirket idaresinde yetersiz kalması durumunda yönetim kuruluna ait bir takım görev ve yetkiler müdürlere devredilebilir.

TTK'ya göre anonim şirketlerde iki tür müdür vardır.

1.Yönetim kurulunun sahip olduğu yetkilerin hepsine ya da bir kısmına sahip olan ve kural olarak yönetim kurulu üyeleri arasından seçilen murahhas müdürler (TTK Md 319)

2.TTK'nın hissedarlar ve üçüncü kişilerin menfaatleri bakımından, yönetim kurulunun yetkisi dışında bıraktığı şirkete ait işlemleri yönetim kurulunun emir ve talimatı altında yürüten Müdür veya İdari Müdürler (TTK Md 342)

Müdürler,

- Kanun, ana sözleşme veya hizmet sözleşmesi ile kendilerine yüklenen vazifelerin gereği gibi ifa edilmemesinden

- Genel kurul ve yönetim kurulu kararlarının zamanında ve gereği gibi yerine getirilmemesinden

- Yasal olarak tutulması zorunlu olan defterlerin mevcut olmamasından ve bunların mevzuat hükümlerine uygun olarak tutulmamasından

- Hisse senetleri bedellerine karşılık olarak ortaklar tarafından yapılacak ödemelerin gerçeğe uygun olmamasından

- Dağıtılan kâr paylarının genel kurul kararlarına uygun olmamasından

Yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna ait hükümler gereğince şirkete, hissedarlara ve şirket alacaklılarına karşı sorumludurlar. (TTK Md 342)

Müdürler idare meclisi tarafından kendilerine mevzuat hükümlerine aykırı olarak verilecek emir ve talimata uymak zorunluluğunda olmadığından usulsüz davranmaları kendilerini sorumluluktan kurtarmaz.²

² Çevik, O.Nuri, Uygulamada Şirketler Hukuku, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 1994, s.314

C- Anonim Şirketlerde Pay

Genel anlamda anonim şirkette pay, esas sermayenin, belirli sayıda birim değere bölünmüş olan parçasını ifade eder. Mesela: 5 milyar TL (Türk Lirası) olan esas sermaye 500 bin adet, 10.000 TL'lik birim değere bölünmüş ise, her 10.000 TL'lik birim değer bir paydır. Bu birim değere, itibari değer ya da nominal değer denir.³

Payları temsil etmek üzere pay senetleri düzenlenir. Payın senede bağlanması haklarda, borçlarda, imtiyazlarda bir değişiklik yapmaz. Pay ile pay senedi arasında kıymetli evrak kurallarına göre hukuki bir ilişki doğar.⁴

Gerek safi kazancın dağıtılmasında gerekse tasfiye sonucu kârın dağıtılmasında temel kriter pay sayısıdır.

Hissedarların (pay sahiplerinin) mali haklardan yararlanmalarında temel ölçü sermayeye katılma oranıdır.

D- Anonim Şirket Ortaklarının Kâr Payı Hakkı

Anonim şirketi diğer şahıs şirketlerinden ayıran en önemli farklılık müşterek gaye, ortaklık vb. birleştirici amaçların dışında kanunen yasaklanmamış konularda ekonomik olarak faaliyet göstermek, kazanç elde etmek ve bunu ortaklara dağıtmaktır. Anonim şirketin kuruluş amacı kazanç elde etmek ve bunu dağıtmak olunca ortakların da öncelikli amacı kârdan pay elde etmektedir.⁵

Her hissedar, bilanço kâr zarar hesabının yıllık raporunun ve kârın nasıl dağıtılacağına ilişkin önerilerin genel kurul toplantısından 15 gün önce incelemeye amade tutulmasını talep etme hakkına sahiptir. (TTK Md 362)

Pay sahibinin şirkete karşı sahip olduğu mali haklardan en önemlisi kâr payı alma hakkıdır. Literatürde dividant ve temettü olarak da adlandırılan kâr payı, genel kurul tarafından ortaklara dağıtılmasına karar verilen kârdan her bir pay sahibine ödenecek tutardır.

Yönetim kurulu kâr dağıtım önerisini, denetçilere danışarak TTK'nın 466'ncı maddesini ve ana sözleşmeyi de dikkate alarak genel kurula sunar.

³ Poroy, Reha, - Tekinalp, Ünal, - Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, İstanbul 1995, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., s.387

⁴ Çevik, a.g.e. , s.372

⁵ Karyağdı, Nazmi, Kâr Dağıtımı ve Vergilendirilmesi, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul 2002, s.151

Genel kurulda alınan karar sonucunda kâr payı artık ortağın şirketten olan alacağına dönüşür.

Kâr paylarının pay sahiplerine nakden ödenmesi gerekmektedir. Şirket tarafından ödenmeye başlanan kâr payı 5 yıl içinde talep edilmezse Hazine'ye intikal eder.⁶

Haksız yere ve kötü niyetle kâr payı alan pay sahipleri bunları geri vermekle yükümlüdürler. Geri alma hakkı, paranın alındığı tarihten itibaren 5 yıl sonra zamanaşımına uğrar. (TTK Md 473)

E- Anonim Şirketler Tarafından Çıkarılan Menkul Kıymetler

Genel olarak menkul kıymetler, ortaklık veya alacaklılık hakkı sağlayan ve belirli bir tutarı temsil eden belgeler olarak tanımlanabilir.⁷ Anonim şirketler tarafından çıkarılabilecek menkul kıymetleri iki başlık altında toplamak mümkündür:

- Şirkete ortak olma amacıyla alınan ve iştirak hakkını temsil eden menkul kıymetler
- Finansman gereksinimini temin etmek amacıyla çıkarılan menkul kıymetler

Şirkete ortak olma amacıyla çıkarılan menkul kıymetlerin başında hisse senetleri gelmektedir. Nama ya da hamiline yazılı olan hisse senetlerinin imtiyazlı veya adi hisse senedi olarak çıkarılması mümkündür.

İştirak hakkına ilişkin diğer menkul kıymetler ise intifa senetleri ve Kâr - Zarar Ortaklığı Belgeleri'dir.

İştirak hakkı dışında sadece finansman temini amacıyla çıkarılan menkul kıymetlerden bazıları ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Tahviller
- İrad senedi
- Menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi
- İpotekli borç senedi
- Finansman bonoları
- Banka bonoları ve banka garantili bonolar

⁶ 1933 tarih ve 2308 Sayılı Şirketlerin Müruruzamana Uğrayan Kupon, Tahvilat ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun.

⁷ Karyağdı, a.g.e. , s.152

1- Hisse Senetleri (Pay senedi, Aksiyon, Esham) Tanımı ve Türleri

Hisse senetleri, anonim şirketlerde pay sahiplerinin sermaye payları üzerinde tasarruf hakkını temsil eden kıymetli evrak vasfında vesikalardır. Esas sermayenin birer cüzünü teşkil eden hisse senetlerinin nominal değerleri toplamı da esas sermaye miktarına eşittir.⁸

Payın senede bağlanmış olup olmamasının o payın kullanılmasına hiç bir etkisi yoktur. Ortaklık payının senede bağlanmış olmasının sağladığı en büyük fayda ortaklık payının kolaylıkla tedavül edebilir hale gelmesidir.⁹

TTK'nın 409'uncu maddesi uyarınca hisse senetleri hamiline yazılı ve nama yazılı hisse senetleri olarak ikiye ayrılırlar.

a- Hamiline Yazılı Hisse Senetleri

Senedin metninden veya şeklinden hamili kim ise o kimsenin pay sahibi (hak sahibi) sayılacağına anlaşıldığı hisse senetleridir. Hamiline yazılı hisse senetleri teslim ile devredilebildikleri için tedavül yetenekleri oldukça fazladır. Diğer taraftan devreden ve devralan hamilin yapılan devri anonim şirkete bildirmesine gerek yoktur.

Hisse senetleri tertipler halinde çıkarılırlar. Çıkarılmış olan bir tertip hamiline yazılı hisse senedinin bedelinin tamamı ödenmeden yeni tertip hamiline hisse senedi çıkarılamaz. Dolayısıyla tedavülde yer alan hamiline yazılı senetlerinin bedellerinin tamamı ödenmiştir.

b- Nama Yazılı Hisse Senetleri

Nama yazılı hisse senetleri, belli bir kişi adına yazılı olan ve bu kişinin anonim şirketteki payını gösteren kanunen emre yazılı kıymetli evraktır. Senedin devri, ciro ve zilyetliğin devri ile yapılmaktadır. (TTK Md 416) Senedin ilk sahibinin senedin üzerinde yazılı olması ise senedin nama yazılı olmasının bir sonucudur.

Nama yazılı hisse senetlerinin hamiline yazılı hisse senetlerinden en önemli farkı hisse senetlerinin bedellerinin tamamen ödenmeden çıkarılabilmeleridir. Kalan kısmın ise taksitler halinde ödenmesi mümkündür.

Bedeli kısmen ödenmiş olan nama yazılı hisse senetlerinde senedin maliki bilindiği için kalan borcun tamamlattırılabilme imkanı vardır. Nama yazılı hisse senedi el değiştirmiş olsa dahi yeni müktesebin anonim şirket pay defterine kaydı zorunlu olduğu için kalan sermaye

⁸ Karyağdı, Nazmi, "GVK Md.38 Uyarınca Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükellefleri Açısından Anonim Şirketlerin Hisse Senetlerini Satışında Maliyet Artışı" Vergi Dünyası, Ocak 1997, Sayı 185, s.75

⁹ Karyağdı, a.g.e. , s.153

borcunun tamamlattırılması mümkündür. Hamiline yazılı hisse senetlerinde ise müktesebini şirket kayıtlarından tespit etmek mümkün olmadığı için hamiline yazılı hisse senetlerinin bedelinin tamamının ödenmeden ihracı söz konusu değildir. Kısaca bedelin tamamen ödenmeden senedin çıkarılabilmesi, hamiline yazılı hisse senetleri ile nama yazılı hisse senetleri arasındaki en önemli farklılıktır.¹⁰

2- Hisse Senetleri ile İlgili Diğer Belgeler

Esas itibariyle bu belgeler şirkete iştirak hakkını içeren; ancak hisse senedinden ayrı belgelerdir.

a- Hisse Senedi İlmuhaberleri

Şirketin kuruluş işlemleri tamamlandıktan, tescil ve ilanı yapıldıktan ve böylece tüzel kişiliği kazandırıldıktan sonra hisse senetleri henüz çıkarılmadan önce, hisse senetlerinin yerini tutmak üzere hisse karşılığı verilen menkul kıymet niteliğinde geçici bir belgedir.(TTK Md 411)

İlmuhaberler hem nama yazılı hisse senetleri hem de hamiline yazılı hisse senetleri için çıkarılabilir.

Her ne kadar ilmuhaberler geçici belge niteliğinde olsalar da içerdikleri hissedarlık hakları geçici değildir.

Nama yazılı hisse senetlerinin yerini tutmak üzere çıkarılan nama yazılı ilmuhaberler, nama yazılı hisse senetlerinin devrine ilişkin hükümlere tabidir. Buna karşılık hamiline yazılı pay senetlerinin yerine çıkarılan nama yazılı ilmuhaberler, alacağın devrine ilişkin hükümler uyarınca devir işlemine tabi tutulur.¹¹

b- Makbuzlar

Anonim şirketlerin tescilinden önce kuruluş işlemleri sırasında şirket henüz tescil edilmeden önce, esas sermayede belirli bir payı taahhüt eden ortağın bu paya karşılık gelmek üzere bir miktar peşin ödemede bulunması halinde, şirket kurucuları veya yönetim kurulunca düzenlenerek imzalanıp hissedarlara verilen belgelere “makbuz” adı verilir.

¹⁰ Kayağdı, a.g.e. , s.154

¹¹ Çevik, a.g.e. , s.403

c- Yeni Pay Alma Hakkı Kuponu (Rüçhan Hakkı Kuponu)

Rüçhan hakkı, anonim şirketin sermayesini arttırmaya karar vermesi durumunda şirket ortaklarının arttırılan sermaye tutarıyla orantılı olarak sahip oldukları yeni hisse alma haklarıdır.

Bu haklar için anonim şirketlerin rüçhan hakkı kuponu çıkarmaları mümkündür. Ortakların rüçhan hakkını kullanmak istememeleri durumunda, menkul kıymet hükmünde olan rüçhan hakkı kuponlarını, belirlenen süreler içinde satmaları mümkündür.

d- Faiz Kuponları

TTK'nın 471'inci maddesi uyarınca kurucu ortaklara verilmek üzere, hazırlık devresi faizleri için hamiline yazılı hisse senetleri ihdas edilebilir.

e- Opsiyon Belgesi (Küsur Belgesi)

Sermaye artırımını sırasında kendisine tam bir pay verilemeyen hissedarlara, küsur miktarını belirlemek üzere verilen belgelerdir.

3- İmtiyazlı Hisse Senetleri

TTK'nın 401'inci maddesinde; ana sözleşme ile bazı nev'i hisse senetlerine kâr payı veya tasfiye halindeki şirket mevcudunun dağıtılması gibi hususlarda imtiyaz (ayrıcalık) hakları tanınabileceği ifade olunmuştur.

İmtiyazlı hisse senetleri kuruluş sırasında ana sözleşmede hüküm konulmak suretiyle kabul edilebileceği gibi daha sonra ana sözleşmede değişiklik yapılmak suretiyle de kabul edilebilir. Ana sözleşmede hüküm bulunmasının yanı sıra ticaret siciline tescil ve Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan da gereklidir.

İmtiyazlı hisse senetleri şahsa değil paya göre çıkarılır. Dolayısıyla tanınan istisna şahsa değil payadır. TTK'nın 466'ncı maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca imtiyazlı hisse senetleri sahipleri, kanuni yedek akçeler ayrılıp bütün pay sahiplerine %5'lik kâr payı dağıtıldıktan sonra kârdan paylarını alabilirler.

4- İntifa Senetleri

Sahibine sadece malvarlığı hakları sağlayan, hisse senetlerinin aksine, anonim şirketlerde herhangi bir payı temsil etmeyen, bu nedenle hissedarlık hakkı sağlamayan, kıymetli evrak, bazen de menkul kıymet niteliğini haiz bulunan senetlere intifa senedi denilir.¹²

¹² Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.595

İntifa senetlerinin çıkarılabilmesi için ana sözleşmede bu yönde hüküm bulunması ve genel kurulun da arz işlemine karar vermesi gerekmektedir.

Bir başkasına devri mümkün olan intifa senetlerinin sağladığı haklar tasfiye ve fesih ile sona erer. İntifa senedi sahiplerinin hakları esas sözleşmede düzenlenmiştir. Herhangi bir şekilde genel kurul tarafından bu hakların ihlal edilmesi mümkün değildir.

İntifa senedi sahiplerine üyelik hakları verilemez; ancak, safi kazanca veya tasfiye neticesine iştirak yahut yeni çıkarılacak hisse senetlerini alma hakları tanınabilir.

İntifa senedi sahiplerinin hakları esas mukavelede yapılan değişiklikle veya yeni intifa senetleri çıkarmak suretiyle ihlal edilecek olursa, intifa senedi sahiplerinin muvafakatını almak için toplantı yapılır (TTK Md 402)

Uygulamada ikiden fazla türüne rastlansa da esas itibariyle iki tür intifa senedi için düzenleme mevcuttur. Bunlar: Kurucu İntifa Senetleri ve Katılma İntifa Senetleridir.

a- Kurucu İntifa Senetleri

Uygulamada en çok rastlanan intifa senedi türlerindedir. TTK'nın 298'inci maddesinde, kurucuların şirketi kurdukları sırada sarf ettikleri emeğe karşılık para ve bedelsiz hisse senedi almak gibi bir suretle şirket sermayesinin azalmasına neden olacak bir menfaatin kendilerine tahsis olunmasına ilişkin olarak ana sözleşmeye koyacakları hükümler geçersiz olmakla beraber, şirketin elde ettiği kazançtan bu Kanun'un 466'ncı maddesinde yazılı olan yedek akçe ve pay sahipleri için %5 kâr payı ayrıldıktan sonra kalan tutarın onda birinin kuruculara tahsis edilebileceği hükümlenmiştir. Kuruculara belirtilen menfaatlerin verilebilmesi için kuruculara nama yazılı intifa senetleri verilmesi zorunludur.

Kurucu intifa senetleri, TTK'nın 402 ve 403'üncü maddelerinde öngörülen intifa senetlerinin özel bir nevi olup şirkette bir sermaye payını temsil etmediklerinden pay senedi değildir. Bu nedenle de sahibine oy kullanmak vb. gibi ortaksal haklar sağlamaz. Ani kuruluşta şirket sözleşmesi ile tedrici kuruluşta ise, kuruluş genel kurulunun kararıyla kurucu senetleri oluşturulur. Fakat ana sözleşmede sonradan yapılacak değişiklikle kurucu intifa senedi çıkarılamaz.¹³ Ancak esas sermayenin artırılmasında hizmeti geçenlere de kurucu hisse senedi verilebileceği doktrin ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı uygulamasında kabul edilmektedir. Nitekim mahkemelerin onama kararları da bu yöndedir.¹⁴

¹³ Gönen, Eriş, Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1995, Seçkin Yayınevi, s.127

¹⁴ Poroy (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.602

Öte yandan anonim ortaklığın SPK'ya tabi olması durumunda, kârın birinci temettü oranının yükseltilmesi sırasında ana sözleşme değiştirilmesinde, kurucu senetlerinin alabileceği kâr tutarı değiştirilebilir. Bir örnek vermek gerekirse; ortakların TTK'nın 466'ncı maddesine göre birinci temettü hakkı %5'tir. Bu oran SPK kararlarına göre %50 - %75 olması gerekir. İşte bu oran SPK'ya tabi anonim ortaklıklar bakımından yükseltilirken, kârın kalanının onda biri kurucu senetlere tahsis edildiğinden bu oranın karşılığı kârın azaldığı gözlenmektedir. Kâr oranı değişikliğinin yasal dayanağı SPK olduğu için kurucu senetlerin müktesep haklarının ihlal edildiği ileri sürülemez.¹⁵

b- Katılma İntifa Senetleri

Nakit karşılığında çıkarılan, pay sahipliği haklarına sahip olmaksızın sadece kârdan pay alma, tasfiye kalanından yararlanma, yeni pay alma hakkının bir kısmından ya da tamamından yararlanma hakları sağlayan intifa senetlerine Katılma İntifa Senedi denir.

Katılma intifa Senedine ilişkin hukuksal düzenlemeler TTK'da değil SPK'da yer almaktadır. Konuyla ilgili son düzenleme SPK'nın Seri III, 10 No'lu tebliği ile yapılmıştır.¹⁶

Katılma intifa senedi bir menkul kıymet olup nama veya hamiline olarak düzenlenmesi mümkündür.

Anonim şirketlerin arz edebilecekleri katılma intifa senedi tutarının alt sınırı ve üst sınırı SPK tebliğleriyle belirlenmektedir.

5- Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi

Anonim şirketlerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla çıkardıkları, şirketin kâr veya zararına katılmayı sağlayan kıymetli evrak niteliğinde alacak senetleri uygulamada kâr ve zarar belgesi olarak bilinmektedir.

Kâr ve zarar ortaklığı belgeleri, TTK ile ya da SPK ile değil Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararlarla Türk hukukuna girmiştir. Bu belgelerle ilgili hukuksal düzenlemeler ise SPK'nın Seri III, 11 No'lu tebliğ ile yapılmıştır.

Son olarak 32 sayılı Kararın 26'ncı maddesinde düzenlenen hükümde anonim şirketlerin kuruldan izin almak şartıyla tutarları, ihraç ve ödeme şartları ve haiz olacakları diğer nitelikleri adı geçen kurulca belirlenecek kâr ve zarara katılma hakkı veren menkul değerler çıkarabileceği ifade olunmuştur.

¹⁵ Eriş, a.g.e. , s.128

¹⁶ SPK Seri III, 10 No.'lu Tebliğ 14.07.1992 tarih ve 21284 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Anonim şirketler, şirketin faaliyet konusuna giren tüm konularda finansman sağlamak amacıyla gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi adı altında menkul kıymetler ihraç edebilir ve halka arz yoluyla satabilirler.

Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi'ni sadece anonim şirketler çıkarabilirler. Ancak menkul kıymet alım satımı ile uğraşan anonim şirketler Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi çıkaramazlar.

Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri TTK'da ve BK'da (Borçlar Kanunu) düzenlenen senet veya sözleşmelerin bazı özelliklerine sahip olmakla birlikte (ödünç sözleşmesi veya tahvile olan benzerliği gibi), tam olarak hiçbir senet veya sözleşmeyi karşılamamakta ve kendine has özellikler göstermektedir. Şöyle ki, temelde bir ödünç sözleşmesini ihtiva etse bile, zarara katılma özelliği Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgelerini ödünç sözleşmelerinden ve hatta bir ödünç sözleşmesi türü olan tahvillerin her türünden ayırmaktadır. Diğer taraftan Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri, BK'nın 520'nci maddesinde düzenlenen ve "İki veya daha çok kişinin ortak bir gayeye birlikte erişmek için güçlerini yahut araçlarını birleştirmeyi akit uyarınca taahhüt ettikleri şahıs birlikleri." şeklinde tarif edilen adi ortaklığa da benzemekle birlikte adi ortaklığın bir unsuru olan ortağın yönetime katılma ve ortaklık işlerini denetleme yetkisi Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri'nde bulunmadığından adi ortaklık şeklinde düşünülemez.¹⁷

II- KÂR KAVRAMI VE KÂRIN TESPİTİ

A- Kârın Tanımı

Genel olarak değerlendirildiğinde; işletmelerin bir yıllık faaliyetlerinin sonuçlarını ortaya koyan en önemli göstergenin o işletmenin kârı olduğu söylenebilir. Kârı belli bir hesap dönemi sonunda elde edilen satış hasılatı ile bu hasılatla ilişkin maliyet ve giderler arasındaki olumlu fark olarak tanımlamak mümkün olduğu gibi, işletmenin ilgili hesap dönemi sonundaki öz sermayesinin aynı hesap dönemi başındaki öz sermayesi ile karşılaştırılması sonucu tespit edilen olumlu fark olarak da tanımlamak mümkündür. GVK'nın (Gelir Vergisi Kanunu) 38'inci maddesinde belirtilen tanımdan gidildiğinde kâr, dağıtılan kârlar veya işletme sahibi veya sahipleri tarafından işletmeden çekilen kıymetlerin ilavesi ve işletme sermayesine ilave edilen kıymetlerin düşülmesi halinde dönem başı öz sermayesinde meydana gelen artışlara eşittir.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uyarınca bir hesap döneminin kârını "(Net Satışlar + Diğer Gelirler) - (Satışların Maliyeti + Faaliyet Giderleri + Diğer Giderler) = KÂR" şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu eşitlikteki her bir değer yine genel kabul görmüş

¹⁷ Ünal, Oğuz Kürşat, "Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri" Yaklaşım, Sayı 68, Ağustos 1998, s.20

muhasebe ilkeleri doğrultusunda belirlenmiş olması gerekmektedir. Ticari kâr da denilen bu kârdan ödenmesi gereken vergi düşüldükten sonra bulunan kâra, "Dağıtımdan Önceki Kâr" denilmektedir.¹⁸

Birbirinden farklı gibi görünse de her iki tanımdan ulaşılabilecek sonuç aynıdır. Bununla birlikte kârın tutar olarak farklı sonuçlar verdiği durumlar da söz konusudur. Bilhassa ticaret hukuku ile vergi hukuku ilkeleri arasındaki farklılıklar bu sonucun doğmasına neden olmaktadır.

Bu farklılığa ilişkin en temel ifade GVK'nın 38'inci maddesinde "Ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında, VUK'un (Vergi Usul Kanunu) değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40 ve 41'inci maddeleri hükümlerine uyulur." şeklinde belirtilmiştir. Öte yandan vergi hukuku ile ticaret hukuku arasındaki bu farklılığın yanı sıra kronik enflasyonun yaşandığı ülkelerde enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini gidermeyi amaçlayan muhasebe ilke ve teorileri de kârın farklılaşmasına neden olmaktadır. 2004 yılı kazançlarına uygulanmak üzere 01.01.2005 tarihinde uygulamaya giren Enflasyon Muhasebesi ile ticari kâr-mali kâr ayırımının yanı sıra "enflasyondan arındırılmış kâr" ya da "düzeltilmiş kâr" kavramları da literatüre girmiştir.

Ticari kâr, tek düzen hesap planı uygulamaları ve sermaye piyasası mevzuatı ile genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartları uyarınca tutulan bir muhasebe sisteminde dönem sonunda ortaya çıkan kârdır, dönem kârıdır.

Mali kâr ise, üzerinde kurumlar vergisinin hesaplanacağı, VUK değerlendirme hükümleri ile kanunen indirimi kabul edilen ve/veya edilmeyen giderlerin, indirim ve istisna kazanç unsurlarının dikkate alındığı safi kurum kazancıdır.

Ticari kâr ve mali kâr kavramları çalışmamızın ileri bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Genel olarak sermaye şirketleri açısından pay sahiplerine dağıtılacak kâr, ticaret hukuku ilkelerine göre tespit edilen kârdır. Kâr dağıtım kararının verilebilmesinin ilk koşulu, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda düzenlenmiş bir bilançoya göre kâr elde edilmiş olması ya da önceki yıllar kârından bu amaç için kullanılabilir yedek akçelerin bulunmasıdır. (TTK (Türk Ticaret Kanunu) Md 469/2 - 470). Eğer bir hesap döneminde zarar meydana gelmişse, bu zarar kapatılmadığı sürece kâr dağıtımına karar verilemez.

¹⁸Erdamar, Cengiz, Anonim Ortaklıklarda Kârın Dağıtımı ve Vergilendirilmesi, Ağaoğlu Tesisleri, İstanbul 1984, s.17

TTK'nın 466'ncı maddesinde belirtilen safi kâr kavramının tanımı TTK'da yer almamıştır. Burada kastedilen safi kâr kavramı bilançoda yer alan ticari kâr mıdır yoksa bu ticari kârdan ödenmesi gereken vergiler düşüldükten sonra kalan kâr mıdır? Kanun'da bu konuda açık bir hüküm olmamasına karşın bugün uygulamada safi kârın mali yükümlülükler indirildikten sonra kalan kâr olduğu şeklinde bir görüş hakimiyet kazanmış durumdadır. Dönem kârı ya da bir başka ifadeyle ticari kâr, işletme ve muhasebe ilkeleri çerçevesinde tespit edilmiş kârdır. Safi kârın tespitinde vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin tespitinde Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ilişkin hükümleri, kurum kazancının tespitinde indirimi kanunen kabul edilen veya edilmeyen giderlerin, indirim ve istisna kazanç unsurlarının göz önünde bulundurulması gereklidir.

Bu durumda dönem kârından ödenmesi gereken vergiler ve diğer yasal yükümlülükler indirildikten sonra kalan tutar safi kârı vermektedir. Dağıtılabılır kârı tespit edebilmek için safi kârdan geçmiş yıl zararları ile ayrılması zorunlu olan yedek akçelerin de indirilmesi gerekir.

Genel kabul görmüş ilkelere göre kâr dağıtımına konu olabilecek kalemler şunlardır:¹⁹

- 1- Son hesap döneminde elde edilen safi kâr
- 2- Önceki dönemlerde elde edilmiş kârlardan dağıtılmayan kısımlar
- 3- Kâr dağıtımı için ayrılan özel yedek akçeler
- 4- Belli bir amaca tahsis edilmeyen olağanüstü yedek akçeler
- 5- İhtiyari yedek akçelerden dağıtılması mümkün olan kısım

Esas sözleşmede aksine bir hüküm olmadığı sürece, kural olarak dağıtılacak kâr, ortakların sermaye taahhütlerine karşılık yapmış oldukları ödemelere bağlıdır. Bu durum TTK'nın 455'inci maddesinde "Her pay sahibi, kanun ve esas mukavele hükümlerine göre pay sahiplerine dağıtılmaya tahsis olunan safi kazanç, payı nispetinde iştirak hakkına sahiptir." şeklinde ifade edilmekle beraber 456'ncı maddede "Esas mukavelede aksine bir hüküm yoksa kazanç ve tasfiye payları esas sermayeye mahsuben ortağın şirkete yaptığı ödemelerle mütenasiben hesap ve tespit olunur." diye hükmedilmiştir.

Diğer taraftan TTK'nın 385'inci maddesi pay sahiplerinin kâr payı hakkını kazanılmış bir hak olarak ifade etmiş ve pay sahiplerinin sahip oldukları bu müstesep haklarda rızaları olmaksızın genel kurul tarafından hiç bir değişikliğin yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

¹⁹ Erimez, Rüştü, Şirketlerde Kâr Dağıtımı Yedek Akçeler ve Vergileme, Temel Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 1985, s.131

Diğer bir ifadeyle kâr payı sahibinin rızası olmaksızın kâr payı hakkı kendilerinden geri alınamaz ve bu haklarla ilgili olarak esas mukavelede herhangi bir değişiklik yapılamaz.

Kısaca belirtmek gerekirse sermaye şirketlerinde bu kapsamda anonim şirketlerde kâr dağıtımı, TTK'da yer alan ve aşağıda etraflıca değinilecek olan yasal hükümlerin yanı sıra esas sözleşme hükümleri ve genel kurul kararı ile gerçekleşmektedir.

Çalışmamızın II. ve III. bölümlerinde anonim şirketlerde kâr dağıtımı ve vergileme konusu ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

B- Kârın Tespit Şekilleri

İşletmelerde dönem kârının tespiti genel olarak iki yöntemle yapılmaktadır. Bunlardan biri öz sermaye kıyaslaması yoluyla yapılacak kâr tespiti diğeri ise gelir ve giderlerin eşleştirilmesi suretiyle yapılan ve gelir tablolarıyla işlerlik kazanan eşleştirme yöntemidir. Bu yöntemler aşağıda açıklanmıştır.

1- Öz Sermaye Kıyaslaması Yoluyla Kârın Tespiti

Öz sermaye kıyaslaması yoluyla kârın tespitine geçmeden önce sermaye ve öz sermaye kavramlarının açıklanmasında fayda görülmektedir.

“Öz sermaye” kavramı muhasebedeki “sermaye” kavramından farklıdır. Sermayenin muhasebedeki anlamı, işe başlandığı zaman müteşebbisin işletmeye koyduğu iktisadi değerler toplamıdır. Muhasebe tekniğinde sermaye işletme sahip veya sahiplerinin işe başlama tarihinde işletmeye koydukları iktisadi kıymetleri gösteren bir hesabın adıdır. Buna karşılık öz sermaye ise söz konusu kişilerin koydukları iktisadi kıymetlerin belli bir tarihteki miktarını göstermekte olup bu miktar işletmenin faaliyetine bağlı olarak değişmektedir. Öz sermayenin dinamikliğine karşın, sermaye hesabı bilançonun pasifinde statik bir kalem olarak yer almaktadır. Ferdi işletmelerde sermaye hesabında gösterilen meblağlar kolaylıkla azaltılıp çoğaltılabilmesine rağmen uygulamada fazla değiştirilmemektedir. Ticaret şirketlerinde ise sermayenin arttırılması veya azaltılması ancak Ticaret Kanunu ve (sermaye piyasası mevzuatına tabi şirketlerde) Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre gerçekleştirilebilmektedir.”²⁰

VUK'un 192'nci maddesine göre öz sermaye, bilançonun aktif toplamı ile borçlar arasındaki fark olup, bu fark müteşebbisin işletmeye koymuş olduğu varlığı ifade eder.

²⁰ Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2004, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul 2004, s.27

Öz sermayenin doğru olarak tespit edilebilmesi işletme aktifine kayıtlı iktisadi kıymetlerin değerlerinin tam olarak bilinmesine bağlıdır. Bu durum iktisadi kıymetlerin değerlemesini gündeme getirir.

İktisadi işletmelere dahil kıymetleri değerlendirme VUK'un 269-290'ıncı maddelerinde açıklanmış olup, işletme bilançosuna kayıtlı olan her iktisadi kıymete atfolunacak değerdir. Bir başka ifadeye göre ise değerlendirme, bilançoda kayıtlı kıymetlerin değerlendirme günü itibariyle belli ölçüler çerçevesinde haiz oldukları değer olarak tanımlanabilir.²¹

VUK'un 261'inci maddesinde işletmelerin aktifine dahil iktisadi kıymetler türlerine ve içeriklerine göre aşağıdaki ölçülerden biri ile değerlendirilmektedir:

- Maliyet bedeli
- Borsa rayici
- Tasarruf değeri
- Mukayyet değer
- İtibari değer
- Vergi değeri
- Rayiç bedel
- Emsal bedeli ve ücreti

Öz sermaye kıyaslaması yoluyla kazanç tespiti sırasında öncelikle dönem başı ve dönem sonu öz sermayelerinin tespit edilmesi gerekir. Daha sonra dönem sonu öz sermaye ile dönem başı öz sermaye birbiriyle karşılaştırılacak ve bulunan farka işletmeden çekilen değerler ilave edilecek, işletmeye ilave edilen değerler ise bu farktan tenzil edilecektir.

Bu döneme ait dönem başı öz sermaye, bir önceki dönem sonunda düzenlenmiş olan bilançodan hareketle vergi mevzuatına uygun bir şekilde hesaplanmış olan dönem sonu öz sermayedir. Dolayısıyla geçmiş dönemin dönem sonu bilançosuna göre hesaplanan öz sermaye ile bu döneme ait dönem başı öz sermaye aynı tutarlar olup birbirlerinden farklı hiçbir tarafları yoktur.

Öz sermayenin tespitinde en önemli mali tablo bilançodur. Çünkü gerek dönem başı öz sermaye, gerekse dönem sonu öz sermaye tamamen bilançolar üzerinde hesaplanmaktadır.

VUK'taki tanımlamaya göre bilanço, envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle düzenlenmiş özetidir. (VUK Md 192)

²¹ Kayağdı, a.g.e. , s.58

Ancak envantere kayıtlı bulunan kıymetlere ve bunların değerlemesinde uyulan esaslara göre birbirlerinden farklı bilançolar vardır. Bunlar ticaret hukuku kurallarına göre düzenlenmiş ticari bilançolar, vergi hukuku kurallarına göre düzenlenmiş mali bilançolardır.

a- Ticari Bilanço - Mali Bilanço Ayırımı

Ticari bilanço ile mali bilançonun dayandığı ortak temel envanterdir. Değerlemede, indirimi kabul edilmeyen giderlerde, gizli yedek akçelerde, amortisman ve karşılıklar ayrılmasında ve benzerlerinde farklı olabilecek vergi hükümleri veya ekonomik ve sosyal amaçlarla bazı işletme gelirlerinin tamamen vergi dışı bırakılması veya kazançlarından indirim yapılmasının kabul edilmesi nedeniyle mali bilanço ticari bilançodan değişik bir görünüm arz edebilir. O kadar ki ticari bilançosu, önemli oranda kâr gösteren bazı işletmelerin mali bilançolarında matrah düşük olabilir, hatta mali bilançosu zarar gösterebilir.²²

Genel olarak TTK'da yer alan değerlendirme hükümlerindeki genel amaç işletme ile herhangi bir surette ilişkide olan üçüncü kişilerin haklarını korumaya yönelik olduğundan bilançoda yer alan iktisadi kıymetlerin yüksek değerle değerlendirilmesi mümkün olmadığı halde düşük değerle değerlendirilmesi mümkündür.

VUK'ta yer alan değerlendirme hükümleri ise gerçek geliri kavramak ve vergilendirmek amacıyla mükellefe herhangi bir seçimlik hak tanımamış olup (son yasal düzenlemelerle dönem sonu stoklarını LIFO yöntemiyle değerlendirme hariç) değerlendirme ölçülerinde asgari değerler belirlenmesi esas alınmıştır. Bundan ötürü vergi hukuku ile ticaret hukuku arasındaki birbirine zıt amaç ve hükümler nedeniyle işletmelere ait birbirinden farklı iki bilanço ortaya çıkar. Bunlardan birisi ticari bilanço diğeri ise mali bilançodur.²³

SPK'ya tabi şirketler, muhasebe uygulamalarında ve mali tabloların oluşturulmasında adı geçen kanuna tabidirler. Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine tabi anonim şirketler açısından düzenlenen bilanço ve diğer mali tablolar, işletmenin durumunu ortaklarına ve ilişkide bulunduğu borçlu ve alacaklılarına karşı dürüstlük ve açıklıkla ortaya koymak zorundadır. Nitekim bu kanunda yer alan değerlendirme hükümleri de TTK'daki ve VUK'taki hükümlerden farklı olduğu durumda SPK'ya tabi şirketler Sermaye Piyasası Kanunu'nca belirlenen esaslara göre mali tablo düzenlemek ve ticari kârı bu hükümlere göre tespit etmek zorundadırlar.

²² Karayalçın, Yaşar, Muhasebe Hukuku, "Kavramlar-İlkeler-Başlıca Sorunlar Yeni Gelişmeler", Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:216, Ankara 1988, s.43

²³ Karyağdı, a.g.e. , s.59-60

İktisadi hayatın gereklerine göre tanzim olunan mali tabloların devletin vergi alacağını teminat altına almak bakımından konan kurallara her zaman paralellik göstermeyebileceği dikkate alınarak vergi matrah ve hesaplarının ayrıca yapılması doğru ve tutarlı bir davranıştır. Bu suretle mali tabloların ve dolayısıyla işletme bilançosunun mali otoritenin koyduğu kurallardan bağımsız olarak hazırlanan "ticari bilanço"da yer alacağını, vergiye ilişkin düzenlemelerin ise bu bilanço rakamlarının mali mevzuat ve vergi kanunlarının emredici kurallarına göre düzeltilmesi suretiyle ortaya çıkacağını kabul etmek gerekir. Uygulamada ticari esaslara göre hazırlanan "ticari bilanço" yanında, mali mevzuata göre hazırlanan "mali bilanço" tabirleri kullanılmakla beraber söz konusu tabirlerde bir miktar hata payı olduğu kanısındayız. Zira işletme bilançosu genel kurulca kabul edilen tek metin olup aynı işletme için farklı bilançolardan bahsedilmesinin hukuken geçerli olmadığı düşüncesindeyiz. Bilanço tek olmakla beraber, bilançodaki kârın (ticari kâr) mali mevzuata uygun hale getirilmesi suretiyle hesaplanan farklı mali kâr olarak ifadesi mümkündür. Bu suretle ticari ve mali bilanço tabirleri yerine ticari ve mali kâr kavramlarının kullanılması daha uygundur.²⁴

b- Ticari Kâr (Ticari Bilanço) ile Mali Kâr (Mali Bilanço) Arasındaki Farklar

Ticari bilanço ile mali bilanço arasındaki farkları şu şekilde özetlemek mümkündür.²⁵

1.Ticari bilançoda iktisadi kıymetler, TTK'da düzenlenen değerlendirme ölçülerine göre (ya da şirketin türüne göre SPK'da düzenlenen değerlendirme ölçülerine göre), mali bilançoda ise iktisadi kıymetler VUK'ta yer alan değerlendirme ölçülerine göre değerlendirilir.

2.İşletmeden çekilen kıymetler ticari bilançoda dikkate alınmazken mali bilançoda bunlar ayrıca dikkate alınır.

3.Faaliyet giderleri kavramı ticari bilanço düzenlenirken oldukça geniş kapsamlı olarak dikkate alınırken (şahsi vergi ve cezalar, yapılan yasadışı harcamalar, vb. giderler), mali bilanço düzenlenirken kanunen kabul edilen ve edilmeyen giderler olarak sınırlandırılmışlardır. Dolayısıyla kanunen kabul edilmeyen gider niteliğini haiz harcamalar mali bilançonun düzenlenmesinde işletmeden çekilen değer olarak dikkate alınır.

4.Son olarak yedek akçeler, ticari bilanço açısından kazancı azaltan bir unsur olarak dikkate alınırken mali bilanço açısından bu mümkün değildir.

²⁴ Tüfekçioğlu, Nevzat, "Sermaye Piyasası Kurulu'nca Belirlenen Mali Tablo Düzenleme Esaslarına Göre Ticari ve Mali Kâr Kavramlarının Bazı Kalemlerinde Ortaya Çıkan Farklılıklar ve Önerilen Çözüm Yolları" Vergi Dünyası, Temmuz 1989, Sayı 95, s.16

²⁵ Karyağdı, a.g.e. , s.60

c- Öz Sermaye Tespit Yöntemleri

Öz sermaye analitik yöntem veya sentez yöntemlerinden birisi uygulanmak suretiyle iki şekilde tespit edilebilir. Analitik yöntemde öz sermaye, gerçek aktif toplamından borçlar ve vergi yasalarına göre ayrılmış karşılıklar düşülmek suretiyle hesaplanır. Sentez yönteminde ise müteşebbisin işletmeye koyduğu sermaye ve işletmede oluşan varlıkların toplamı öz sermayeyi verir.

Aşağıda her iki yöntemle öz sermaye hesabına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almıştır.²⁶

(1)- Sentetik Yöntemle Öz Sermaye Hesaplanması

Bu yöntemle öz sermaye hesabında öz sermaye unsuru olan kalemler tek tek tespit edilerek toplanır. Vergi Usul Kanunu'na göre ihtiyatlar ve kâr bilançoda ayrı gösterilseler dahi öz sermayenin unsurları sayılır. Öz sermaye genel olarak aşağıdaki kaynaklardan oluşmaktadır:

- Ödenmiş Sermaye (+)

- Sermaye Yedekleri (+)

- Hisse Senedi İhraç Primleri

- Hisse Senedi İptal Kârları

- M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları

- İştirakler Yeniden Değerleme Artışları

- Diğer Sermaye Yedekleri

- Kâr Yedekleri (+)

- Yasal Yedekler (Yasal mevzuat açısından ayrılması zorunlu yedekler)

- Statü Yedekleri (Ana sözleşme hükümleri çerçevesinde ayrılan yedekler)

- Olağanüstü Yedekler (Sermaye şirketlerinde genel kurul tarafından ayrılmasına karar verilen yedekler ile dağıtım dışı kalan kârlar)

- Diğer Kâr Yedekleri

- Özel Fonlar (Yatırım indirimi fonu, sabit kıymet yenileme fonu gibi işletmede

- birakılması ve tasarrufu zorunlu yasal fonlar ile diğer maksatlarla ayrılan fonlar)

- Geçmiş Yıllar Kârları (+) (Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve ortaklara dağıtılmamış bulunan kârlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarlar)

²⁶ Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2004, s.28

- Geçmiş Yıllar Zararları (-)
- Dönem Net Kârı (+)
- Dönem Net Zararı (-)
- Kuruluş ve Örgütlenme Giderlerinin Net Tutarı (-) (Varsa itfa edilmiş tutarların düşülmesinden sonra kalan kısmı)
- Şahsi işletmeler ile adi ortaklıklarda işletme sahip veya sahiplerinin hesaplarının borç bakiyesi çıkarılır, alacaklı bakiyesi ilave edilir

Kollektif ve adi komandit şirketler ile kurumlar vergisi mükellefi sermaye şirketlerinde ortak veya hissedarların cari hesap bakiyeleri öz sermaye unsuru değildir.

(2)- Analitik Yöntemle Öz Sermaye Hesaplanması

Bu yöntemde öz sermaye, gerçek aktiflerden borçların indirilmesi suretiyle bulunur. Öz sermayenin gerçek aktiften borçların indirilmesi suretiyle hesaplanmasına ilişkin formül şöyledir:

$$\text{Öz sermaye} = \text{Gerçek Aktif} - \text{Borçlar}$$

• Gerçek Aktif:

Bilançonun aktif tablosunda yer alan bazı kalemler işletme için gerçek anlamda aktif değildir. Bunlar gerçek aktifte meydana gelen eksilmeleri tamamlayıp pasif tablosuyla toplam dengeyi sağlamak üzere orada yer almaktadırlar. Bu kalemlerin bir kısmı bilançonun aktifinde pozitif unsur olarak yer alabilecekleri gibi pasifte negatif unsur olarak da (Bu hesapların, tek düzen hesap planı doğrultusunda düzenlenecek bilançolarda, pasifte negatif unsur olarak yer almaları gerekmektedir) yer alabilirler. Bu bakımdan aktifte pozitif unsur olarak yer alan pasifi düzenleyici aktif hesapların öz sermaye hesabında, ele alınacak aktif toplamına dahil olmamaları gerekir. Şu halde gerçek aktifi saptamak için, bilançonun aktif tablosu toplamından, aktifte pozitif unsur olarak yer alan gerçek olmayan aktif kalemlerin indirilmesi zorunludur.

Gerçek olmayan aktifler:

- Nazım hesaplar (aktif toplamına dahil edilmişse)
- Geçmiş yıl zararları (aktifte pozitif unsur olarak yer almışsa)
- Dönem zararı (aktifte pozitif unsur olarak yer almışsa)
- Kuruluş ve örgütlenme (ilk tesis ve taazzuv) giderleri
- Kişisel işletmelerde teşebbüs sahibinin, adi ortaklıklarda ortakların işletmeye olan borçları

- Ödenmemiş sermaye (aktifte pozitif unsur olarak yer almışsa)
- Borç senetleri reeskontu (aktifte pozitif unsur olarak yer almışsa)

gibi bilanço kalemlerinden oluşur.

- **Aktif Düzenleyici Pasifler:**

Öz sermaye karşılaştırmasında gerçek aktifi bulabilmek için aktif tablosunda yer alan ve yukarıda sözü geçen kalemlerden başka pasif tablosunda bulunan bazı kalemlerin de aktifler toplamından indirilmesi gerekmektedir. Bu kalemlerin bir kısmı bilançonun aktifinde negatif unsur olarak yer alabilecekleri gibi pasifte pozitif unsur olarak da (Bu hesapların, tek düzen hesap planı doğrultusunda düzenlenecek bilançolarda, aktifte negatif unsur olarak yer almaları gerekmektedir.) yer alabilirler. Bu bakımdan pasifte pozitif unsur olarak yer alan aktifi düzenleyici pasif hesapların öz sermaye hesabında, negatif unsur olarak dikkate alınmaları gerekir. Şu halde gerçek aktifi saptamak için, bilançonun pasifinde pozitif unsur olarak yer alan aktifi düzenleyici hesapların, indirilmesi zorunludur.

-İlk tesis ve taazzuv giderlerine ait olanlar dahil amortismanlar (pasifte pozitif unsur olarak yer almışsa)

- Alacak senetleri reeskontu (pasifte pozitif unsur olarak yer almışsa)
- Karşılıklar (şüpheli alacaklar karşılığı gibi)

Pasifte karşılık ayrılmış olması halinde aktifte yer alan şüpheli alacaklar, öz sermaye hesabında gerçek aktif olarak dikkate alınır.

Demek oluyor ki, bilançonun aktif tablosu toplamından önce aktifler arasında bulunmakla beraber gerçek aktif mahiyetinde olmayan kalemlerin tutarı, sonra da pasif tablosundaki aktif düzenleyici hesaplar tutarı indirilecek, böylece gerçek aktif bulunmuş olacaktır.

İşte bu gerçek aktiften, pasifteki borç kalemleri indirilince bulunacak tutar, işletmenin bilanço tarihindeki net aktifini, yani öz sermayesini verecektir.

İndirileceği belirtilen borçlar, bankalara ve üçüncü şahıslara olan her çeşit senetli ve senetsiz borçlar ile ödenecek vergiler ve sair giderler, ödenecek kâr payları gibi kalemlerdir. Ancak işletmenin dönem kârı üzerinden hesaplanıp ödenecek vergi ve resimler arasında gösterilen tutarların bu aşamada borç olarak dikkate alınmaması gerekmektedir.

Kişisel işletmelerde teşebbüs sahibinin adi şirketlerde ise ortakların işletmelerindeki alacakları (Bunlar ilgilinin şahsi ya da cari hesabı şeklinde pasifte yer alırlar.) öz sermayenin

hesaplanması sırasında gerçek borç niteliğinde sayılmazlar ve indirilecek borçlar arasında yer almazlar. Bunların işletmeye olan borçlarının da işletme için gerçek aktif sayılmadığına daha önce değinilmişti. Kollektif ve komandit şirketler, ortaklarının dışında, ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olduklarından ortaklarının işletmeye olan borçları işletme için gerçek aktif, işletmeden alacakları ise gerçek borç niteliğindedir ve öz sermayenin hesabında ona göre işlem görür.

Bilançonun pasifinde yer alan her çeşit yedek akçeler ve kâr kalemleri öz sermayeye dahildir. Bu bakımdan borçlar gibi aktif tutarından indirilemezler.

Yukarıda anlatıldığı şekilde gerçek aktiften borçların indirilmesi suretiyle hesaplanan dönem sonu öz sermayesi ile dönem başındaki öz sermaye karşılaştırılarak işletmenin kâr yada zararı saptanır. Ancak yine yukarıda söz edildiği gibi işletmeye eklenen veya çekilen değerler varsa, bunların da hesaba katılması gerekir. Çünkü, işletmeye dışarıdan bir değer eklenmesi öz sermayenin miktarını artırır; işletmeden bir değer çekilmesi ise onu eksiltir. Oysa bu şekilde artış işletmenin faaliyetlerinden doğmuş bir artış değildir, yani kâr sayılmayacağı gibi, eksiliş de normal bir gider veya zarar unsuru olarak görülmez. O halde bu şekilde yapay artış veya azalışın giderilmesi yani ilave edilenlerin indirilmesi, çekilenlerin ise eklenmesi gerekir. Bu husus, Gelir Vergisi Kanunu'nun 38'inci maddesi hükmünün gereğidir.

Teşebbüs sahibinin kişisel ihtiyacı için işletmeden çektiği paralar, mallar, onun adına yapılan harcamalar ve sair şekillerdeki ödemeler (örneğin, yatırılan vergiler gibi), çekilen kârlar, işletmeden çekilen değerlere örneklerdir. Bu tür çekişler, genel olarak müteşebbisin şahsi hesabına kaydolunurlar. Fakat şahsi hesaba yazılmayan çekişler de bulunabilir (kanunen kabul edilmeyen giderler gibi).

Ortaklık sermayesinin artırılması, şahıs şirketlerinde müteşebbis tarafından işletmeye konulan para, mal ve sabit kıymetler, ortaklıklarda ödenmemiş sermayenin gerçek aktif sayılmaması nedeniyle ortaklardan tahsil olunan sermaye alacağına ait taksitler, işletmeye ilave edilmiş değer niteliğindedir.

2- Hasılat ve Giderlerin Kıyaslanması Yoluyla Kârın Tespiti

Kârın tespitinde bir diğer yöntem hasılat ile giderlerin karşılaştırılmasıdır. Geniş anlamda hasılat, hesap dönemi içinde işletmenin ana faaliyetleri veya yan faaliyetleri sonucunda yaptığı tahsilat ile lehine doğan alacaklar toplamıdır.

Gider ise, hesap dönemi içinde yapılan ve karşılığında herhangi bir aktif kıymet elde edilmeyen harcamalar ile borçlanmalardır.

Bu yönteme göre hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile yapılan giderler arasındaki fark dönem kârını veya zararını verecektir.

Anonim Şirketler açısından vergi mevzuatımızda kazancın tespitinde indirimi kabul edilen ve edilmeyen giderler konusunda aşağıdaki açıklamalar yapılabilir.

Anonim Şirketlerin vergilendirilmesinde Kurumlar Vergisi'ne tabi olmaları nedeniyle öncelikle bu kanunun 14'üncü maddesinde indirilecek giderler, 15'inci maddesinde ise kabul edilmeyen indirimler hüküm altına alınmıştır.

Diğer taraftan KVK'nın (Kurumlar Vergisi Kanunu) 13'üncü maddesinin 2'nci fıkrasına göre kazancın tespitinde GVK'nın ticari kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanması gerekeceğinden GVK'nın 40'ıncı maddesindeki indirilecek giderlerin 41'inci maddesindeki gider kabul edilmeyen ödemelerin dikkate alınması gereklidir.

Yine ayrıca gerek GVK'da gerek KVK'nın yukarıda belirtilen maddeleri dışında gelir ve giderlerle ilgili kanun maddelerinin, geçici maddelerin ve bazı özel kanunlarda yer alan indirim ve indirimi kabul edilmeyeceğİ belirtilen giderlerinde dikkate alınacağı tabiidir.

Her ne kadar vergi mevzuatımız uyarınca bilanço esasına göre defter tutan mükelleflerin dönem başı ve dönem sonu öz sermaye kıyaslaması yöntemine göre dönem kazancını tespit edecekleri belirtilmişse de uygulama bu Şekilde olmamaktadır.

Uygulamada kurum kazancı, bu kapsamda anonim Şirketlere ilişkin kazanç ilgili döneme ait hasılattan giderlerin indirilmesi suretiyle bulunmakta ve ticari kâr adı verilen bu tutar gelir tablosunda vergi öncesi kr olarak yer almaktadır. Daha önce de açıklandığı üzere ticari kârdan mali kâra geçerken kanunen kabul edilmeyen giderler ticari kazançta ilave edilirken hasıllata dahil edilmemesi gereken bir kısım gelir unsurları indirilmektedir. Bu arada ticari kazancın tespitinde uygulanan değerleme usulleriyle (rneğın TTK değerleme hükümleri uygulanmıŐsa) VUK'ta yer alan değerleme ölçüleri arasında bir farklılık söz konusu ise bu farklılığın da giderilmesi gerekir.²⁷

²⁷ Kayağdı, a.g.e. , s.75

İKİNCİ BÖLÜM

ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIM SÜRECİ

I- ANONİM ŞİRKETLERDE KÂR DAĞITIM KOŞULLARI

Anonim şirketlerde kâr dağıtım koşullarını belirleyen TTK ve SPK'da yer alan düzenlemelere geçmeden önce TTK'da yer alan hükümlere göre kâr dağıtımında bulunabilmek için gerekli şartların neler olması gerektiği konusunun kısaca açıklanmasında fayda vardır.

TTK hükümlerine göre kâr dağıtımında bulunabilmek için öncelikle aşağıdaki koşulların gerçekleşmiş olması gerekir.

A- Kâr Dağıtımı İçin Uygun ve Yeterli Kaynakların Bulunması

Kâr dağıtabilmek için son faaliyet yılına ilişkin bilançonun safi kâr göstermesi şart değildir. Bir başka anlatımla şirketin kâr dağıtabilmesi için şirketin elinde dağıtılabilir kâr mevcut olmalıdır. Dağıtılabilir kâr şu kalemlerden oluşmaktadır:¹

-Son hesap döneminden elde edilen safi kâr: Dağıtılacak olan kâr, şirketin kazancının tamamı olmayıp yıllık bilançoya göre hesaplanan ticari bilanço kârından vergi ve yasal yükümlülükler ve kanuni yedek akçelerin ayrılmasından ve geçmiş yıl zararlarının kapatılmasından sonra ortaya çıkacak kârdır.

-Daha önceki hesap dönemlerinde elde edilen kazancın dağıtılmayan kısmı

-Belirli bir amaca tahsis edilmeyen fevkalade yedek akçeler

-İhtiyari yedek akçelerden dağıtılması mümkün olanlar

B-Önceki Hesap Dönemlerindeki Ticari Zararın Kapatılmış Olması

Doktrindeki hakim görüşe göre bilançoda mevcut geçmiş yıl zararlarının kapatılmasından önce kâr dağıtılamaz. Bu zarar kapatılmadıkça, genel kurul kâr dağıtımına karar veremeyecektir. TTK'nın, kâr dağıtımının ancak safi kârdan ve bu amaçla ayrılmış yedek akçelerden yapılabileceğini öngören hükmü (TTK Md 470/2) bu görüşün dayanağını oluşturmaktadır.

¹ Öztürk, Bünyamin, "Anonim ve Limited Şirketlerde Kâr Dağıtımı ve Yedek Akçeler", Vergi Sorunları, Eylül 2004, Sayı 192, s.17

Kâr sağlanamayan dönemlerde, kâr dağıtımı bu gaye için ayrılmış olunan veya herhangi bir amaç hükmünü taşımayan ihtiyari veya serbest yedek akçelerden yapılabilecektir. Ancak kâr dağıtımı yapılabilmesi için mutlaka önceki dönem ticari zararının kapatılması gerekmektedir.²

Burada bahsedilen zarar ticari bilanço zararıdır. Vergi kanunları açısından kabul edilen mali zararlar her zaman ticari zararla aynı değildir. Mali zararlar vergi hesaplamasında kurumlar vergisi beyannamesinde mahsup edilir. Bu nedenle mali zararlar kurumun vergi yükü hesaplaması ile ilgili bir konu olup ticari bilançoda yer almazlar.

C- Genel Kurulun Kâr Dağıtımına Karar Vermesi

Anonim şirketlerde kâr dağıtımı yapabilmek için dağıtılabilir kârın varlığı ile birlikte genel kurulun kâr dağıtım kararı vermesi gerekir. (TTK Md 369/1, b.2)

Genel kurulun kâr dağıtım kararı da içerik olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar kârın tespiti ve kârın dağıtımıdır. Genel kurul bilanço tasdik etmekle sadece kârı tespit etmiş olur. Başka bir deyişle, genel kurulun onama kararı ile kesinlik kazanan bilanço kârdan pay talep etmek için yeterli değildir. Mutlaka genel kurulun ayrıca kâr dağıtımına karar vermesi gerekir.

II- KÂR DAĞITIMININ HUKUKSAL PROSEDÜRÜ

Yukarıda belirtilen kâr dağıtım şartlarının oluşması durumunda anonim şirketler belli bir prosedür izleyerek kârın ne şekilde dağıtılacağına karar verir.

Anonim şirketler açısından kanunlarla belirlenen hesap dönemi kapandıktan sonra yönetim kurulunca usulüne uygun olarak bilançonun düzenlenmesi, kâr-zarar hesabının çıkarılması, yıllık raporun hazırlanması, kârın ne şekilde dağıtılacağına ilişkin teklifin hazırlanması sağlanır.

Yine yönetim kurulunca hesap döneminin kapanmasından itibaren 3 ay içinde genel kurulun ilan ve toplantı gününden itibaren en az 15 gün önce ana sözleşmede belirtilen şekilde ve ticaret sicil gazetesinde ilan vermek suretiyle toplantıya çağırılması sağlanır. Bu ilan ve tebliğlerde genel kurul gündemi belirlenir.

Yukarıda belirlenen süre içinde kâr/zarar hesabı, bilanço, yıllık rapor, kârın nasıl dağıtılacağına ilişkin teklif ve denetçi raporları pay sahiplerinin inceleme ve değerlendirmesi için şirket merkezi veya şubelerde hazır bulundurulur.

² Tekinalp, Ünal, Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeler, İstanbul 1979, s.126

Yönetim kurulunca toplanan genel kurul, şirket bilançosunun kâr/zarar hesabına veya kârın dağıtılmasına ilişkin teklifi aynen onaylayabileceği gibi değiştirerek de onaylayabilir.

Genel kurulda kâr payının ödeneceği tarih belirlenmişse ödeme bu tarihte yapılır. Ödeme tarihi belirlenmemişse kâr payının hemen ödenmesi gerekir. Ödeme tarihinden itibaren alınmayan kâr payları beşinci yılının sonunda hazineye intikal eder.

Kâr dağıtımına karar verme yetkisi yukarıdaki bölümlerde açıklandığı gibi genel kurula ait olup genel kurulun bu yetkiyi herhangi bir kişiye ya da organa devretmesi mümkün değildir. Kanun ve ana sözleşme gereği dağıtılması zorunlu olan birinci temettü ile genel kurulca dağıtımına karar verilen kârın dağıtım tarihleri genel kurul tarafından belirlenir. Dağıtım tarihi konusunda yönetim kuruluna yetki devredilemez. Halka açık şirketlerle ilgili olarak Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan düzenlemeler saklı kalmak üzere dağıtım tarihleri genel kurul toplantısının yapıldığı yılın son gününü aşmamak üzere belirlenir.³

Anonim şirketlerin yapmış olduğu genel kurul toplantısı sonucunda düzenlenen toplantı tutanağı ve bu tutanakta kâr dağıtımına ilişkin hükümleri içeren örnek genel kurul tutanağı Ek-2'de yer almıştır.

Anonim şirketler hesap dönemi sonunda gelir tablosunda gösterilen ticari kârlarından vergi, fon ve yedek akçeleri düşükten sonra kalan kısmı genel kurul kararı ile ortakların sermayeleri oranında dağıtabilirler.

Anonim şirketlerde, dönem kârının dört ayrı şekilde paylaşımı söz konusudur:

- Devlete vergi olarak
- Şirket bünyesinde yedek akçe olarak
- Pay sahiplerine dağıtılacak kâr payı olarak
- Pay sahipleri dışındakilere (yönetim kurulu, çalışanlar vb.) dağıtılacak kâr payı olarak

Kâr dağıtımını genel olarak, TTK'da yer alan hükümler çerçevesinde gerçekleştirilmekle birlikte, SPK'da yer alan hükümlerin değerlendirilmesi sonucu dağıtım ilkeleri farklılıklar gösterebilmektedir. Aşağıda öncelikle TTK'da yer alan kâr dağıtım ilkeleri açıklanacak, daha sonra TTK ve SPK hükümleri çerçevesinde kâr dağıtımının aşamaları açıklanmaya çalışılacaktır.

³ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantıları ve Bu Toplantılarda Bulunacak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hakkında Yönetmelik Md.15/i (07.08.1996 tarih ve 22720 sayılı Resmi Gazete' de Yayımlanmıştır.)

A- Genel Olarak Türk Ticaret Kanunu'ndaki Kâr Dağıtım İlkeleri

Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan kâr dağıtım ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

a)Yasal ve ihtiyari yedek akçelerle Türk Ticaret Kanunu ve ana sözleşme gereğince ayrılması gereken diğer paralar ayrılmadıkça kâr payı dağıtılamaz (TTK Md 469) Türk Ticaret Kanunu ve ana sözleşme gereğince ayrılması gereken paralar şunlardır:

-İnci Tertip Yasal Yedek Akçe (TTK Md 466/1)

-Ana sözleşme gereğince ayrılan ihtiyari yedek akçeler (TTK Md 467)

-Ana sözleşme gereğince ayrılan ihtiyari yedek akçe niteliğindeki fonlar (TTK Md 467)

-Esas sözleşme gereğince çalışanların (memurlara, müstahdemlere...) yardım sandıklarına ayrılan yedek akçeler (TTK Md 468)

b)Şirketin devamlı surette gelişimi, mali bünyesinin korunması ve güçlendirilmesi, istikrarlı kâr dağıtımı yapılabilmesi amacıyla, TTK ve ana sözleşmede yer alanların dışında olmak üzere, genel kurul tarafından yedek ekçe ayrılmasına karar verilebilir. Kanunda ya da ana sözleşme dışında yedek akçe ayrılmasına karar verilebileceği gibi yasal veya ana sözleşmeye dayanan yedek akçelerin oranlarının artırılması da mümkündür.

c)TTK'nın 466'ncı maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca limited şirketlerin ve anonim şirketlerin her yıl safi kârın yirmide birinin ödenmiş sermayenin beşte birini buluncaya kadar ayırdıkları yasal tertip yedek akçenin yanı sıra;

-Hisse senetlerinin çıkarılmasında, çıkarma masrafları indirildikten sonra, itibari kıymetten fazla olarak elde edilen hasılatın itfalara veya yardım ve hayır işlerine sarf edilmeyen kısmı (TTK Md466/2-1)

-İptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin bunların yerine çıkarılan senetlerden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmı (TTK Md466/2-2)

-Safi kârdan İnci tertip yasal yedek akçeden başka pay sahipleri için %5 oranında kâr payı ayrıldıktan sonra, pay sahipleri ve kâra iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılan kısmın onda biri tutarında ödenmiş sermayenin beşte biri tutarıyla sınırlı olmaksızın ilave yedek akçe ayırmaları mümkündür.

d) Ortaklara kârdan ayrılan ilk pay olan l'inci temettü (kâr payı) özü itibariyle sermayeye verilen pay (faiz) olarak nitelendirildiğinden ortakların ödemiş oldukları sermaye üzerinden l.temettü ayrılması zorunludur. (TTK Md 466/2)

e) Kurucu ortaklara kuruluş dönemindeki çalışmalarına ilişkin olmak üzere kârdan belli bir oranda pay verilmesi ana sözleşmede kararlaştırılabilir. (TTK Md298,402)

f)Yönetim kurulu üyelerine, yasal yedek akçe ayrıldıktan ve pay sahiplerine %4 oranında (ana sözleşmeye bu oran daha yüksek bir oranda belirlenebilir) temettü verildikten sonra kâr payı verilebilir.

g) İmtiyazlı paylara genel kâr dağıtım sıralaması içinde birinci temettüden sonra dağıtılacak kârdan pay ayırmak mümkündür.⁴

B- Halka Açık Olmayan Anonim Şirketlerde TTK Hükümleri Uyarınca Kâr Dağıtımının Aşamaları

Birinci Aşama:

- TTK'nın 466/1 ve 469/1 maddeleri uyarınca safi ticari kâr üzerinden yasal yedek akçe ayrılması⁵
- TTK'nın 467 ve 469/1 maddeleri uyarınca safi ticari kâr üzerinden ihtiyari yedek akçe ayırımı
- TTK'nın 469'uncu maddesi uyarınca safi ticari kâr üzerinden fon ayırımı
- TTK'nın 468 ve 469/1 maddeleri uyarınca ana sözleşme gereğince safi ticari kâr üzerinden işçi ve memurlara yardım akçesi ayırımı
- TTK'nın 469/1 maddesi uyarınca ana sözleşme gereğince safi ticari kâr üzerinden işçi ve memurlara kıdem tazminatı ve ihbar tazminatı ayırımı
- TTK'nın 466/3 maddesi ana sözleşme hükümleri uyarınca safi ticari kâr üzerinden ödenmiş sermayenin belirli bir oranı olarak ayrılan birinci temettü (kâr payı)

İkinci Aşama:

- TTK'nın 279/5 ve 298'inci maddeleri ile ana sözleşme hükümleri uyarınca kurucu intifa senetlerine %10'dan fazla olmamak üzere kâr payı

⁴ Kızılot, Şükrü, - Eyüpgiller, Saygın, Şirketler Muhasebesi, Vergilendirilmesi, Hukuk ve Mevzuatı, Genişletilmiş 7. Basım, Ankara 1999, Yaklaşım Yayınları, s.1021

⁵ Kâr Dağıtım Aşamaları TTK hükümleri çerçevesinde sıralanmıştır. Mali kanunlar gereğince vergi vb. mali yükümlülüklerin ticari bilançodaki safi kârdan indirileceği hususu da gözardı edilmemelidir.

- TTK'nın 472'nci maddesi ile ana sözleşme hükümleri uyarınca, yönetim kurulu üyelerine ayrılan kâr payı ayırımı

- TTK'nın 402'nci maddesi uyarınca, kurucular dışında kalan intifa senetlerine ayrılan kâr payı ayırımı

- TTK'nın 401'inci maddesi ile ana sözleşme hükümleri uyarınca, imtiyazlı pay sahiplerine ayrılan kâr payı ayırımı

- Ana sözleşme hükümleri uyarınca, işçi, memur ve müstahdemlere ikramiye, prim, ek ücret vb. nitelik taşıyan kâr payları ayırımı

- Ana sözleşme hükümleri uyarınca ikinci temettü ayırımı

Üçüncü Aşama:

- TTK'nın 469'uncu maddesinin 2 ve 3 No'lu fıkraları uyarınca genel kurul kararıyla yasal ve ihtiyari yedek akçe dışındaki yedek akçeler ayrılması

- Genel kurul kararları uyarınca, işçi, memur ve müstahdemlere ikramiye, prim vb. ayrılması

- Üçüncü temettü ayırımı

C- Halka Açık Anonim Şirketlerde SPK Hükümleri Uyarınca Kâr Dağıtımının Aşamaları

Birinci Aşama:

- TTK'nın 466/1 ve 469/1 maddeleri uyarınca safi ticari kâr üzerinden yasal yedek akçe ayrılması⁶

- SPK'nın 15'inci maddesi uyarınca pay sahiplerine ayrılan birinci temettü ayırımı

İkinci Aşama:

- TTK'nın 467 ve 469/1 maddeleri uyarınca safi ticari kâr üzerinden ihtiyari yedek akçe ayırımı

- TTK'nın 469'uncu maddesi uyarınca safi ticari kâr üzerinden fon ayırımı

- TTK'nın 468 ve 469/1 maddeleri uyarınca ana sözleşme gereğince safi ticari kâr üzerinden işçi ve memurlara yardım akçesi ayırımı

⁶ Kâr dağıtım aşamaları SPK hükümleri çerçevesinde sıralanmıştır. Mali kanunlar gereğince vergi vb. mali yükümlülüklerin ticari bilançodaki safi kârdan indirileceği ve SP mevzuatı açısından safi kârın vergisel yükümlülüklerin indirildiği kâr olduğu hususu da gözardı edilmemelidir.

- TTK'nın 469/1 maddesi uyarınca ana sözleşme gereğince safi ticari kâr üzerinden işçi ve memurlara kıdem tazminatı ve ihbar tazminatı ayırımı

Üçüncü Aşama:

- TTK'nın 279/5 ve 298'inci maddeleri ile ana sözleşme hükümleri uyarınca kurucu intifa senetlerine %10'dan fazla olmamak üzere kâr payı ayırımı

- TTK'nın 472'nci maddesi ile ana sözleşme hükümleri uyarınca, yönetim kurulu üyelerine ayrılan kâr payı ayırımı

- TTK'nın 402'nci maddesi uyarınca, kurucular dışında kalan intifa senetlerine ayrılan kâr payı ayırımı

- TTK'nın 401'inci maddesi ile ana sözleşme hükümleri uyarınca, imtiyazlı pay sahiplerine ayrılan kâr payı ayırımı

- SPK'nın 15'inci maddesi uyarınca, ana sözleşmede bulunmak kaydıyla, işçi, memur ve müstahdemlere ikramiye, prim, ek ücret vb. nitelik taşıyan kâr payları ayırımı

- Ana sözleşme hükümleri uyarınca ikinci temettü ayırımı,

Dördüncü Aşama:

- TTK'nın 469'uncu maddesinin 2 ve 3 No'lu fıkraları uyarınca genel kurul kararıyla yasal ve ihtiyari yedek akçe dışındaki yedek akçelerin ayrılması

- TTK'nın 468/3 maddesi uyarınca, genel kurul kararları ile, işçilere yardım akçesi ayrılması

- Üçüncü temettü ayırımı

III- KÂR DAĞITIMININ AŞAMALARI

Kâr dağıtım aşamaları yukarıda özet halinde sunulmuştu. Aşağıda bu aşamalar ayrıntılı bir şekilde izah edilmeye çalışılacaktır.

Bu bölümde safi kazancın dağıtılmasında yapılması gereken işlemler TTK ve SPK hükümleri çerçevesinde ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Halka açık olmayan şirketlerdeki kâr dağıtım aşamaları anlatılırken, halka açık anonim şirketlerdeki farklılıklar da yeri geldikçe izah edilecektir.

A- Ticari Kârdan Yedek Akçe Ayrılması

TTK'da yer alan 466/1 ve 469/1 madde hükümleri çerçevesinde anonim şirketlerde ticari kâr üzerinden yasal yedek akçe ayrılır.

1- Yedek Akçe Kavramı

Yedek akçeler belli dönemlerde işletmenin öz varlığında meydana gelen artışın (safî kârın) bir kısmının kanun, ana sözleşme ve genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılmayarak, işletmenin bünyesinde bırakılması anlamını taşımaktadır. Böylece; şirketin esas sermayesi dışında, bilançonun aktifinde karşılığı olan, esas sermayeyi destekleyici bir öz varlık oluşturulmuş olmaktadır. Yedek akçeler dönem sonu kârından ayrıldığından, bu dönemde, şirketin öz varlığında bir artış yoksa, yedek akçe ayrılması da söz konusu değildir. Aksine zarar varsa, başka bir ifadeyle şirketin dönem başındaki öz varlığı, dönem sonunda azalmışsa, geçmiş yıllarda ayrılan yedek akçelerden bu azalışın karşılanması gerekir.

TTK yedek akçe ayrılması nedenlerini, zararın kapatılması, işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idame, işsizliğin önüne geçme veya neticelerini hafifletme, şirketin devamlı gelişmesi ve mümkün mertebe devamlı kâr paylarını dağıtılmasını sağlamak şeklinde ifade etmiştir. Kanunun bu tanzim şekliyle bir yandan şirket alacaklarına karşı, işletmenin mali bünyesinin kuvvetlendirilmesi amacı güdülürken, diğer yandan da şirkette çalışan personelin ücretlerinin muntazam ödenmesi ve bizzat pay sahiplerine istikrarlı gelir temin edecek tedbirleri aldırılmış olmaktadır.⁷

2- Yedek Akçe Türleri

Yedek akçeler ticaret hukuku, vergi, muhasebe ve işletmecilik uygulamaları açısından çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır.

Yedek akçeleri, ayrılmalarını öngören kaynaklar açısından üçlü bir tasnife tabi tutmak mümkündür. Bunlar:

- Yasa hükümleri nedeniyle ayrılan yedek akçeler (Yasal Yedek Akçe)
- Ana sözleşmeye dayanılarak ayrılan yedek akçeler (İhtiyari Yedek Akçe)
- Genel Kurul kararıyla ayrılan yedek akçeler (Olağanüstü Yedek Akçeler)

a- Yasal Yedek Akçe

Anonim şirketlerin kanunen ayırmak zorunda oldukları yedek akçelerdir. Pay sahiplerine ve yönetim kurulu üyelerine kârdan pay verilmesi için temel koşul yasal yedek akçenin ayrılmış olmasıdır.

⁷ Ulusoy, Yılmaz, Anonim ve Limited Şirketlerde Kâr Dağıtımı ve Vergileme, Olgaç Yayınları, Ankara 1984, s.381

Kanuni yedek akçeler TTK Md 466'da düzenlenmiş ve bu yedek akçenin ayrılması ortaklığa bir zorunluluk olarak yüklenmiştir. TTK Md 466, f.1'de "Her yıl safi kârın yirmide birinin esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar umumi yedek akçe olarak ayrılması mecburidir." demek suretiyle kanuni yedek akçenin ayrılma zorunluluğuna ve bu zorunluluğun ne zaman ortadan kalkacağına işaret edilmiştir.

Safi kârın yüzde beşinin kanuni yedek akçeye ayrılması asgari bir tutardır, yüzde beşten daha aşağı bir tutar ayırım için kullanılamaz. Ancak TTK Md 467, f.1 uyarınca yedek akçenin oranı esas sözleşmeyle artırılabilir.

Kanuni yedek akçenin birinci ayırımı, ödenmiş sermayenin beşte birine ulaşınca kadar zorunludur. Bu sınırın aşılmasından sonra ayırmaya devam edilirse fazla kısım ihtiyari yedek akçedir. Burada sadece hisse senetleri sermayesi göz önüne alınır, katılma intifa senetleri sermayesi hesaba katılmaz.⁸ Ayrılan yedek akçe tutarı ödenmiş esas sermayenin beşte birini bulanca ayırma zorunluluğu sona erer. Ancak TTK Md 467 uyarınca esas sözleşmeyle birinci tertip kanuni yedek akçenin tavanının, ödenmiş esas sermayenin beşte birinden daha fazla olacağı yönünde bir hüküm konmuşsa ayırma zorunluluğu devam eder. Yine aynı şekilde TTK Md 469 f.2 uyarınca genel kurulda yedek akçenin sınırının artırılmasına karar verebilir. Fakat genel kurulun yedek akçe oranını yükseltme yetkisi yoktur. Bununla birlikte genel kurulun kanuni yedek akçe sınırını artırma yetkisi de mutlak değildir. Genel kurul, şirketin devamlı gelişimi veya istikrarlı kâr payı dağıtımını sağlamak açısından gerekli olduğu takdirde kanuni sınırın artırılmasına karar verebilir.

Şirketin kanuni yedek akçe tutarı ödenmiş esas sermayenin beşte birini bulmuşsa, ve de esas sermaye veya genel kurul kararıyla yedek akçe tavanı artırılmamışsa, kanuni yedek akçe ayırma mecburiyeti sona erer. Eğer yedek akçe tavanı artırılmışsa ayırım mecburiyeti bu tavana ulaşınca sona erer. Ancak kanuni yedek akçe tutarı, harcama nedeniyle tavanın altına düşerse veya esas sermayenin ödenmiş kısmı fazlalaşırsa ya da şirket sermaye artırımına giderse ayırma zorunluluğu yeniden doğar. Aynı şekilde kanuni yedek akçenin azami haddi esas sözleşmeyle artırılmışsa, yedek akçe tutarı bu limitin altına düşerse, ödenmiş esas sermayenin beşte birine ulaşılmış dahi olsa, öngörülen sınıra ulaşınca kadar yedek akçe ayırma mecburiyeti yeniden doğar.

Birinci Tertip Yasal Yedek Akçe ayrılması konusu uygulamada özellikle kâr dağıtım yapılmayan şirketlerde ihmal edilmektedir. İkinci tertip kanuni yedek akçe ayrılması kâr dağıtım

⁸ Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu) a.g.e. , s.706

şartına bağlı değildir. Genel kurulun kârın dağıtılmaması yönünde karar alması halinde veya sermayeye ilavesi şeklinde karar alması halinde bile mutlaka ayrılması gerekir. Çünkü dönem kârının bir bölümünün işletme bünyesinde ve genel kurulun tasarrufu dışında bırakılması zorunlu bir ayırımdır.

b- İhtiyari Yedek Akçe

Ana sözleşmede hüküm koymak suretiyle otofinsmanı sağlamak üzere ayrılan yedek akçelerdir. Genel amaçlarla ihtiyari yedek akçe ayrılabilceği gibi ana sözleşmede özel bir kullanım alanı belirtilmesi de mümkündür. Uygulamada ihtiyari yedek akçe kavramının yerine statü yedekleri kavramı da kullanılmaktadır.

c- Olağanüstü Yedek Akçe

TTK veya ana sözleşmede herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen sadece genel kurul kararıyla, yasal yedek akçe ve temettüleri ayrıldıktan sonra kalan kârın işletmede bırakılan, dağıtılmayan kısmıdır.

Diğer taraftan genel kurul kararıyla, belirli amaçların gerçekleştirilmesi ya da bir başka mevzuat gereğince ayrılan olağanüstü yedek akçeler de vardır. Bunlar özel yedek akçeler ve fonlar olarak adlandırılırlar. (Örneğin yatırım indirimi fonu, yenileme fonu, işçilere ödenecek tazminat fonları vb.)

3- Yedek Akçenin Amortismanlar ve Karşılıklardan Farkı

Uygulamada bazen yedek akçelerle, karşılık ve amortismanlar karşılaştırılmaktadır.

Amortismanlar işletmelerde kullanılan sabit kıymetlerde meydana gelen gizli ve gerçek bir değer kaybının telafisi olup, amortisman ayrılabilmesi için dönem sonunda işletmenin kâr elde edip etmediğinin bir önemi yoktur. Amortismanlar, işletmenin aktifine kayıtlı sabit kıymetlerde meydana gelen azalmaları ifade eder.

Karşılıklar ise, işletmenin dönem içinde meydana gelen olaylar nedeniyle ortaya çıkan ancak miktarı tespit edilmemiş zarar ve yükümlülükleri karşılamak amacıyla oluşturulan fonlardır.

Karşılık kavramı TTK'nın 465'inci maddesinde "İleride yerine getirilecek teslim ve tesellüm mükellefiyetlerinden veya bunlara benzer taahhütlerden doğması muhtemel zararlara karşılık olmak üzere konulan yedek akçelerdir." şeklinde tanımlanmıştır. Karşılık ayrılması için

hesap dönemi sonucunun kârla kapanmasının bir önemi yoktur. Temel amaç, doğması muhtemel olan zararın karşılanmasıdır.

Amortismanlar ise, fiilen gerçekleşmiş bir değer kaybının telafisidir.⁹

Doğması beklenen zarar ve risklerin meydana gelmemesi durumunda karşılık olarak ayrılan fonlar bir yedek akçeye dönüşür ve pasifte bekletilir. Riskin gerçekleşmemesi nedeniyle yedek akçeye dönüşen karşılıklar (fonlar) bir anlamda tanımlamayı da gerçekleştirmiş olurlar ve bir anlamda da aslına dönmüş olurlar. Çünkü Kanun'da karşılıkların yedek akçe olduğu açıkça belirtilmiştir.¹⁰

Yedek akçeler ise, karşılık ve amortismanlardan farklı olarak safi kârdan ayrılırlar. Yedek akçe ayrılırken, önceki dönemden/dönemlerden devreden zararlardan etkilenme söz konusudur. Yedek akçeler, işletmenin öz varlığını artırırken, karşılık ve amortismanlar işletmenin öz varlığını azaltır.

Amortisman ve karşılık ayrılması ihtiyari olup, yedek akçeler TTK hükümleri uyarınca ayrılmak zorundadır.

4- Kanuni Yedek Akçelerin Kaynakları

TTK'nın 466'ncı maddesi hükmü çerçevesinde kanuni yedek akçelerin kaynaklarını olağan ve olağan dışı olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Olağan kaynak, şirketlerin faaliyet dönemi sonunda elde ettikleri safi kârdır. Emisyon primleri ve hisse senedi iskat kazançları ise olağandışı kaynaklardır.

a- Safi Kâr Kavramının TTK Açısından Değerlendirilmesi

TTK'da yedek akçenin safi kârdan ayrılacağı hükmolunmuş ancak açıkça safi kârın ne olduğu tanımlanmamıştır. Bir görüşe göre "690 Dönem Net Kârından vergi ve diğer yasal yükümlülükler indirildikten sonra varsa geçmiş yıllar zararları da indirilerek dönem safi kârı bulunur."¹¹ Yedek akçelerde bu tutar üzerinden ayrılır.

Bir başka görüşe göre İnci tertip yedek akçenin ayrılacağı safi kâr, bilanço kârından varsa geçmiş yıl zararı düşüldükten sonra kalan kısımdır.¹²

⁹ Tan, Mehmet, - Erdoğan, Sebahattin, - Dünder, Mustafa, Kâr Dağıtım ve Vergilendirilmesi, Ankara SMMM Odası Yayını, Ankara 1995, s.91

¹⁰ Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.701

¹¹ Karayalçın, a.g.e. , s.117

¹² Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.706

Uygulamada rastlanan bir diğerk görüş safi kârın, bilançodaki dönem kârı olduğu şeklidir. Bu görüşe göre İnci tertip yedek akçenin ayrılmasında bilançodaki dönem kârının esas alınması gerekmektedir.

Uygulamada, yukarıda belirtilen yorumlardan ya bilançoda yer alan kârdan varsa geçmiş yıl zararının çıkarılması suretiyle tespit edilen tutar ya da bilanço kârından geçmiş yıl zararları ve vergi ve diğerk mali yükümlülükler çıkarıldıktan sonra kalan tutar safi kâr olarak dikkate alınmaktadır.¹³

Ülkemizde yedek akçenin hangi kârdan ayrılacağı konusunda genellikle kabul edilmiş bir ilke olmadığından, kanuni yedek akçenin dönem kârından veya net dönem kârından (vergiler indirildikten sonraki kârdan) ayrılması şeklinde farklı iki uygulama süregelmektedir. Böyle olmakla beraber yargı organlarının kararları birinci tertip yedek akçenin, safi kârın kurumlar vergisi düşülmeden önceki tutarı üzerinden ayrılabilceğı yönündedir. Nitekim konuyla ilgili olarak Danıştay 13'üncü Dairesi'nin 26.09.1974 tarih ve E:1973/4230 sayılı kararında, "Safi kârın ancak tasarruf edilebilecek kâr olduğu görüşünden hareket etmenin yeterli bir dayanağı bulunmamaktadır. Yıllık faaliyet sonucunu ifade eden kâr-zarar adını taşıyan hesaplarda gösterilen bakiye niteliğindeki safi kârın tahsis safhasında vergilerinin ayrı bir hesapta gösterilmesinin safi kâr niteliğini değıştirmemesi gerekir." şeklinde açıklamada bulunulmuştur.¹⁴

Son yıllarda kimi uygulamalarda da safi kârın mali yükümlülükler düşüldükten sonra tespit edileceğı görüşü yaygınlık kazanmıştır. Buna göre kanuni yedek akçenin ayrılacağı safi kâr, vergiler çıkarıldıktan sonra kalan net kârdır. Zira; ancak bu kâr ticari bilançoğa göre net safi bilanço kârını ifade etmektedir. Şirket açısından gider niteliğinde bulunan vergiler düşülmeden, brüt (gayrisafi) ticari kâr üzerinden ayrılarak kanuni umumi yedek akçe, TTK'nın safi kârın bölünmesine ait tanzim şekline ve muhasebe tekniğine uygun düşmemektedir.¹⁵

Uygulamaya yön veren MSUGT'de (Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğı) kapsamında konu değıerlendirildiğinde bilanço düzenlemek zorunda olan şirketlerin bilançolarında "590 Dönem Net Kârı" hesabında yazılı olan tutar vergi ve diğerk mali yükümlülükler çıkarılmış dönem kârıdır. Bu nedenle, şirketlerin safi kâr kavramını vergi sonrası kâr olarak dikkate almaları durumunda bilançoda yer alan "590 Dönem Net Kârı"

¹³ Karyağıdı, a.g.e. , s.181

¹⁴ Akgüç, Öztin, Mali Tablolar Analizi, Genişletilmiş 10. Basım, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul 2002, s.265

¹⁵ Ulusoy, Yılmaz, Mukayeseli Sermaye Şirketleri, Ankara 1974, s.562

hesaplamalarda dikkate alınabilir. Vergilerden önceki kâr dikkate alınacaksa, "690 Dönem Kârı veya Zararı Hesabı"nda yazılı olan kâr tutarı hesaplamada dikkate alınmalıdır.

Bu uygulama, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü'nün 04.09.1991 tarih ve 622 sayılı tamimine de uygundur.

Safi kâr, kavramı hala kesinlik kazanamamış olup, bu konuda hukukçular, uygulamacılar konuya farklı açılardan yaklaşmaktadırlar. Aslında bu yorum fazlalığından hareketle, işletmelere kâr dağıtımında bir serbestiyet tanındığı yorumunu çıkarmak mümkündür. Şöyle ki; işletmeler dönem kârından yedek akçe olarak daha fazla tutarı şirket bünyesinde tutmak istiyorlarsa vergi öncesi kârdan, daha fazla kâr dağıtmak istiyorlar ve buna mukabil daha az kanuni yedek akçe ayırmak istiyorlarsa vergi sonrası kârdan hesaplama yapabilirler.¹⁶

b- Sermaye Piyasası Kanunu Açısından Safi Kâr

Sermaye Piyasası Kurulu'nun 11.01.1999 tarih ve 4/34 sayılı toplantısında halka açık anonim ortaklıkların kanuni yedek akçelerin ayrılmasında; birinci tertip kanuni yedek akçe matrahı olarak vergi sonrası oluşan kârdan varsa geçmiş yıl zararları düşüldükten sonra kalan safi kâr ve/veya net kâr tutarının esas alınması gerektiği kararlaştırılmıştır.¹⁷

Aynı husus 13.11.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Seri IV, 27 No'lu tebliğde de açıkça ifade edilmiştir.

5- Yedek Akçelerin Olağandışı Kaynakları

a- Emisyon Primlerinden Doğan Kazançlar

Anonim şirketlere ait hisse senetlerinin ya da tahvillerin, normal değerinden fazla bir değerle satılması durumunda, satış fiyatı ile nominal değer arasındaki farka Emisyon Primi denilmektedir. Niteliği itibariyle vergisel açıdan kâr olarak adlandırılan emisyon primleri pay sahiplerine dağıtılamazlar. Emisyon primleri Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/5'inci maddesi uyarınca kurumlar vergisinden müstesnadır. Ancak yardım ve hayır işlerinde kullanılabilirler ya da kanuni yedek akçelere ilave edilirler. Dolayısıyla bu tutarların başka bir amaçla kullanılmalrı mümkün değildir.

TTK'nın 466'ncı maddesinin birinci fıkrasının birinci bendi hükmü gereği hisse senetlerinin çıkarılmasında, çıkarma masrafları indirildikten sonra, itibari kıymetten fazla olarak

¹⁶ Karyağdı, a.g.e. , s.182

¹⁷ Sermaye Piyasası Kurulu'nun 11.01.1999 tarih ve 4/34 sayılı kararı 1999/2 Sayılı SP.K. Haftalık Bülteninde "Özel Durumlar" başlığı altında yayımlanmıştır.

elde edilen hasılatın itfalara veya yardım ve hayır işlerine sarf edilemeyen kısmı kanuni yedek akçeye eklenmek zorundadır.

SPK'ya tabi şirketler açısından Sermaye Piyasası Kurulu'nun 30.04.1997 tarih ve 13/626 sayılı ilke kârarında emisyon primlerinin sermayeye dönüşmesi ve bedelsiz hisse senetlerine karşılık teşkil etmesi halinde, emisyon priminin sermaye sıfatını alarak şirket bünyesinde ve mal varlıkları arasında kalması nedeniyle, şirket malvarlığının azalmaması, sermayeye dönüşmeden önceki miktar ve seviyesini aynen muhafaza etmesi hususları dikkate alınarak, emisyon primlerinin, mevcut ortaklara bedelsiz hisse senedi karşılığı teşkil edecek şekilde sermayeye ilave edilebileceği ifade edilmiştir.¹⁸

b- İptal Edilen Pay Senetlerinden Doğan Kazançlar

TTK'nın 466'ncı maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde yer alan hüküm gereği iptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan senetlerden, elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra, artan kısmı kanuni yedek akçelere ilave edilmek zorundadır.

Anonim şirketlerin kuruluşta veya sermaye artırımı sırasında ihraç etmiş oldukları hisse senetlerinin değerleri pay sahipleri tarafından satın alınırken bedelleri peşin olarak ödenebildiği gibi bir kısmı da yönetim kurulunca yapılacak apellere (ödemeye çağrı) uygun olarak ödenebilirler. Apellere cevap vermeyen ortakların hisse senetleri iptal edilerek yerlerine yeni alınan ortaklar için hisse senedi ihraç edilebilir. Yeni hisse senedinden yapılan hasılat ile iptal edilen hisse senedi için daha önce tahsil edilmiş olan tutarın toplamından yeni ihraç edilen hisse senetlerinin nominal değeri arasındaki fark ıskat kazancı olarak yedek akçeye ilave edilmek zorundadır.

6- Özel Kanunlar Gereğince Ayrılan Yedek Akçeler

TTK'da yer alan düzenlemelerin yanı sıra, değişik kanunlarda yer alan hükümler gereği yedek akçe ayrılabilir.

Bu özel kanunlara örnek olarak Kooperatifler Kanunu, İktisadi Devlet Teşekküllerinin Özel Kuruluş Kanunu, Sigorta Şirketlerine İlişkin Kanun gösterilebilir.

Özel yasalarda yedek akçeler hususunda herhangi bir düzenleme yoksa tüm anonim şirketler için TTK'nın 466'ncı maddesi hükümleri uygulanacaktır.

¹⁸ Sermaye Piyasası Kurulu'nun 30.04.1997 tarih ve 13/626 sayılı İlke Kararı, 1997/8 sayılı Haftalık Bülteninde yayımlanmıştır.

7- Holdinglerde Yedek Akçeler

Holding şirketler tabiri esas itibariyle başka sermaye şirketlerinin sermayelerine iştirak etmek amacı ile kurulan anonim şirketleri kapsamaktadır.

TTK'da holding şirketler için uygulanmayacak olan hükümler; aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- Yasal yedek akçelerin ikinci ayrımının yapılması (TTK Md 466, 2'nci fıkra 3'üncü bent)

- Genel yedek akçe esas sermayenin yarısını geçmedikçe, münhasıran zararların kapatılmasına yahut işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye, işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirler alınması için sarfolunabileceğidir. (TTK Md 466, 3'üncü fıkra)

Yukarıda yer alan hükümler dışında TTK'da holding şirketler hakkında başka bir düzenleme yoktur.

Yasa hükmünde açıkça görüldüğü üzere holding şirketler sadece ikinci tertip yedek akçe ayrılması işleminden muaftır. Genel yedek akçe, emisyon primleri ile pay sahiplerinin temerrüdü sonucu iptal edilen hisse senetlerinden elde edilen kazancı yasal yedeklere ayırmaları ise diğer anonim şirketlerde olduğu gibi zorunludur.

8- Gizli Yedek Akçeler

Gizli yedek akçe, bilançolarda açıkça yer almayan ancak gerçekte mevcut olan ve muhasebe kayıtlarına intikal etmediği için bilançoda gizli olan yedekler olarak tanımlanabilir. Bunlar bilançoda gösterilmemiş olduklarından sadece yöneticiler ve denetçiler tarafından bilinir.

"Gizli yedek akçe denilince, gerçek malvarlığı değeri ile çeşitli iktisadi ve ticari sebeplerle veya basiret, özen ve ihtiyatın ifadesi olarak bilançoda düşük gösterilmiş malvarlığı değeri arasındaki fark anlaşılır. Bu tip yedek akçeler, ayrıma yetkili olan organın isteğinin, yani bilerek hareket etmesinin eseridir. TTK Md 458'e göre, aktiflerin, bilanço günündeki değerlerinden daha aşağı; pasiflerin ise daha fazla bir bedelle bilançooya geçirilmeleri veya amortisman paylarının kasten yüksek belirlenmeleri ya da gereği olmadığı halde karşılıklar

hesabı kabarıırken borçların maksatlı olarak fazla gösterilmesi ve hatta gerçek olmayan borç yaratılması suretiyle gizli yedek akçe ayrılabilir."¹⁹

TTK'nın "Gizli Yedek Akçe" başlığını taşıyan 458'inci maddesi hükmü aşağıdaki gibidir.

"Şirket işlerinin devamlı inkişafını veyahut mümkün mertebe istikrarlı kâr payları dağıtılmasını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde, aktiflerin bilanço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle bilançoya konması şeklinde veya başka bir suretle gizli yedek akçe ayrılması caizdir. İdare Meclisi gizli yedek akçe ve sarf yerleri hakkında murakıplara malumat vermekle mükelleftir."

Yukarıdaki madde hükümlerinde de anlaşılacağı üzere kanun koyucu idare meclisine gizli yedek akçe ayırma konusunda imkan tanımakla birlikte gizli yedek akçeler ayrılmasında aşağıdaki amaçlardan herhangi birisinin ya da her ikisinin birden gerçekleştirilmesini öngörmektedir.

- i. Şirket işlerinin devamlı geliştirilmesi
- ii. Mümkün mertebe istikrarlı kâr paylarının dağıtımının sağlanması

TTK'nın 458 ve 469'uncu maddeleri arasında farklılık vardır. İki madde arasındaki farklılık 469'uncu maddede kanuni yedek akçelerin artırılması kanuni yedek akçelerden başka yedek akçe ayrılması konusundaki yetkinin genel kurula tanınmış olmasıdır. Genel kurul kararı uyarınca ayrılan bu yedek akçeler olağanüstü yedek akçe olup, bilançonun pasifinde görünürler. 458'inci madde uyarınca ayrılan gizli yedek akçeler ise bilançonun pasifinde görünmezler. Ancak çok iyi bir araştırma ile görülebilir. Ayrıca gizli yedek akçenin ayrılması konusunda yönetim kurulu yetkili bulunmaktadır. Fakat yönetim kurulu şirket denetçilerine bilgi vermek zorundadır.

Gizli yedek akçe ayrılarak tanzim edilmiş bir bilançonun, Türk Ticaret Kanunu'nun 369'uncu maddesinin birinci fıkrasının 2'nci bendi uyarınca genel kurulca onaylanması gerekmektedir. Bu şekilde yönetim kurulunun gizli yedek akçe ayrılması konusundaki yetkisi genel kurul tarafından denetlenmiş olacaktır.

Kanun koyucu "Gizli yedek akçe ayrılmasına ilişkin olarak, aktiflerin bilanço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle bilançoya konması veya başka suretle..." demek suretiyle gizli yedek akçenin ayrılabilmesinde ayırma yöntemini de sınırlamamıştır.

¹⁹ Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.704

"Başka suretle" ifadesinden de Türk Ticaret Kanunu'na, diğer yasalara ve muhasebe prensiplerine uygun olarak ayrılacak gizli yedek akçeler anlaşılmalıdır.

Gizli yedek akçeler muhtemel olarak aşağıdaki şekilde ayrılabilir:

- Aktiflerin bilançoda hiç gösterilmemesi
- Pasifte yer almayan kalemlere pasifte yer verilmesi
- Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin amortisman süresinin daha kısa olarak belirlenmesi
- Amortisman ayrılmasında hızlandırılmış amortisman yönteminin uygulanması
- Konusu kalmamış karşılıkların iptal edilmemesi
- İşletmenin bilinçli olarak kârını düşük göstermesi
- Hayali borçlar göstermesi

Yukarıda belirtilen yöntemler gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinden bazılarıdır. Uygulamada yukarıda yazılan yöntemlerin dışında da gizli yedek akçe ayrılabilir.

TTK'da yer alan hükümler dışında SPK'da gizli yedek akçe ayrılıp ayrılmayacağına ilişkin bir düzenleme yoktur. SPK uyarınca bilançodaki kalemlerin hangi değerlerle değerlendirileceği SPK tebliğlerinde belirtilmiştir. Tebliğlerde yer alan değerlendirildiğinde SPK mevzuatının gizli yedek akçe ayrılmasına cevaz vermediği görülmektedir. Pay sahiplerinin bilgisi dışında sadece yönetim ve denetim kurulunun bilgisinde ayrılabilen gizli yedek akçeler, halka açık anonim şirketler açısından sermaye piyasası uygulaması kapsamında uygun olmayan bir durumdur.

9- Gizli Yedek Akçelerin Vergi Kanunlarında Yer Alan Hükümler Açısından Değerlendirilmesi

Anonim şirketlerde otopfinansman aracı olarak kullanılan gizli yedek akçeler, TTK hükümlerine göre yasal olarak ayrılabilir. Bu konuda vergi yasalarında (vergi matrahını etkilememek kaydıyla) yasaklayıcı hükümler bulunmamaktadır.²⁰

KVK'nın 15'inci maddesinin 4'üncü bendi uyarınca; her ne şekilde ve isimle olursa olsun ayrılan ihtiyat akçelerinin kurum kazancının tespitinden gider olarak indirilemeyeceği hükümlenmiştir. Bu madde esas itibarıyla TTK, özel yasa veya ana sözleşme ya da genel kurul kararıyla yönetim kurulu kararıyla ayrılan yedeklerin kurum kazancının tespitinde dikkate alınmayacağına ilişkindir. Dolayısıyla şirketler vergi kaybına yol açmayacak şekilde bir başka

²⁰ Kayağdı, a.g.e. , s.196

ifadeyle vergilendirilecek kurum kazancını (matrahı) azaltmayacak şekilde yedek akçe ayırabilirler. Ancak ayrılan yedek akçeler nedeniyle herhangi bir vergisel avantaj sağlayamazlar.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde vergisel bir avantaj oluşturmamak suretiyle TTK hükümleri çerçevesinde gizli yedek akçelerin ayrılması mümkündür.

Diğer taraftan VUK'un değerlemeye ilişkin hükümleri sonucunda gizli yedek akçeler oluşabilir. İşletmelerin bilançosunda yer alan iktisadi kıymetler VUK'un 261'inci maddesinde sayılan değerlendirme ölçülerinden yalnız biri ile değerlendirilir. İktisadi kıymetler VUK'un öngördüğü sınırlar içinde değerlendirilmesine rağmen gerçek değerinden daha az bir değerle değerlendirilmesi sonucunu doğuruyorsa bu durumda vergisel olanaklarla da gizli yedek akçe ayrılmış olmaktadır. Örneğin firma, aktifte yer alan emtiaları dönem sonunda Son Giren ilk Çıkar (LIFO) yöntemi ile değerlemek suretiyle gizli yedek akçe ayırmış olmaktadır. Dönem sonu stokların düşük değerlendirilmesi suretiyle emtiaların maliyetinin büyük bir kısmı satılan mamul maliyetine yüklenmiş olmaktadır.

Eğer gizli yedek akçe oluşturulmasının temel nedeni, hesap dönemi kârını düşük tespit etmek ve bu sayede kâr payı ve vergi olarak işletme dışına çıkacak olan tutarları asgari seviyeye indirmek ise, dönem sonu stoklarını LIFO yöntemi ile değerlemekle bu amaca ulaşılmış olunmaktadır. Vergilenecek kâr, dolayısıyla da dağıtılacak kâr azaltılarak bu tutar işletmede bırakılmakta böylelikle hem vergisel açıdan hem de kâr dağıtımını açısından avantaj sağlanmakta ve işletme otofinansman suretiyle finansman gereksinimini de sağlamış olmaktadır.²¹

10- Kanuni Yedek Akçelerin Kullanıldıkları Yerler

TTK'nın 466'ncı maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca kanuni yedek akçelerin esas sermayenin %50'sine kadar olan kısmı iki amaç için kullanılabilir.

1. Zararın kapatılması

2. İşlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idame etmek, işsizliğin önüne geçmeye veya sonuçlarını hafifletmeye yönelik tedbirler alınması için

Umumi yedek akçelerin kullanım alanlarına bakıldığında bunların ekonomik ve sosyal alanlara sarf edilmesinin öngörüldüğü tespit edilmektedir. Yasa yapıcının, yedek akçelerin kullanım alanlarını belirlemekteki amacının, bunun pay sahiplerine dağıtılmasını önlemek olduğu kanısındayız. Esasen kanuni yedek akçe ayrılmasını öngören hükmün konulmasındaki

²¹ Kayağdı, a.g.e. , s.196

amaç, pay sahipleri lehine bir durum yaratmak değil, üçüncü şahısların haklarını güvence altına almaktır.²²

11-Yedek Akçelerin Sermayeye İlave Edilmesi

Anonim şirketlerin, TTK hükümlerine göre ayrılan yedek akçeleri sermayeye ilave etmek suretiyle kullanmaları mümkündür. Esas itibarıyla yasada bu yönde herhangi bir hüküm olmamasına rağmen literatürde TTK hükümleri uyarınca ayrılan yedek akçelerin sermayeye ilave edileceği yönünde görüş birliği vardır.

Yedek akçelerin sermayeye ilave edilmesi öz sermayeye dahil bir unsurun sermayeye ithal edilmesinden başka bir şey değildir. Bu işlemin yapılabilmesi için ana sözleşmede değişiklik yapılması zorunludur.

12- Olağanüstü Yedek Akçenin Pay Sahiplerine Dağıtılması

Genel kurul kararıyla, safi kârdan vergi, temettü, fon, yedek akçe ve yardım akçesi gibi ayırımlar yapıldıktan sonra kalan kârın tamamı olağanüstü yedek akçe olarak şirket bünyesinde tutulabilir.

Olağanüstü yedek akçeler, genel kurul kararıyla şirket yararına işlere kullanılabilmesi gibi pay sahiplerine kâr payı olarak da dağıtılabilir.

TTK uygulamasında kanuni yedek akçeler sermaye niteliğinde olduklarından şirket faaliyete devam ederken kâr payı olarak dağıtılamazlar. Aynı şekilde ana sözleşme hükümleri gereği ayrılan yedek akçelerin, yukarıda belirtildiği üzere kanuni yedek akçelerin tabi oldukları kurallara tabi olmalarına karşın genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılabilmesi kabul edilmektedir.

Safi kârdan olağanüstü yedek akçe olarak genel kurul kararıyla ayrılan tutarlar, genel kurul kararıyla müteakip dönemlerde kâr payı olarak pay sahiplerine dağıtılabilir.

Olağanüstü yedek akçelerin genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılabilmesinin yanısıra şirketin tasfiyesi halinde tasfiye sonunda da dağıtılması mümkündür.

Kârdan ayrılmış olan yedek akçeler hangi nedenle ayrılmış olursa olsunlar (yasa, ana sözleşme ve genel kurul kararıyla) tasfiye dönemi sonunda ortaklara dağıtılacaktır. Diğer

²² Karyağdı, a.g.e. , s.200

tarafından ana sözleşmede pay sahipleri dışındaki kişilere tasfiyeden pay verilmesi hükümlenmişse, yedek akçelerden de bu kimselere pay verileceği açıktır.²³

B- İhtiyari Yedek Akçe Ayırımı (TTK'nın 467 ve 469/1 Maddeleri Uyarınca)

Daha önce belirtildiği üzere, yedek akçeler ayrılmalarına dayanak teşkil eden organlardan hareketle üçlü bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bunlar:

1. TTK'nın amir hükmü gereğince ayrılan yasal yedek akçeler
2. Ana sözleşme uyarınca ayrılan ihtiyari yedek akçeler
3. Genel kurul kararıyla ayrılan olağanüstü yedek akçelerdir.

TTK'nın 467'nci maddesinde, "Yedek akçeye safi kârın yirmide birinden fazla bir meblağın ayrılacağı ve yedek akçenin sermayenin beşte birini aşabileceği hakkında esas mukaveleye hüküm konulabilir. Esas mukavele ile başkaca yedek akçe ayrılması derpiş ve bunların sarf suretleri tespit olunabilir." demek suretiyle ihtiyari yedek akçelerin esas sözleşme hükümlerine göre ayrılacağını ifade etmiştir. Ancak yasanın bu hükmüne rağmen teoride, ihtiyari yedek akçe deyimi mecburi yedek akçe dışında genel kurul kararı ile ayrılan genel ve özel yedek akçeleri kapsayacak bir terim olarak kullanılmaktadır.²⁴

"Esasen ihtiyari yedek akçeleri, kanuni yedek akçeler ve dağıtılması kararlaştırılan kârdan kalan kısım olarak da tanımlamak mümkündür. Bir başka, deyişle kanuni haddenden ve dağıtım kararı alınan kâr payının dışında işletmede bırakılan kâr ile ihtiyari yedek akçe tesis edilmiş olur."²⁵

İhtiyari yedek akçeleri yukarıdaki yasal yedek akçe niteliğinin yanı sıra sadece genel kurul kararıyla ayrılan yedek akçeler ve esas sözleşme hükümleri gereğince ayrılan statü yedekleri olarak ikili ayrıma tabi tutmak mümkündür. Genel kurul kararıyla ayrılan yedek akçeler, şirketin devamlılığı ve gelişiminin sağlanması, istikrarlı kâr dağıtımının sağlanması gibi genel amaçların yanı sıra otofinansman, reklam, rekabet, araştırma ve geliştirme vb. gibi şirket iç ilişkilerini ilgilendiren amaçlarla ayrılırlar. Ana sözleşme hükümleri gereğince ayrılan ve statü yedekleri olarak da adlandırılan ihtiyari yedek akçelerin hangi hal ve şartlarla ayrılacağı ana sözleşmede belirtilmelidir. Ana sözleşmede yer alan bu hükümler doğaldır ki genel kurulu da bağlar.

²³ Erimez, a.g.e. , s.359

²⁴ Erimez, a.g.e. , s.287

²⁵ Karyağdı, a.g.e. , s.212

Şirket ana sözleşmesinde kanuni yedek akçeden başka yedek akçelerinde ayrılması yönünde hüküm varsa şirket genel kurulu ana sözleşmedeki bu hükme uymak zorundadır.

Ana sözleşme gereği ayrılan ihtiyari yedek akçeler de tıpkı I'inci tertip yedek akçe gibi safi kârdan ayrılırlar. Yani gerek yasal I'inci tertip yedek akçenin gerekse ana sözleşme gereği ayrılan ihtiyari yedek akçenin kaynağı safi kâr olup aynı tutarı ifade etmektedir.

Şirket ana sözleşmelerinde ihtiyari yedek akçelerin kullanım yerleri belirlenebileceği gibi böyle bir belirleme yapılmayabilir. Bu durumda ayrılmış olan yedek akçeler sermayeye ilave edilmek veya pay sahiplerine dağıtılmak şeklinde kullanılabilir.

C- Fon Ayırımı (TTK'nın 469'uncu Maddesi Uyarınca)

İhtiyari yedek akçelere ilişkin olarak TTK'da sadece 466'ncı maddenin 2'nci fıkrasında genel kurula ihtiyari yedek akçe ayırabilmek için ilave yetkiler verileceği hükmü yer almıştır.

Diğer yedek akçelerde olduğu gibi bu yedek akçenin de ayrılmasının temel amacı, şirketin devamlı gelişmesini sağlamak veya olabildiğince istikrarlı kâr dağıtımını sağlamaktır.

Bu bağlamda ayrılan özel yedek akçe ve fonları iki ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunlar:

1. İstikrarlı kâr dağıtımını amacıyla ayrılan özel yedek akçeler
2. Diğer fonlar

İstikrarlı kâr dağıtımını amacıyla ayrılan özel yedek akçeler, kârın yüksek olduğu dönemlerde bir kısmını dağıtmayarak işletme bünyesinde özel yedek akçe olarak tutup, az olduğu ya da zararlı kapanan dönemlerde pay sahiplerine istikrarlı bir şekilde kâr dağıtımını amacıyla ayrılırken diğer fonlar ileride olması muhtemel zarar ve giderlere karşılık olmak üzere şirket genel kurulu kararıyla safi kârdan ayrılanlar ile vergi yasalarındaki hükümler nedeniyle işletmede bırakılması zorunlu fonlardır. Uygulamada rastlanılan bazı fonlar şunlardır:²⁶

- Yatırımları yenileme fonları
- Büyük tamir giderlerini karşılama fonları
- İşçilere ödenecek tazminat fonları
- Olağanüstü amortismanlar karşılama fonları
- Kendi kendini sigorta fonları
- Yatırım indirimi fonu

²⁶ Erimez, a.g.e. , s.291

- Finansman fonu vb.

D- İşçi ve Memurlara Yardım Akçesi Ayırımı (TTK'nın 468 ve 469/1'inci Maddeleri Uyarınca Ana Sözleşme Gereğince)

TTK'nın 468'inci maddesi hükmü gereği şirket mensupları için emeklilik yardımı, ilaç ve tedavi yardımları, dinlenme yerleri temini, mahdut ölçüde ikrazat, tahsil bursu gibi ihtiyaçları karşılamayı sağlayacak sosyal hizmetlerin yapılabilmesi için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilatı kurulması ve idamesi maksadıyla yardım akçesi ayrılması öngörülebilir.

468'inci maddenin ikinci fıkrasına göre, yardım amacıyla ayrılan para ve diğer mallar, şirket mallarından ayrılarak bunlarla Medeni Kanun hükümleri dairesinde bir tesis meydana getirilebilir.

Şirket tarafından ana sözleşme veya genel kurul kararıyla meydana getirilecek olan bu tesis, vakıf olarak örgütlenebileceği gibi dernek, kooperatif hatta ticaret ortaklıklarından herhangi biri şeklinde de örgütlenebilir. Bunun nedeni TTK'da bu yönde kısıtlayıcı herhangi bir hüküm bulunmamasıdır.

Şirketçe ayrılan bu yedek akçeler şirket kârından belli bir miktarın ayrılması ya da belli bir mal veya mal grubunun tahsis edilmesi suretiyle oluşurlar. Ayrılacak olan paralar kârdan ayrılan bir tür olağanüstü yedek akçedir. Dolayısıyla da dönem sonu safi kârdan ayrılmak zorundadırlar.

Müstahdem ve işçiler için yardım sandıkları ve sair yardım teşkilatlarına ayrılan mallar ise dönem içinde olduğu gibi dönem sonunda da tahsis edilebilir. Tahsis edilen mal varlıklarının dönem kârıyla ilişkileri bulunmadığından her zaman adı geçen organizasyonlara verilebilirler.

Olay vergisel açıdan değerlendirildiğinde ayrılan bu yedek akçeler ister para olsun isterse mal varlığı olsun gider olarak dikkate alınamazlar. Bu organizasyonlara verilen mal varlıkları emsal bedelleri ile işletme aktifinden çıkarılırlar ve kanunen kabul edilmeyen gider olarak dönem kazancına ilave edilirler.²⁷

Şirket bünyesinden genel kurul kararıyla ayrılan bu para ve mallar ayrı bir organizasyon bünyesinde bağımsız mal varlıkları haline dönüştüklerinden şirketin bu para ve malları kullanma imkanı ortadan kalkar. Ancak bir görüşe göre, anonim şirketin mal varlığından ayrılıp, bağımsız bir yardım örgütü haline getirilinceye kadar, anonim şirketin mal varlığı içinde yer alsalar veya ayrı bir kalem halinde gösterilseler bile, şirketin isteğiyle ayrılmış yedek akçedirler.

²⁷Karyağdı, a.g.e. , s.216

Genel kurul, kanuni yedek akçeler üzerinde ne gibi haklara sahipse bu yedek akçeler üzerinde de aynı hak ve yetkilere sahiptir. Öyle ise anılan yedek akçelerin amacını değiştirebilir veya başka bir amaca harcayabilir.²⁸

E- İşçi ve Memurlara Kıdem Tazminatı ve İhbar Tazminatı Ayırımı (TTK'nın 469/3'üncü Maddesi Uyarınca Ana Sözleşme Gereği)

TTK'nın 469/3'üncü maddesinde ana sözleşmede hüküm bulunmasa bile genel kurulun, şirket işçi ve müstahdemleri için safi kârdan belirli bir aidat ayırabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda şirket, ana sözleşmeyle işçiler için safi kârdan kıdem tazminatı ve ihbar tazminatı ayırımı yapabilir.

1475 sayılı İş Kanunu'nun 14'üncü maddesi uyarınca işçinin işe başladığı tarihten itibaren hizmet akdinin devamı süresince her geçen tam yıl için işverence işçiye 30 günlük ücret tutarında kıdem tazminatı ödenir.

Vergi uygulaması açısından kıdem tazminatları ve ihbar tazminatları ödendikleri takdirde gider yazılırlar. Kıdem tazminatlarının ne zaman ödenecekleri belli olmadığından ödeme zamanında şirketler nakit sıkıntısı yaşamamak amacıyla bu tutarları safi kârdan ayırabilirler.

F- Pay Sahiplerine Dağıtılacak Kâr Payı

1- Kâr Payı (Temettü)

“Kâr payı terimi, pay sahipleri ile kâra katılan diğer kimselere dağıtılmasına karar verilen kârdan, bunların her birine düşen payı ifade eden bir terimdir. Bu bakımdan, pay sahibinin gerçek veya tüzel kişi olmasının bir önemi yoktur.”²⁹

Şirket ana sözleşmesinde aksine bir hüküm olmadığı sürece kâr payları, esas sermayeye mahsuben ortağın şirkete yaptığı ödemelerle orantılı olarak hesaplanır ve tespit olunur. (TTK Md 456)

Pay sahiplerine ayrılacak kâr paylarını birinci ve ikinci temettü olarak ikiye ayırmak mümkündür. Kâr sahiplerine ödenmesi gereken kâr paylarını aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür.

²⁸Poroy, (Tekinalp/Çamoğlu), a.g.e. , s.714

²⁹ Erimez, a.g.e. , s.159

I. Temettü + II. Temettü

Kâr payı = _____

Ödenmiş Sermaye Payları Sayısı

2- Birinci Temettü

TTK'nın 466'ncı maddesinin ikinci fıkrasının 3 No'lu bendi uyarınca temel kâr payı olan I'inci temettü, safi kârdan ödenmiş sermayenin %5'i oranında ayrılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere TTK'ya göre en az %5 olan ve ödenmiş sermaye üzerinden ayrılan birinci temettü sermayeye verilen faiz niteliğinde olduğundan ortaklara dağıtılması gereken kâr payı niteliği taşımaktadır.³⁰

Anonim şirketlerin kâr dağıtılması için öncelikle, ortaklığın kâr etmesi gerekir. Ancak, mali bilançoda, başka bir deyişle vergi bilançosunda kâr gözüktüğü halde, ticari bilançoda kâr gözükmeyebilir. Kâr dağıtımı için ticari bilanço esas alındığından, mali bilançoda kâr gözükmüş olsa bile, ortaklık kâr dağıtımını yapamaz.³¹

3- Birinci Temettü Oranının %5 Olması ve Dağıtılması Zorunlu Mudur?

TTK uygulamasında çok uzun süredir tartışılan konular arasında birinci temettü oranının mutlak surette %5 olarak hesaplanması ve hesaplanan bu tutarın da pay sahiplerine dağıtılması gerekip gerekmediği konusu gelmektedir.

Konuyla ilgili TTK'nın 385/2'nci maddesi hükmüne göre kâr ortakların müktesep haklarından. TTK'nın 369/2'nci maddesi gereğince kâr dağıtım ile, 466'ncı maddenin 2'nci fıkrasının 3'üncü bendi uyarınca birinci temettü alma hakkı arasındaki fark, birincisinde genel kurul kararı gerektiği halde, ikincisinde kârın ortakların kanuni hakkı olması ve kanunen müktesep hak teşkil etmesidir. Bir başka ifadeyle TTK'nın 369'uncu maddesine dayalı hakkın müktesep hale gelmesi için genel kurul kararı gerektiği halde, 466'ncı madde uyarınca birinci temettü kanunen müktesep haktır.³²

Konuyla ilgili verilen bazı yargı kararlarında da kâr paylarının müktesep hak olarak dikkate alındığı görülmektedir. Örneğin; "Kâr payının yasal yedek akçeler çıktıktan sonra

³⁰ Kızılot, Eyüpgiller, a.g.e. , s.1019

³¹ Eriş, a.g.e. , s.767

³² Domanıç, Hayri, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi II, Temel Yayınları, İstanbul 1988, s.1527

%5'inin pay sahiplerine dağıtılmasına karar verilmiş bulunmasına göre TTK'nın 385'inci maddesindeki kazanılmış hakların ihlalden söz edilemez.³³

TTK'nın 455/1'inci maddesinde gayet açık bir ifadeyle "kanun ve esas mukavele hükümlerine göre pay sahiplerine dağıtılmaya tahsis olunan sâfi kazanç"tan söz etmek suretiyle, genel kurul kararı olmaksızın, TTK'nın 466/2'nci maddesi uyarınca birinci temettünün ayrılmasının zorunlu olduğu kabul edilmiştir.

"TTK'nın 466'nci maddesinde %5 oranında ayrılacağı ifade olunan kâr payının dağıtılıp dağıtılmayacağı hususunda bir ifade zikredilmemiştir. Aynı Kanun'un 472'nci maddesinde birinci temettünün %4 oranında dağıtılmasını şart koşarak kâr payının ayrılmasından ziyade dağıtılmasının bir anlam ifade ettiği belirtilmiş olmaktadır. Ancak buradaki düzenleme ise yönetim kurulu üyelerine kârdan pay verilebilmesi için öncelikle pay sahiplerine en azından %4 oranında kâr payının dağıtılmış olması gerektiğini ifade etmektedir. Yani pay sahiplerine kârdan pay verilmedikçe yönetim kurulu üyelerine kâr payı dağıtmak mümkün değildir."³⁴

4- Kâr Payının Ödenmiş Sermaye Oranında Pay Sahiplerine Dağıtılacağı

Konuyla ilgili TTK'nın 455'inci maddesinde "Her pay sahibi kanun ve esas mukavele hükümlerine göre pay sahiplerine dağıtılmaya tahsis olunan safi kazançta payı nispetinde iştirak hakkını haizdir" hükmü ile TTK'nın 456'nci maddesinde "Esas mukavelede aksine bir hüküm yoksa kazanç ve tasfiye payları esas sermayeye mahsuben ortağın şirkete yaptığı ödemelerle mütenasiben hesap ve tespit olunur." hükmü yer almaktadır. Her iki madde göz önünde bulundurulduğunda kâr payı dağıtımında esas olan ortağın şirketteki payıdır. Ancak bu kâr payının hesaplanmasında ortağın şirkete ödemiş olduğu sermaye oranı kadarlık tutar dağıtımına konu edilmelidir. Tersine bir durumun kabulü halinde ise yani şirkete sermaye taahhüdünün 1/4'ini yerine getiren ortak ile tamamını yerine getiren ortağa eşit tutarda kâr payı dağıtmak sermaye payının tamamını ödeyen ortaklara haksızlık yapılması anlamına gelir. Ancak esas sözleşme ile böyle bir durumun uygun görülmesi TTK'ya aykırı bir durum da teşkil etmez.

Bu görüşü destekleyen bir başka görüşe göre birinci temettü, pay sahibinin şirkete koymuş olduğu sermaye için garanti edilmiş bir unsur olduğuna göre birinci temettünün ödenmiş sermaye üzerinden hesaplanması gerekir.³⁵ Çünkü birinci temettü, sermayeye verilen faiz niteliğinde olduğu için ortaklara dağıtılması gerekli kâr payı niteliğini taşımaktadır.³⁶ Bu

³³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 14.6.1979 tarih ve E:79/2546, K:79/3160 Eriş, a.g.e. , s.509

³⁴ Karyağdı, a.g.e. , s.221

³⁵ Karayalçın, a.g.e. , s.128

³⁶ Kızılot, Eyüpgiller, a.g.e. , s.1019

hükümle şirkete sermaye koyan ortaklara yasal faiz oranı kadar kâr payı alma hakkı sağlamak istenmiştir.

Yukarıda yer alan açıklamalar çerçevesinde ayrılması konusunda yasal zorunluluk bulunan birinci temettünün ayrılmasının ve dağıtılmasının Türk Ticaret Kanunu'nda herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır. Ancak pay sahiplerinin yargı yoluna başvurmaları mümkündür.

5- Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi Anonim Şirketlerde Birinci Temettü

Sermaye Piyasası Kanunu 15'inci maddesinde halka açık anonim şirketlerde kâr dağıtımına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. İlgili madde hükmü çerçevesinde halka açık anonim ortaklıkların esas sözleşmelerinde birinci temettü oranının gösterilmesi zorunludur. Bu oran kurul tarafından belirlenecek ve tebliğlerle ilan edilecek miktardan aşağı olamaz.

TTK hükümlerine göre, anonim şirketlerin, esas sözleşmelerinde birinci temettü oranlarını gösterme zorunlulukları bulunmamaktadır. Her ne kadar, TTK'nın 466/3'üncü maddesinde, ikinci kanuni yedek akçenin hesaplanması ile ilgili olarak %5 oranında ilk temettüden söz edilmekteyse de, anılan kanunda, "Bu temettünün dağıtılmasını zorunlu kılan bir hükme rastlanmamaktadır. Oysa yukarıdaki fıkra hükmünden de anlaşılacağı üzere, SPK uyarınca, halka açık anonim ortaklıkların birinci temettü oranlarını esas sözleşmelerinde göstermeleri zorunludur.

Birinci temettü oranının esas sözleşmede gösterilmesi zorunluluğu, birinci temettüyü "sözleşmeye dayalı" bir hak haline getirme amacını taşımaktadır. Böylece, genel kurulların birinci temettüyü serbestçe belirleme yetkileri sınırlandırılmış, dolayısıyla temettünün müktesep hak niteliği güçlendirilmiş olmaktadır.³⁷

SPK'nın 15'inci maddesinin birinci fıkrasında yapılan değişiklik ile ihraççıların türleri ve dağıtılabilir kâr tutarları göz önüne alınarak, kurul tarafından kâr dağıtım zorunluluğunun kaldırılabilmesine veya ertelenebilmesine imkân tanınmıştır.

Yapılan bu değişikliğe bağlı olarak, ikinci fıkrada, pay sahiplerine birinci temettü ödenmedikçe, yönetim kurulu üyelerine, memur, müstahdem ve işçilere kârdan pay dağıtılamayacağı belirtilerek, pay sahiplerinin haklarının korunması amaçlanmıştır.

SPK'nın 15'inci maddesine göre SPK'ya tabi anonim şirketlerde birinci temettü oranı Sermaye Piyasası Kurulu tarafından tespit olunacak miktardan az olamaz.

³⁷ Pamukçu, Celal, "Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat Yönünden Halka Açık Anonim Ortaklıkların Tabi Oldukları Kâr Dağıtım Esasları" Vergi Dünyası, Mayıs 1986, Sayı 57

Sermaye Piyasası Kurulu kendisine verilen yetkiye istinaden, halka açık anonim şirketlerde birinci temettüyü şu şekilde tanımlamıştır: “Hesap dönemi kârından kanunlara göre ayrılması gereken yedek akçeler ile vergi, fon ve mali ödemeler ve varsa geçmiş yıl zararları düşüldükten sonra kalan dağıtılabilir kârın % 20'sinden az olamaz.”³⁸

Seri IV, 9 No’lu tebliğ ile,³⁹

- Aktif toplamları 50 milyar TL’yi⁴⁰ (2005 yılı için 4.872.784 YTL) aşmayan halka açık anonim ortaklıklarda, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine göre hesaplanan dağıtılabilir birinci temettü tutarının, ödenmiş sermayenin %10'undan daha düşük olması,

- Aktif toplamları 50 milyar TL (2005 yılı için 4.872.784 YTL) ve üstünde olan halka açık anonim ortaklıklarda, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine göre hesaplanan dağıtılabilir birinci temettü tutarının, ödenmiş sermayenin %5'inden daha düşük olması hallerinde ortaklığın başvurusunun kurulca uygun görülmesi halinde, ilgili hesap dönemleri için kâr payı dağıtılmayabileceği hükmü getirilmiştir.

a- Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Anonim Şirketlerde Temettü Dağıtım

Hisse senetleri borsada işlem görmeyen anonim ortaklıkların birinci temettüyü nakden dağıtmaları esastır.

Ancak hisse senetleri borsada işlem gören anonim ortaklıklarda temettü dağıtım esasları farklı olup bu şirketler genel kurullarının alacağı karara bağlı olarak temettüyü:

- a) Tamamen nakden dağıtım
- b) Tamamen hisse senedi olarak dağıtım
- c) Belli oranda nakit belli oranda hisse senedi olarak dağıtarak kalanını ortaklık bünyesinde bırakma
- d) Nakit ya da hisse senedi olarak dağıtmadan ortaklık bünyesinde bırakma, konusunda serbesttir.

Sermaye Piyasası Kurulu, bu ortaklıklara genel kurul gündemleri ilan edilinceye kadar, bir önceki dönemin kârından ayrılacak birinci temettüyü nakden dağıtım zorunluluğu getirebilir.

³⁸ Sermaye Piyasası Kurulu’nca 13.11.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Seri: IV, 27 No’lu Tebliğ, Md.4

³⁹ SPK Seri: IV, 9 No’lu Tebliğ, Md. 3/c 27.12.1994 tarih ve 22154 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴⁰ Maddede yer alan aktif toplamları 1994 yılında belirlenmiş olup Tebliğ’in 7’nci maddesi gereğince her yıl Maliye Bakanlığı’nca tespit olunan yeniden değerlendirme oranında artırılması gereklidir.

Ancak, bir önceki döneme ilişkin birinci temettü dağıtımını gerçekleştirmeden sermaye artırımını yapan ve artırımını temsil eden hisse senetleri Borsada eski ve yeni olarak iki ayrı sırada işlem gören ortaklıklardan, dönem sonunda elde ettikleri kârdan temettü dağıtmak isteyenler birinci temettüyü nakden dağıtmak zorundadırlar.

b- Halka Açık Şirketlerde Temettü Avansı

SPK'nın 15'inci maddesinde 4487 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, SPK mevzuatına tabi şirketlerce hesap dönemi kapanmadan belirli koşullar altında pay sahiplerine temettü avansı ödenebilmesine olanak sağlayan hükümler eklenmiştir. Yürürlükteki mevzuata göre ticaret ortaklıkları ve bu arada anonim ortaklıklar hesap dönemi (iş yılı) sonunda düzenlenen bilançoya göre ve her halükârda genel kurulun bilanço, kâr ve zarar hesabının kabulüne ve kârın dağıtımına ilişkin kararına müsteniden kâr dağıtabilirler. Bunun dışında ortaklara yapılan her ödeme sâfi kârdan kaynaklansa bile, emredici hükümlerle men edilmiş bulunan "sermayenin ortaklara iadesi" anlamını taşır. Nitekim temettü payına mahsuben avans ödenmesi de aynı mahiyettedir.

6- Kâr Dağıtım Tarihi

a- Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre

TTK hükümlerine göre anonim şirketlerde yönetim kurulunca hazırlanan bilanço, kâr zarar hesabı ve kârın ne şekilde dağıtılacağına ilişkin teklif, hesap döneminin kapanmasından itibaren **üç ay** içinde genel kurulun (ortaklar genel kurulu) bilgisine sunulur. Bu süre sonunda kârın ne şekilde değerlendirileceği genel kurulda karara bağlanır.

Genel kurul, kâr dağıtımına karar vermiş ve bir tarih belirlemişse kâr bu tarihte dağıtılır. Böyle bir süre belirlenmemişse hemen pay sahiplerine ödeme yapılması gerekir. Ancak genel kurulun bu yetkiyi yönetim organına bırakması durumunda dağıtımına karar verilen kâr paylarının yıl sonuna kadar dağıtılması gerekir.

b- Sermaye Piyasası Kanunu Hükümlerine Göre

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi şirketlerde temettü dağıtımını, ortaklıklarca hesap dönemini izleyen 5'inci ayın sonuna kadar tamamlanmak zorundadır.

Temettü ödemesinin tamamlanması için:

- Temettünün tamamı nakden dağıtılacaksa, temettüyü tahsil etmek için ilgili kuponlarıyla temettü dağıtım adreslerine başvuran ortaklara nakden veya hesaben ödemenin yapılması

- Hisse senedi olarak dağıtılacaksa, temettünün sermayeye ilavesi nedeniyle ihraç edilecek hisse senetlerinin Kurul'ca kayda alınması ve kayıt sonrası işlemlerin tamamlanarak temettü karşılığı dağıtılacak hisse senetlerinin:

- Kayıtlı sermaye sistemindeki ortaklıklarda hesap dönemini izleyen 5'inci ayın sonuna kadar, hisse senedi dağıtımının yapıldığı adreslere başvuran ortaklara teslim hazır hale getirilmesi

- Esas sermaye sistemindeki ortaklıklarda ise sermaye artırımının tescilinin hesap dönemini izleyen 5'inci ayın sonuna kadar tamamlanarak teslim hazır hale getirilmesi

- Yukarıda her iki bentde yer alan seçeneklerin birlikte kullanılması durumunda ise, anılan bentlerde belirtilen işlemlerin ayrı ayrı ancak hesap dönemini izleyen 5'inci ayın sonuna kadar yerine getirilmesi şarttır.

Hisse senetleri Borsada işlem gören ortaklıkların kurula, temettünün sermayeye ilave edilmesi nedeni ile ihraç edilecek hisse senetlerinin kayda alınması talebiyle yapacakları başvuruların, hesap dönemini izleyen 4'üncü ayın sonuna kadar yapılması zorunludur.

Temettü dağıtımına başlanılmasından sonra temettüsünü almak için temettü dağıtım adreslerine başvuran ortaklara, zaman aşımı süresi içinde başvurmaları durumunda, temettü ödemesi yapılması şarttır.

G- Kurucu İntifa Senetlerine Kâr Payı Verilmesi

TTK'nın 279'ncü maddesinin ikinci fıkrasının 5.bendi hükmü gereği idare meclisi üyelerine ve diğer kimselere şirket kazancından sağlanacak özel menfaatler ana sözleşmeye yazılırlar.

Aynı Kanununun 455'inci maddesi uyarınca ana sözleşmede yazılı olmak kaydıyla kuruculara diğer ortaklardan farklı tutarda kâr payı dağıtılabilir. Kurucu intifa senetleri uygulamada en sık rastlanılan intifa senedi türlerindedir.

TTK'nın 298'inci maddesinde kurucuların şirketi kurdukları sırada sarf ettikleri emeğe karşılık para ve bedelsiz hisse senedi almak suretiyle şirket sermayesinin azalmasına neden olacak bir menfaatin kendilerine tahsis olunmasına ilişkin olarak ana sözleşmeye koyacakları hükümler geçersiz olmakla beraber, şirketin elde ettiği kazançtan TTK'nın 466'ncı maddesinde

yazılı olan yedek akçe ve pay sahipleri için %5 kâr payı ayrıldıktan sonra kalan tutarın onda birinin kuruculara tahsis edilebileceği hükmolunmuştur. Kuruculara belirtilen menfaatlerin verilebilmesi için nama yazılı intifa senetleri verilmesi zorunludur.

“Kurucu intifa senedi sahiplerine kâr payı dağıtılabilmesi için, pay sahiplerine kâr payının dağıtılmış olması gerekir. Hangi oranda olursa olsun (%5'ten az olmamak üzere) pay sahiplerine bir kâr dağıtımı yapılmışsa, ana sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla kurucu intifa senetleri sahiplerine de kâr payı ayırma zorunluluğu doğar. Genel kurul kararıyla kurucu intifa senedi sahiplerinin kâr paylarını kısıtlayıcı bir karar alınmış olsa dahi bu durum kurucu intifa senedi sahiplerini bağlamaz. Genel kurul böyle bir karar almış olsa dahi kurucu intifa senedi sahipleri şirket adına alacak davası açmak suretiyle, kâr payı olarak hisselerine düşen tutarı isteyebilirler.”⁴¹

H- Yönetim Kurulu Üyelerine Ayrılan Kâr Payı

1- Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Ayrılan Kâr Payı

TTK'da yer alan hükümler çerçevesinde anonim şirketlerde ana sözleşme ile ya da genel kurul kararıyla yönetim kurulu üyelerine, ortak olarak alacakları kâr payından, aylık ücretlerden ve huzur hakkından başka, şirket kârının elde edilmesine ilişkin olarak yaptıkları katkılar nedeniyle kârdan pay verilebilir.

TTK'nın 472'nci maddesine göre, yöneticilerin kazanç payları, safi kârdan ve ancak kanuni yedek akçe için belirli pay ayrıldıktan ve pay sahiplerine %4 oranında veya ana sözleşme ile daha yüksek bir oranda kâr payı dağıtıldıktan sonra verilebilir.

TTK hükümlerine göre pay sahipleri için ayrılması gereken kâr payı oranı %5 olarak belirlenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere %5 oranı pay sahipleri için asgari ayrılması gereken tutardır. Nitekim Yargıtay kararları da bu istikamettedir. Bu maddede belirtilen %4 oranı ise yönetim kurulu üyelerine verilecek kâr paylarının tespitinde, şirket ortaklarına en azından %4 oranında bir kâr payı ayrılmasını öngörmüştür.

2- Sermaye Piyasası Kanunu Hükümlerine Göre Ayrılan Kâr Payı

SPK'nın 15/2'nci maddesi uyarınca yönetim kurulu üyeleri ile memur, müstahdem ve işçilere kârdan pay dağıtılabilmesi için ana sözleşmede hüküm bulunması şarttır. Yasa hükmü ile ayrılması gereken yedek akçeler ve esas sözleşmede pay sahipleri için belirlenen birinci temettü ayrılmadıkça başka yedek akçe ayrılmasına, ertesi yıla kâr aktarılmasına ve yönetim

⁴¹ Karyağdı, a.g.e. , s.238

kurulu üyeleri, memur, müstahdem ve işçilere kârdan pay dağıtılmasına karar verilemeyeceği gibi, belirlenen birinci temettü ödenmedikçe bu kişilere kârdan pay dağıtılamaz.

Bu durum da göstermektedir ki, TTK hükümlerine göre yönetim kurulu üyelerine kâr payı dağıtılabilmesi için ana sözleşmede hüküm bulunması ya da genel kurulun bu yönde karar alması gerekirken, SPK'ya tabi şirketlerde mutlaka ana sözleşmede bu hükmün yer alması gerekmektedir. Doğaldır ki ana sözleşmede böyle bir hüküm olmasa dahi ana sözleşmede değişiklik yapmak suretiyle böyle bir hüküm eklenebilir.

İ- İmtiyazlı Pay Sahiplerine Ayrılan Kâr Payı

TTK'nın 401'inci maddesi hükmü gereği ana sözleşme ile bazı tür hisse senetlerine kâr payı veya tasfiye halindeki şirket mevcudunun dağıtılması ve sair hususlarda imtiyaz hakkı tanınabilmektedir. Aynı husus 455'inci maddede, ana sözleşme ile kâra ve tasfiye payına iştirakte bazı tür hisse senetlerine ayrıcalık tanınabileceği şeklinde ifade olunmuştur.

İmtiyazlı hisse senetleri şahsa değil paya göre çıkarılırlar. Dolayısıyla tanınan istisna şahsa değil payadır.⁴² TTK'nın 466'ncı maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca imtiyazlı hisse senetleri sahipleri, kanuni yedek akçeler ayrıldıktan ve bütün pay sahiplerine %5'lik kâr payı dağıtıldıktan sonra kârdan paylarını alabilirler.

Esas itibariyle ana sözleşmede imtiyazlı hisse senetlerinin ne oranda ve hangi şartlar altında kârdan pay alacakları açıkça belirtilmelidir. Ayrıcalıklar kuruluş ana sözleşmesinde belirtileceği gibi esas sözleşmede değişiklik yapmak suretiyle de tanınabilir. İmtiyazlı hisse senetleri sahiplerinin rızası olmadıkça tanınan ayrıcalıklar azaltılamaz, geri alınamaz.⁴³

J- İşçi, Memur ve Müstahdemlere İkramiye, Prim, Ek Ücret vb. Nitelik Taşıyan Kâr Payları (Ana Sözleşme Hükümleri Uyarınca)

Anonim şirketlerde bazı durumlarda çalışmayı özendirme, kârın artırılması yönünde ek çaba gösterilmesini sağlamak için şirket ana sözleşmesinde memur, müstahdem ve işçilere kârdan pay verilmesi hükmü yer alabileceği gibi, şirket genel kurulu da pay sahipleri dışında kârın elde edilmesinde hizmetleri geçen kişilere kâr üzerinden prim, ikramiye, ek ücret vb. ödenmesine karar almış bulunabilir veya toplu iş sözleşmelerinde, çalışanlara kârdan pay verilmesi öngörülmüş olabilir.⁴⁴

⁴² Tekinalp, Ünal, " İmtiyazlı Paylara İlişkin Bazı Sorunlar", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu- XIII, Bildiriler- Tartışmalar, Ankara, 5-6 Nisan 1996, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü, Yay.No 307 s.7

⁴³ Domaniç, a.g.e. , s.1059

⁴⁴ Akgüç, a.g.e. , s.268

K- Ana Sözleşme Hükümleri Uyarınca İkinci Temettü

Anonim şirketlerde ortaklara dağıtılacak ikinci temettü, genel kurul kararına göre dağıtılması öngörülen kâr payıdır. Birinci temettü dağıtılması zorunlu temel kâr payını göstermekte iken ikinci temettünün dağıtılması yasa ve ana sözleşme hükümlerine ve özellikle genel kurul kararına bağlıdır.

L- İkinci Tertip Yedek Akçe (Ek Yedek Akçe)

TTK'nın 466'ncı maddesinin 2'nci fıkrasının 3'üncü bendi uyarınca, pay sahipleri için %5 oranında birinci temettü ayrıldıktan sonra kalan kârın pay sahipleri ile kâra iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmışsa, dağıtılması kararlaştırılan kısmın onda biri oranında ikinci tertip yedek akçe ayrılması gereklidir.

TTK Md 466 f.2, b.3'te kanuni yedek akçe için zorunlu ikinci bir ayırım öngörülmüştür. Kanun bu ayırımı umumi yedek akçeye eklenecek bir para olarak nitelendirmesine rağmen (TTK Md 466, f.2), bu ayırım birinci tertip kanuni yedek akçenin kapsamı dışında, ayrı bir kanuni yedek akçedir.

Birinci tertip kanuni yedek akçenin kaynağı safi kârdır. Oysa ikinci tertip kanuni yedek akçenin kaynağı dağıtılmasına karar verilmiş kârdır. Dağıtılması kararlaştırılan kâr, safi kâra nazaran daha geniş bir kavramdır. Esas sözleşme hükmüne veya genel kurul kararına göre geçen yıldan aktarılan kârın, bu amaçla ayrılmış ihtiyari yedeklerin safi kâra eklenerek ikinci ayırımın kaynağını teşkil etmesi mümkündür. TTK Md 470 f. 2'de "Kâr payı ancak safi kârdan ve bu amaçla ayrılmış yedek akçelerden dağıtılabilir." denilerek dağıtılabilir kârın safi kârdan daha geniş kapsamlı olduğu belirtilmiştir.

İkinci tertip kanuni yedek akçenin hesaplanmasında dağıtılmasına karar verilen kâr paylarının toplamı esas alınmakla birlikte ortaklara dağıtılan %5 oranındaki 1.temettü tutarı üzerinden ikinci tertip yedek akçe hesaplanmaz. Kâr dağıtımında 1.temettü tutarının ana sözleşme veya genel kurul kararı gereği %5 oranından daha büyük bir oranın belirlenmesi halinde 1. temettünün %5'i aşan kısım II.Tertip kanuni yedek akçenin hesaplanmasında kâr payı olarak dikkate alınacaktır.

SPK'ya tabi anonim şirketlerde 1.temettü oranı %20 olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Bu şirketlerde de II.tertip yedek akçenin hesaplanmasında %5 tutarındaki 1.temettü düşülecek ancak %5'i aşan kısım II.tertip yedek akçelerin hesabında dikkate alınacaktır.

M- Yasal ve İhtiyari Yedek Akçe Dışındaki Yedek Akçeler (TTK'nın 469'uncu Maddesinin 2 ve 3 No'lu Fıkraları Uyarınca ve Genel Kurul Kararıyla)

TTK'nın 469'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasında genel kurul kararıyla işçi ve müstahdemlere yardım sandığı kurulması ya da diğer amaçlarla yardım yapmak için safi kârdan ayırım yapılabilir.

Anonim şirketlerde genel kurul kararıyla bu tür yedek akçeler ayrılabilir. Ancak kâr dağıtımındaki yeri dikkate alındığında bu tür yedek akçelerin yasa ve ana sözleşme gereği ayrılan yedekler ile temettülerden sonra gelmektedir.

N- İşçi, Memur ve Müstahdemlere Ayrılan İkramiye, Prim vb.leri (Genel Kurul Kararları Uyarınca)

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere işçi, memur ve müstahdemlere kârdan ikramiye, prim, temettü vb. adlar altında ücret niteliğinde paylar verilebilir. Kârdan pay verilebilmesi için mutlaka ana sözleşmede hüküm bulunması zorunlu değildir. Ana sözleşmede böyle bir hüküm bulunmamasına rağmen genel kurul kararıyla da kârdan çalışanlara pay verilmesi mümkündür.

O- Üçüncü Temettü

Üçüncü temettü, genel kurul kararına göre yukarıdaki ayrımlardan sonra kalan kârdan pay sahiplerine dağıtılması öngörülen kâr payıdır.

P- Olağanüstü Yedek Akçe

Gelecek dönemler ve şirketin hedefleri dikkate alınarak işletmede bırakılan kâr payları literatürde olağanüstü yedek akçe olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle olağanüstü yedek akçeler işletmede bırakılan dağıtılmayan kârları ifade etmektedir.

Olağanüstü yedek akçeler genel kurul kararıyla şirket yararına işlere kullanılabilmesi gibi genel kurul kararıyla pay sahiplerine kâr payı olarak ta dağıtılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÂR DAĞITIMINDA VERGİLENDİRME VE MUHASEBE İŞLEMLERİ

Kâr dağıtımında vergilemeyi değerlendirirken kârın dağıtımı aşamasında olduğu kadar, kârın dağıtılabilir konuma gelmesi noktasına kadar var olan vergileme unsurlarının da dikkate alınması gerekmektedir.

Bu durum gerek hukuki gerek mali değerlendirme anlamında da kendisini göstermektedir. Şöyle ki, dağıtılabilir kâra ulaşmadan kâr dağıtımı yapılamayacağı için kâr dağıtımı öncesi vergileme argümanları hukuki anlamda büyük önem taşımaktadır. Yine kârın dağıtılabilir hale gelmeden önce içerdiği vergi yükünün hesaba katılmaması da ekonomik ve mali anlamda kâr dağıtımının vergilenmesi anlayışını kadük bırakacaktır.

Bu yapılan açıklamaların ülkemizde var olan Kurumlar Vergisi ve kâr dağıtımı vergileme sisteminin bakış açısı altında yapıldığını ifade etmeliyiz.

Bu anlayış çerçevesinde öncelikle vergilendirme konusundaki mevcut düzenlemelerin neler olduğu aşağıda ayrıntılı olarak açıklamaya çalışılacaktır. Tezimizin konusunun anonim şirketler olması ve bu şirketlerin Kurumlar Vergisi mükellefi sayılmaları nedeniyle konu bu çerçevede ele alınacaktır.

I- KURUMLARDA KÂR DAĞITIMI VE STOPAJ UYGULAMASI

Kâr dağıtımında vergilendirme konusu, her dönemde güncelliğini korumuş ve son on yılda yapılan değişikliklerle farklı boyut kazanmış bir konudur. Tezimizin konusu kâr dağıtımının vergilendirilmesini içerdiğinden dağıtım öncesi vergi hesabına girilmeyecek dağıtım esnasındaki vergileme argümanları ayrıntılı olarak değerlendirilecektir. Kurumlarda kâr dağıtım aşamasında özellikle stopaj uygulaması konusunda çok sayıda köklü sayılabilecek değişiklik yapılmış ve son olarak 4842 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle kârın kurum bünyesinde kalmasını teşvik eden kurum vergi yükünün azaltılması yönünde adımlar atılmıştır. Bu konu tarihsel seyri içinde ele alınarak aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

A- Kurumlarda Kâr Payı Stopajının Tarihsel Seyri

Kurumlarda kâr payı stopajı esas itibariyle Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

GVK'nın 94'üncü maddesinin 6-b alt bendine göre Kurumlar Vergisi mükelleflerinin kâr payına bağlı olarak ödemekle yükümlü oldukları GV Stopajının tarihsel olarak seyri aşağıdaki gibi olmuştur:

- GVK'da 4369 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik öncesinde, (01.01.1999 tarihinden önce) kurumlar kâr payı dağıtımını dağıtımın GVK'nın 94'üncü maddesinin 6-b alt bendine göre GV Stopajı ödemekle yükümlü idi. Kurum kazancının indirim ve istisnalar (KVK'nın 8'inci maddesinin 1 ve 6 numaralı bentlerine göre kurumlar vergisinden müstesna tutulan kazançlar hariç) düşülmeden önceki kurum kazancından, hesaplanan Kurumlar Vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/4'üncü maddesi hükmü uyarınca menkul sermaye iradı olarak değerlendirilmekte ve aynı Kanun'un 94/6-b maddesi hükmü uyarınca Gelir Vergisi tevkifatına tabi tutulmaktaydı.

- GVK'da 4369 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonrası (01.01.1999 tarihinden sonra) kurumlar kâr payı dağıtımları halinde ve istisna kazançları üzerinden GVK'nın 94'üncü maddesinin 6-b alt bendine göre GV Stopajı ödemekle yükümlü tutulmuştur. GVK'nın 94'üncü maddesinin 6-b alt bendi;

i) Kurumlar vergisinden istisna kazançlara isabet eden kısım düşüldükten sonra, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının 1, 2 ve 3 numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımını sayılmaz) (kurumlar ile Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve muaf olanlara ödenenler dahil)

- 1- Halka açık anonim şirketlerde %5
- 2- Diğerlerinde %15

ii) Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8'inci maddesinin (1) numaralı bendinde yer alan iştirak kazançları istisnasından yararlanan kazançlar hariç, yatırım indirimi istisnasından yararlanan kazançlar dahil olmak üzere, dağıtılsın dağıtılmasın, kurumlar vergisine tabi kurumların, kurumlar vergisinden müstesna kazanç ve iratlarından (İstisna uygulamasının zarar doğurması halinde bu zarara isabet eden tevkifat, istisnadan kaynaklanan zararın indirildiği dönemde yapılır. Tevkifat uygulamasında mahsup edilen zarar tutarının öncelikle istisna uygulamasından kaynaklandığı kabul edilir) %18 şeklinde düzenlenmişti.

- Son olarak GVK'da 4842 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonrası 24.04.2003 tarihinden sonra tam mükellef kurumlarca yapılacak Gelir Vergisi tevkifatında, kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilmiş, istisna olsun olmasın kâr dağıtım aşamasında tevkifat yapılması ve ayrıca halka açık şirketlerle halka açık olmayan şirketler

arasındaki ayrımın ortadan kaldırılarak, tevkifat oranının her iki tür şirket için de aynı olması hükme bağlanarak ayrıca istisna kazançlardan stopaj yapılması uygulamasına son verilmiştir. Son düzenleme ile GVK'nın 94'üncü maddesinin 6-b alt bendi hükmü uyarınca:

i) Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz), %10

ii) Tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere, dar mükellef kurumlara (Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç) ve Gelir ve Kurumlar Vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz), %10

iii) 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (4) numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iradının ana merkeze aktarılan tutarı üzerinden, %10, stopaj yapılacaktır.

B- Stopaja Tabi Olan Kâr Payı Dağıtımları

4842 sayılı Kanun'la değişen GVK'nın 94/6-b maddesinin yeni şeklinde, kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilerek, istisna olsun olmasın kâr dağıtımı aşamasında tevkifat yapılması öngörülmekte, ayrıca halka açık şirketlerle halka açık olmayan şirketler arasındaki ayırım kaldırılarak tevkifat oranının her iki tür şirket için aynı olması öngörülmektedir. Ayrıca dar mükellef kurumların kazançları üzerinden dağıtılacak kârın dağıtılmasını yapan tevkifat, önerilen maddede şube kârının merkeze aktarılması aşamasına bırakılmaktadır.

1- Tam Mükellef Kurumlar Tarafından Tam Mükellef Gerçek Kişi Ve Kurumlara (Vergi Mükellefi Olmayan Veya Vergiden Muaf Olanlar Dahil) Dağıtılan Kâr Paylarında Stopaj

Kâr payı stopajı hakkında GVK'nın 94/6-b-i alt bendinin yeni hükmü aşağıdaki gibidir.

Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz),

Bu hüküm çerçevesinde;

- Stopaj, tam mükellef kurumlar tarafından; dağıtılan kâr paylarından yapılır.

- Tam mükellef gerçek kişilere Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan kâr payları stopaja tabidir. Yani kâr payı elde edenin Kurumlar Vergisi mükellefi olmaması veya bu vergiden muaf olmasının tevkifat açısından bir önemi bulunmamaktadır. Ancak kurumlara ait hisse senetlerine isabet eden kâr payları stopaja tabi değildir.

- Kurum kazancının kâr dağıtımı yapılmaksızın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.

- Kâr payı olarak stopaja tabi unsurlar GVK'nın 75'inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarıdır.

- Kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilerek istisna olsun olmasın kâr dağıtımı aşamasında tevkifat yapılması öngörülmektedir.

- Halka açık şirketlerle halka açık olmayan şirketler arasındaki ayırım kaldırılmış ve tevkifat oranı her iki tür şirket için aynı olmuştur.

- GVK'nın 4842 sayılı Kanun'la değişik 94/6-b maddesi 4842 sayılı yasanın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girdiği için, 24.04.2003 tarihinden sonra yapılacak kâr dağıtımlarında söz konusu yeni düzenlemelerin dikkate alınması gerekmektedir. Ancak kâr dağıtımında GVK'nın Geçici 62'nci maddesinin dikkate alınması gerektiği tabidir.

2- Tam Mükellef Kurumlar Tarafından Dar Mükellef Gerçek Kişi ve Kurumlara (Vergiden Muaf Olanlar Dahil) Dağıtılan Kâr Paylarında Stopaj

Kâr payı stopajı hakkında GVK'nın 94/6-b-ii alt bendi aşağıdaki gibidir.

Tam mükellef kurumlar tarafından; dar mükellef gerçek kişilere, dar mükellef kurumlara (Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla kâr payı elde edenler hariç) ve Gelir ve Kurumlar Vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz),

Bu hüküm uyarınca;

- Stopaj, tam mükellef kurumlar tarafından dağıtılan kâr paylarından yapılır.

- Dar mükellef gerçek kişilere dar mükellef kurumlara ve Gelir ve Kurumlar Vergisinden muaf olan dar mükelleflere dağıtılan kâr payları stopaja tabidir. Ancak Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla kâr payı elde eden dar mükellefler ticari kazanç elde etmiş olacağı için bu durumdakilere dağıtılan kâr paylarından stopaj yapılmaz.

- Kurum kazancının kâr dağıtımı yapılmaksızın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.

- Kâr payı olarak stopaja tabi unsurlar GVK'nın 75'inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarıdır.

3- Dar Mükellef Kurumlar Tarafından Dar Mükellef Kurumların Yurt Dışındaki Merkezlerine Aktarılan Kazançlarda Stopaj

Yeni kâr payı stopajı hakkında GVK'nın 94/6-b-iii alt bendinin yeni hükmü aşağıdaki gibidir:

75'inci maddenin ikinci fıkrasının 4 numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iradının ana merkeze aktarılan tutarı üzerinden bu hüküm uyarınca GVK'nın 75/4'üncü maddesi ile, KVK uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından hesaplanan Kurumlar Vergisi düşüldükten sonra kalan kısmı menkul sermaye iradı sayılmış olup, bu iradın yurt dışında bulunan ana merkeze aktarılması da GV Stopajına tabi tutulmuştur.

4- GVK'nın 94/6-B Maddesine Göre Stopaja Tabi Menkul Sermaye İradları

GVK'nın 75'inci maddesinde tanımlanan kâr payları aşağıdaki gibidir:

1. Her nevi hisse senetlerinin kâr payları (kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kâr payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler ile SPK'ya göre kurulan yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kâr payları dahil) (GVK Md 75/1) Hisse senetleri, anonim şirketler ve eshamlı komandit şirketler tarafından çıkarılabilmektedir.

2. İştirak hisselerinden doğan kazançlar (Limited şirket ortaklarının, iş ortaklıkları ortaklarının ve komanditerlerin kâr payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu zümreye dahildir.) Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan kârların ortaklara, Kooperatifle yaptıkları muameleler nispetinde tevzii, kazanç dağıtımı sayılmaz. Adi komandit

şirketlerde komanditerlerin kâr payları, şirket kârının ilişkin bulunduğu takvim yılında elde edilmiş sayılır. (GVK Md 75/2)

GVK'nın 75/2'inci maddesi hükmü uyarınca kâr payı olarak nitelendirilerek iştirak hisseleri kapsamına giren kazançlar şunlardan ibarettir:

- Limited şirket ortaklarının kâr payları
- İş ortaklığı ortaklarının kâr payları
- Eshamlı komandit şirketlerde komanditerlerin kâr payları
- Kooperatif ortaklarının kâr payları (Kooperatiflerin ortakları ile yaptıkları işlemlerden doğan kârların ortaklara, kooperatifle yaptıkları işlemler oranında dağıtılması kâr dağıtımını sayılmaz.)

• Yabancı kurumların iştirak hisselerinden elde edilen kâr payları (yabancı kurum olarak nitelendirilen kurum tam mükellef kurum olmadığı için bunlardan elde edilen iştirak kazançları GVK'nın 94/6-b-i bendine göre tevkifata tabi değildir.)

3. Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kâr payları da GV Stopajı uygulamasında kâr dağıtımını olarak kabul edilmektedir. (GVK Md 75/3)

5- Kurumların GVK'nın 94/6-B Maddesi Hükmü Gereği GV Stopajı Yapılması İçin Kârın Dağıtılmış Olması

Kâr dağıtımına bağlı stopajın yapılması için kurumun yetkili organının kâr dağıtım kararını almış ve ortakların bu kârı hukuken talep edebilme veya fiilen tasarruf edebilme imkanına kavuşmuş olması gerekmektedir.

Kârın ortaklara dağıtılmasında kâr payını elde eden ortağın durumu (Gelir veya Kurumlar Vergisi mükellefi olmaması ya da vergiden muaf olması) tevkifat yapma yükümlülüğünü etkilememektedir. Ancak kurumlar tarafından elde edilen kâr payları Gelir Vergisi Stopajına tabi değildir.

GVK'nın 4842 sayılı Kanun'la değişik 94/6-b maddesi 4842 sayılı Yasa'nın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girdiği için, 24.04.2003 tarihinden sonra yapılacak kâr dağıtımlarında söz konusu yeni düzenlemelerin dikkate alınması gerekmektedir.

2003 yılı öncesine ait bazı kâr payı dağıtımlarında GV Stopajı uygulamasının nasıl yapılacağı, GVK'ye eklenen Geçici 62'nci madde ile açıklanmıştır. Dolayısı ile 2003 yılından önceki dönemlere ait kâr dağıtımını yapmadan önce 4842 sayılı Kanun'la GVK'ye eklenen Geçici

62'nci madde hükümleri dikkate alınması yerinde olacaktır. Geçici 62'nci madde uygulaması hakkında gerekli açıklamalar tezimizin ileri bölümlerinde yer almıştır.

6- 24.04.2003 Tarihinden Sonra Elde Edilen Kâr Paylarının %50'sinin GV'den İstisna Tutulması ve Stopajın Mahsup Edilmesi

GVK'nın yürürlükten kaldırılmış olan 22'nci maddesi başlığıyla birlikte 4842 sayılı Kanun ile 2003 yılı gelirlerine uygulanmak üzere 24.04.2003 tarihinden itibaren yeniden düzenlenmiştir. Kâr payı vergilemesinde 4842 sayılı Kanun'la öngörülen yeni sistemin bir sonucu olarak vergi alacağı uygulamasına son verilmekte ve kurumlar tarafından yapılan vergi tevkifatının tamamının (kâr payının beyanı halinde hesaplanan GV'den) mahsubu öngörülmektedir.

4842 sayılı Kanun'la değişen GVK'nın 22/2'nci maddesi hükmü aşağıdaki gibidir.

Tam mükellef kurumlardan elde edilen 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarının yarısı Gelir Vergisi'nden müstesnadır. İstisna edilen tutar üzerinden 94'üncü madde uyarınca tevkifat yapılır ve tevkif edilen verginin tamamı kâr payının yıllık beyanname ile beyan edilmesi durumunda yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilir. Bu hüküm uyarınca:

- GVK'nın 75'inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve üç numaralı bentlerinde yazılı kâr payının yarısı GV'den istisnadır.

- GV'den istisna edilen tutar üzerinden 94'üncü madde uyarınca tevkifat yapılır ve tevkif edilen verginin tamamı kâr payının yıllık beyanname ile beyan edilmesi durumunda yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilir.

- Bu düzenleme ile, tam mükellef kurumlardan kâr payı elde eden kişilerin bu kâr paylarını beyan etmeleri sırasında, elde edilen kâr payının yarısı vergi dışı bırakılmakta ve elde edilen kâr payının beyan edilmesi halinde, istisna edilen kısım dahil bu kâr payları üzerinden yapılan vergi tevkifatının tam mahsubuna da imkân sağlanmak suretiyle, kâr payı üzerindeki vergi yükünün %50'in altına düşürülmesi hedeflenmektedir.

- 4842 sayılı Kanunun 37'nci maddesi ile GVK'nın mükerrer 75'inci maddesinde yer alan vergi alacağı uygulaması 24.04.2003 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Kâr paylarının vergilendirilmesi konusunda yapılan değişiklikle vergi alacağı sistemi kaldırılmış ve kurum bünyesinde yapılan vergi tevkifatının tamamının kâr payının yıllık beyanname ile beyan edilmesi halinde yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilmesine olanak

sağlanmıştır. Kâr payları üzerindeki toplam vergi yükünün azaltılması ve bu yükün Gelir Vergisi tarifesinde yer alan en yüksek orana yaklaştırılması amacıyla da elde edilen kâr paylarının yarısının Gelir Vergisi'nden istisna edilmesi yönünde düzenleme yapılmıştır.(249 No'lu GVGT Md 9)

Kâr payının yıllık beyanname ile beyan edilmesi durumunda yıllık beyanname üzerinden hesaplanan vergiden kâr payı stopajının mahsup edilebilmesine ilişkin yukarıdaki düzenlemeye paralel olarak da GVK'nın 94'üncü maddesinin dördüncü fıkrası aşağıda belirtilen şekilde mahsubun yapılabilmesi için revize edilmiştir.

- GVK'nın 94'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının değişmeden önceki hali: Bu maddenin 6 numaralı bendinin (a) ve (b) alt bentlerine göre üzerinden vergi tevkifatı yapılan kurum kazancından kâr payı alanlara, tevkif suretiyle alınan vergi red ve iade olunmaz.

- GVK'nın 94'üncü maddesinin dördüncü fıkrasının 4842 sayılı Kanun ile değiştikten sonraki hali: Bu maddenin 6 numaralı bendinin (a) alt bendine göre üzerinden vergi tevkifatı yapılan kurum kazancından kâr payı alanlara, tevkif suretiyle alınan vergi red ve iade olunmaz.

7- 4842 Sayılı Kanun Sonrası Kurumlarda Kâr Paylarına İlişkin GV Stopajının Yürürlük Tarihi ve Nispeti

GVK'nın 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendinde yapılan değişiklik 4842 sayılı Yasa'nın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle 24.04.2003 tarihinden sonra yapılacak kâr dağıtımlarında söz konusu yeni düzenlemelerin dikkate alınması gerekmektedir.(1998 yılı öncesi ve 1999-2002 döneminde elde edilen kurum kazancının dağıtılması halinde GVK'nın Geçici 62'nci maddesi hükümleri uygulanacaktır.

Stopaj oranının belirlenmesinde halka açık anonim şirketler ve diğer kurumlar ayırımı kaldırılmıştır. 03/05/2003 tarihli ve 2003/5590 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu stopajın oranı yüzde %10 olarak belirlenmiştir,

Bu kapsamda 4842 sayılı Yasa'yla temettü tevkifatında yapılan değişikliğin yürürlük tarihi olan 24.04.2003 tarihinden önce kâr dağıtımı yapan halka açık bir A.Ş. %5 oranında temettü tevkifatı yapacak iken, kanaatimizce aynı A.Ş.'nin kâr dağıtımını bu tarihten sonra örneğin 30.04.2003 tarihinde yapması durumunda tevkifat oranı da %15'e çıkacaktır.

8- Kurumlara Dağıtılan Kâr Paylarından Stopaj Yapılmaz

GVK'nın 94/6-b-i maddesinin 4842 sayılı Kanun öncesi ve sonrası hükümleri aşağıdaki şekilde karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda yeni düzenlemeye göre; kâr dağıtımını elde eden bir kurum olması halinde kurumlar açısından iştirak kazancını oluşturan bu kazançların stopajının elde etme anından, gerçek kişi ortağa dağıtımına kadar ertelenmesidir.

GVK 94/6-b-i Md 4842 sayılı Kanun Öncesi Hükümü

Kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlara isabet eden kısım düşüldükten sonra 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmaz) (Kurumlar ile Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ödenenler dahil)

(a) Halka açık anonim şirketlerde %5

(b) Diğerlerinde %15

GVK 94/6-b-i Md 4842 sayılı Kanun'la Değişen Hükümü

Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz), %10

4842 sayılı Kanun öncesi GVK'nın 94/6-b-i maddesi uyarınca kurumlara dağıtılan kâr paylarından da Gelir Vergisi Stopajı yapılması öngörülüyordu. (GVK'nın 94/6-b-i maddesinin 4842 sayılı Kanun öncesi ikinci parantez içindeki "Kurumlar ile Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ödenenler dahil" hükmü gereği) Ayrıca kurumlar halka açık anonim şirket ise stopaj nispeti %5, diğerlerinde ise %15 olarak uygulanmakta idi.

Ancak 4842 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten sonra GVK'nın 94/6-b-i maddesi değişmiş ve kurumların; tam mükellef gerçek kişilere, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan kâr paylarından Gelir Vergisi Stopajı yapacağı hüküm altına alınmıştır. Bu yeni düzenlemede dikkat çekici olan nokta kurumlara dağıtılan kâr paylarının Gelir Vergisi Stopajına tabi tutulamayacağı hususudur. çünkü yeni düzenlemede kurumlara dağıtılan kâr paylarından Gelir Vergisi Stopajı yapılacağına dair bir hüküm mevcut değildir. Ayrıca yeni Kanun hükümlerine göre, stopaj nispeti şirketlerin halka açık olup olmamasına göre bir ayrıma gidilmeksizin %10 olarak tespit edilmiştir.

Dolayısı ile iştirak kazancını oluşturan kazançlarda Gelir Vergisi Stopajı elde etme anında değil, iştirak kazancını elde etmiş kurumun bu kazancı kendi hissedarı gerçek kişi ortağa dağıtımına kadar ertelenmiştir. 4842 sayılı Kanun sonrası kurumlar kâr dağıtımında, tam mükellef kurumlara yahut Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla kâr payını elde eden dar mükellef kurumlara düşen kısım üzerinden stopaj yapılmayacaktır. Bu stopaj, kâr payını alan kurumların dağıtımında (kâr payını alanların yine aynı statüde olmaları halinde onların dağıtımında) yapılacaktır. Dolayısıyla stopaj, 94'üncü maddenin 6'ncı bendinin (b) alt bendinde yazılı dağıtım koşulları gerçekleşinceye kadar yapılmayacaktır.

9- GVK'nın Geçici 62/1'inci Maddesi Uyarınca Gelir Vergisi Stopajına Tabi Tutulmayacak Kâr Payı Dağıtımları

4842 sayılı Kanun'la kâr paylarının vergilemesine ilişkin olarak yapılan düzenlemelere paralel olarak, kurumların daha önceki yıllara ait kârlarının dağıtımına tabi tutulması halinde geçiş dönemi ile ilgili olarak yapılması gereken bazı işlemler, GVK'nın Geçici 62'nci maddesinde düzenlenmiştir.

GVK'nın Geçici 62'nci maddesinin 4 numaralı fıkrasında da bu maddenin 1 numaralı fıkrasında belirtilen kâr payları Kurumlar Vergisi mükellefleri tarafından elde edildikten sonra bunların ortaklarına dağıtılması halinde de 1, 2 ve 3 numaralı fıkralarda yer alan hükümlere göre işlem yapılacağı açık olarak hükme bağlanmaktadır.

Maddenin 5 numaralı fıkrasında, bu madde kapsamındaki kâr paylarının vergileme rejimi madde içerisinde düzenlendiğinde, söz konusu kâr payları için Kanunun 22'nci maddesi hükmünün ayrıca uygulanmayacağı hususuna açıklık getirilmektedir.

4842 sayılı Kanun'la kurumlarda kâr payı stopajına tabi olmayacağı belirtilen kâr payları GVK'nın Geçici 62/1'inci maddesi hükmünde yer almıştır. Bu hüküm gereğince:

- 31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançlarının
- “a” bendi kapsamı dışında kalan ve 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen, Kurumlar Vergisi'nden istisna edilmiş kazançlarının
- Geçici 61'inci madde kapsamında tevkifata tabi tutulmuş kazançlarının, dağıtımı halinde 94'üncü madde uyarınca tevkifat yapılmaz.

Konuyla ilgili GVK'nın Geçici 62'nci maddesinin (a) bendinde kurumların, 31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançlar, 4842 sayılı

Kanun ve 4369 sayılı yasadan önceki düzenlemeler kapsamında kâr dağıtılsın dağıtılmasın GV Stopajına tabi idi. Bu nedenle 31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen kazançların 2003 ve müteakip yıllarda kâr dağıtımına konu edilmesi halinde tekrar GV Stopajı yapılmaması sağlanmıştır.

(b) bendinde (a) bendi dışında kalan ve 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen, kurumlar vergisinden istisna edilmiş kazançlar da yine istisna kazançlar olarak 4842 sayılı Kanun'dan önceki düzenlemelerde GV Stopajına tabi tutulduğu için bu kazançların 2003 ve müteakip yıllarda kâr dağıtımına konu edilmesi halinde GV Stopajı yapılmaması sağlanmıştır.

(c) bendinde GVK'nın Geçici 61'inci maddesine göre 4842 sayılı Kanun'la 24.04.2003 tarihinden önce yapılan başvurulara istinaden düzenlenen veya düzenlenecek yatırım teşvik belgeleri kapsamında yapılmakta olan veya yapılacak yatırımlara konu iktisadi kıymetler için yatırım indirimi istisnası ile ilgili olarak 4842 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan hükümler uygulanabilecek ve bu çerçevede, istisnadan yararlanan kazançlar üzerinden dağıtılsın dağıtılmasın %19,8 oranında tevkifat yapılacaktır. Dolayısı ile zaten tevkifata tabi tutulmuş olan bu kazançların dağıtılması halinde tekrar GV Stopajı yapılması engellenmek istenmiştir.

67 seri numaralı KVG'T uyarınca Kurumlar Vergisi mükelleflerinin yıllar itibariyle kazanç dağıtmaya karar verebileceği açıklanmıştır. Kâr dağıtımına bağlı tevkifat, 1999 ve müteakip yıllara ait dağıtılan kurum kazançları üzerinden yapılacaktır. Kurumların 1999 döneminden önceki yıllara ait kârlarını 1999 ve daha sonraki yıllarda dağıtmaları halinde bu kârlar daha önceki yıllarda dağıtılsın dağıtılmasın Stopaj Gelir Vergisi'ne tabi olduğu için, kâr dağıtımına bağlı stopaj kapsamı dışında tutulmuştur.

10- 31.12.1998 veya Daha Önceki Tarihlerde Sona Eren Hesap Dönemlerinde Elde Edilmiş Olan Kurum Kazançlarının Dağıtılması Sonucu Gerçek Kişilerce Elde Edilmiş Olan Kâr Paylarının GV'den Müstesna Tutulması

4842 sayılı Kanun'la GVK'ya eklenen Geçici 62/1 maddesi ile 1998 ve önceki yıllarda elde edilmiş kurum kazançlarının dağıtımı halinde bu kazançların kâr payını elde eden kişi tarafından beyan edilmemesini sağlamak amacıyla söz konusu kâr payları istisna kapsamına alınmaktadır.

GVK'nın Geçici 62/2 maddesi hükmü aşağıdaki gibidir:

Gerçek kişilerce “1” numaralı fıkranın “a” bendi kapsamında elde edilen kâr payları Gelir Vergisi’nden müstesnadır. (1 numaralı fıkranın “a” bendi olarak bahsi geçen GVK’nın Geçici 62/1-a hükmüdür.)

GVK’nın Geçici 62/1-a bendi, Kurumlar Vergisi mükelleflerinin;

31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançların dağıtılması halinde GVK’nın 94/6-b kapsamında GV Stopajı yapılmayacağı belirtilmiş olup bu kez bu çerçevede kâr payı elde eden gerçek kişilerinde bu menkul sermaye iratlarının da GV’den istisna olduğu belirtilmiştir.

11- 1999-2002 Yıllarına Ait Kazançların Dağıtılması Sonucu Kâr Payı Elde Eden Gerçek Kişilerin Bu Gelirlerinin Beyanı

GVK’nın Geçici 62/3’üncü maddesinde ise kurumların 1999-2002 yılları kazançlarının dağıtımı halinde, bu kâr paylarını elde eden kişilerin elde ettikleri kâr payının net tutarına, kâr payının 1/9’unu ekledikten sonra bulacakları tutarın yarısını beyan etmeleri ve beyan edilen tutarın 1/5’ini beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup etmeleri öngörülmek suretiyle kâr payı vergilemesine ilişkin olarak getirilen yeni sisteme uygun beyanda bulunmaları amaçlanmaktadır.

GVK’nın Geçici 62/1-b, c maddesi hükümlerine göre dağıtılması halinde kurumlarca GV Stopajına tutulmayacak kâr payları;

(b) Kurumlar Vergisi mükelleflerinin (a) bendi kapsamı dışında kalan ve 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen, Kurumlar Vergisi’nden istisna edilmiş kazançlarının,

(c) Geçici 61’inci madde kapsamında tevkifata tabi tutulmuş kazançlarının dağıtımı halinde 94’üncü madde uyarınca tevkifat yapılmaz.

GVK’nın Geçici 62/3’üncü maddesine göre bu kâr paylarını bir gerçek kişinin elde etmesi bu gelirleri beyan etmesine ilişkin kurallar ise aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Gerçek kişilere “1” numaralı fıkranın “b” ve “c” bendi kapsamında elde edilen kâr paylarının net tutarına elde edilen kâr payının 1/9’u eklendikten sonra, bulunan tutarın yarısı vergiye tabi gelir olarak dikkate alınır. Bu gelirler ile ilgili olarak yıllık beyanname verilmesi halinde, beyannameye intikal ettirilen tutarın 1/5’i beyanname üzerinden hesaplanan Gelir Vergisi’nden mahsup edilir.

12- GVK'nın Geçici 62/1, 2 Ve 3 Fıkralarında Belirtilen Kâr Paylarının Kurumlar Vergisi Mükellefleri Tarafından Elde Edildikten Sonra Bunların Hissedarlara Dağıtılması Halinde Bu Gelirlerinin Beyanı

GVK'nın Geçici 62'nci maddesinin 4 numaralı fıkrasında da bu maddenin 1 numaralı fıkrasında belirtilen kâr paylarının Kurumlar Vergisi mükellefleri tarafından elde edilmesinden sonra bunların ortaklarına dağıtılması halinde de 1, 2 ve 3 numaralı fıkralarda yer alan hükümlere göre işlem yapılacağı açık olarak hükme bağlanmaktadır.

GVK'nın Geçici 62/1-a, b, c maddesi hükümlerine göre dağıtılması halinde kurumlarca GV Stopajına tabi tutulmayacak kâr paylarının,

Kurumlar Vergisi mükelleflerinin doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla, elde edilmesi ve bu kâr paylarının dağıtılması halinde,

Dağıtılan bu kâr payını elde eden gerçek kişilerce bu kâr paylarının beyanı ile ilgili olarak 1, 2 ve 3 numaralı fıkra hükümleri uygulanır.

Dolayısıyla bu şekilde kâr payı elde eden gerçek kişilerin GV açısından durumu aşağıdaki gibi olacaktır:

- Kurumlar Vergisi mükelleflerinin; 31.12.1998 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde ettikleri kazançlarının dağıtımı GV Stopajına tabi tutulmaz.(GVK Geçici Md 62/1-a)

- Bir önceki madde dışında kalan ve 31.12.2002 veya daha önceki tarihlerde sona eren hesap dönemlerinde elde edilen, Kurumlar Vergisi'nden istisna edilmiş kazançlarının dağıtımı GV Stopajına tabi tutulmaz. (GVK Geçici Md 62/1-)

- GVK'nın Geçici 61'inci maddesi kapsamında tevkifata tabi tutulmuş kazançlarının dağıtımı halinde, dağıtılan bu kazançlardan GV Stopajı yapılmaz. (GVK Geçici Md 62/1-c)

Kurumlar Vergisi mükelleflerinin doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla, elde ettikleri GVK'nın Geçici 61/1 fıkrasında belirtilen nitelikte kâr paylarını dağıtmaları halinde, bu kâr paylarını elde eden gerçek kişiler açısından vergileme esasları aşağıdaki gibidir:

- Gerçek kişilerce GVK'nın Geçici maddesi 62/1-a bendi kapsamında elde edilen bu kâr payları Gelir Vergisi'nden müstesnadır. (GVK Geçici Md 62/2)

- Gerçek kişilere GVK'nın Geçici maddesi 62/1-b, c bendi kapsamında elde edilen kâr paylarının net tutarına, elde edilen kâr payının 1/9'u eklendikten sonra, bulunan tutarın yarısı

vergiye tabi gelir olarak dikkate alınır. Bu gelirler ile ilgili olarak yıllık beyanname verilmesi halinde, beyannameye intikal ettirilen tutarın 1/5'i beyanname üzerinden hesaplanan Gelir Vergisi'nden mahsup edilir. (GVK Geçici Md 62/3)

II- KÂR DAĞITIMININ VERGİLENDİRİLMESİNDE ÖZELLİK ARZEDEN KONULAR

A- Dernek ve Vakıflara Ait İktisadi İşletmelerinden Aktarılan Kâr Payının Vergilendirilmesi

GVK'nın 4842 sayılı Kanun'la değişik 94/6-b maddesinde tam mükellef kurumlar tarafından dağıtılan kâr paylarından tevkifat yapılması öngörülmüştür. Maddenin değişik (b) bendinin (i) alt bendi aşağıya alınmıştır.

“b) i) Tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olmayanlara ve bu vergilerden muaf olanlara dağıtılan, 75'inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından (kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz), (2003/6577 Sayılı BKK ile %10, Yürürlük: 01.01.2004)”

Dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, Kurumlar Vergisi mükellefi olduklarından bilanço usulüne göre defter tutmak zorundadırlar. İktisadi işletmelerin ayrı muhasebelerinin olmaması mükellefiyetlerine tesir etmediğinden, dernek ve vakıf hesaplarından ayrı olarak defter tutulmaması, bir Kurumlar Vergisi mükellefi olarak iktisadi işletmeyi defter tutma ödevini yerine getirmemenin müeyyideleriyle karşı karşıya bırakabilmektedir.

Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmelerin elde ettikleri kârı dernek ve vakıf bünyesine aktarmaları, nakden veya hesaben söz konusu olabilir. Her iki durumda da Kurumlar Vergisi mükellefinin kâr dağıtması durumu doğar. Dolayısıyla iktisadi işletmenin, kârın dağıtıldığı dönem için hesaplanan Gelir Vergisi Stopajını muhtasar beyanname ile bildirmesi ve dağıtılan kâr üzerinden GVK'nın 94/6-b (i) hükmü gereğince %10 oranında Gelir Vergisi Stopajı ödemesi gerekmektedir. İktisadi işletmenin ayrı tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle dağıtılan kârın stopaja tabi olamayacağı yönünde görüşler de mevcuttur. Ancak kâr dağıtımı kavramının, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre değerlendirilmesi böyle yanlış kanaatler doğmasına yol açmaktadır. İktisadi işletme ticaret mevzuatında öngörülen tüzel kişiliği haiz bir şirket değil ancak, Kurumlar Vergisi açısından bir kurumdur ve vergilendirmede dernek ve vakıftan başkaca değerlendirilen müessesedir. Gelir Vergisi Stopajı açısından kâr dağıtımından

maksat, Kurumlar Vergisi mükelleflerinin elde etmiş olduğu kârın işletmede bırakılmasını teşvik etmek, başka bir ifadeyle dağıtılmayan kâr üzerinden vergi almayarak işletmelere yatırım fırsatı ve finansman imkanı tanımaktır.¹

Konuyla ilgili Danıştay 4. Dairesinin 2002/4527 esas ve 2004/188 karar numaralı kararında iktisadi işletmelerin kâr payı dağıtımlarının stopaja tabi olduğu görüşü benimsenmiştir. Danıştay kararında şu ifadeler yer almıştır.

“...5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesinde dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmelerin kazançlarının kurumlar vergisine tabi olduğu belirtilmiş, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler, Kanunun 5'inci maddesinde dernek ve vakıflara ait veya bağlı olup 4'üncü maddede yazılı şartları haiz bulunan işletmeler ile aynı mahiyetteki yabancı işletmeler dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleridir, şeklinde tanımlanmıştır... Davacı ...Vakfı Turizm İnşaat Taahhüt İşletmesi, anılan Kanun maddelerine göre faaliyet gösteren ve ...Vakfına ait veya bağlı bir iktisadi işletmedir. Bu işletmenin müstakil bir sermayesi, muhasebesi ya da kendisine tahsis edilmiş bir iş yerinin bulunmaması da durumu değiştirmemektedir...

...Davacı iktisadi işletmenin vergi sonrası kazancını bağlı bulunduğu vakfa aktarması bir kâr aktarımı olup, bu aktarım, vakıf yönünden Kanunun 75'inci maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde belirtilen iştirak kazancıdır. Bir kazancın iştirak kazancı sayılabilmesi için bir başka kurumun hisselerine sahip olunması zorunlu olmayıp, bağlı veya ait kuruluşun tamamına sahip olunması halinde de bir iştirak kazancı elde edilmesi söz konusudur. Kendisi vergiye tabi olmayan bir vakfın, sermayesini temin ederek vergiye tabi bir kuruluş oluşturması halinde kendisine aktarılan gelir iştirak kazancıdır... Bu durumda, davacı iktisadi işletmenin bağlı bulunduğu vakfa aktardığı kâr payı alan yönünden iştirak kazancı olduğundan ve Kanuna göre tevkifata tabi tutulması gerektiğinden, aksi gerekçeyle tahakkukun kaldırılması yönünden verilen mahkeme kararında isabet bulunmamaktadır.

Danıştay'ın yukarıda açıklanan kararı çerçevesinde konu değerlendirildiğinde vakfın iştirak ettiği bir kurum sayılan iktisadi işletmenin vergisel olarak ayrı tutulması gerektiği ve elde ettiği kârın iktisadi işletme bünyesinden ayrılmasında tevkifat öngörüleceği söylenebilir.

¹ Demir, Hüseyin, “Dernek ve Vakıfların İktisadi İşletmelerin Kâr Dağıtımları Durumunda Stopaj Uygulaması”, Maliye Postası, Temmuz 2004, Sayı 572, s.91

B- Vergi İnceleme Raporları ile Kâr Dağıtıldığı İddiası ve Stopaj

Uygulamada Vergi İnceleme raporları ile ikmalen ve re'sen vergi tarh edildiği bazı hallerde kazanç farkının oluştuğu ve bu kazançta isabet eden tutarın işletmede tutulmayıp dağıtıldığı iddia olduğu hallerde stopaj mükellefiyetinin doğup doğmayacağı önemli bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Özellikle açıktan mal ya da hizmet satışının yapıldığının tespiti ve doğal olarak satışlara ilişkin hasılatın ve dolayısıyla kısmen işletme bünyesinde tutulmadığı iddiasıyla ikmalen ya da re'sen Kurumlar Vergisi tarhiyatına ilave olarak Gelir Vergisi Stopaj tarhiyatının da yapıldığı görülmektedir. Vergi inceleme elemanları arasında tam bir uygulama birliği olmamasına rağmen bu doğrultuda uygulamaların olması doktrinde de tartışmalara konu olmuştur.

Benzer bir tartışma yine vergi inceleme raporlarına bağlı olarak örtülü kazanç dağıtımı yapıldığının tespit olduğu hallerde olmaktadır.

Bu hususları çeşitli açılardan değerlendirmek mümkündür. İlk husus ile örtülü kazanç dağıtımına bağlı raporlarda kâr dağıtımını anlamından farklılık olduğu düşünülmektedir. Bunu da şu şekilde açıklamak mümkündür. Kayıtlara girmeyen bir gelirin tespiti ve buna dayanarak ortaya çıkan matrah farkının aksinin tespit olmadığı müddetçe mutlaka ortaklara dağıtıldığı iddia olunması çok anlamlı değildir. Çünkü kayıt dışı elde edilen gelirin cari dönemde de işletmenin kayıt dışı faaliyetlerinde kullanılması öncelikli ihtimal olarak gözükmektedir. İşletmelerin bu tarz gelirlerinin ortaklara nihai olarak dağıtıldığı tespitini ise ihmal edilebilecek düzeyde düşük bir ihtimaldir.

Örtülü kazanç dağıtımına bağlı olarak Kurumlar Vergisi tarhiyatı yapıldığı durumlarda ise diğer hale göre farklılık bulunmaktadır. Çünkü bu tarz bir tespit bizatihi kâr dağıtımının tespitine yönelik bir iddiadır.

Uygulamada inceleme elemanlarınca örtülü olarak dağıtıldığı kabul edilen kazançlarla ilgili olarak bu kazançların kâr dağıtımını olarak kabul edildiği ve vergi tevkifatına konu edildiği görülmektedir. Ancak sözkonusu işlemlerin gerek vergi kanunları gerekse Ticaret Kanunu çerçevesinde değerlendirilmesi sonucu hukuken elde edilmiş bir kâr payından söz edilemeyeceği bunun zorlama olacağı ve hukukun temel prensipleriyle de bağdaşmayacağı sonucu çıkmaktadır.²

² Acar, Fatih, "Şirket Ortaklarına Ödünç Para Verme Sonucu Örtülü Olarak Dağıtılan Kazançlar Kâr Payı Olarak Nitelendirilebilir mi?", Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Aralık 2000, Sayı 147, s.61

Sonuç olarak iki durumun birlikte değerlendirilmesi halinde şu yorumun yapılması mümkündür. Kayıt dışı kalmış hasılatın ortaklara dağıtıldığına ispatı yapılmadığı müddetçe kâr dağıtımını yapıldığı varsayımı ile stopaj tarhiyatı yapılması mümkün değildir. Örtülü kazanç dağıtımının tespiti halinde ise ilk bakışta kâr dağıtımına bağlı stopaj mükellefiyetinin doğabileceği düşünülmekte ise de her iki halde de GVK'nın 75'inci maddesinin 1, 2 ve 3 numaralı bentlerinde belirtilen türde bir kâr payının olmaması nedeniyle stopaj yükümlülüğünün olmayacağı kanaatini taşımaktayız.

C- 4325 sayılı Kanun Kapsamında Bulunan Kurumlarda Kâr Dağıtım ve Stopaj

Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere vergi teşvikleri uygulamak ve yatırımlara bedelsiz kamu arsa arazisi temin etmek suretiyle yatırımların ve istihdam imkanlarının artırılması amacıyla, 4325 sayılı Kanun ile Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri açısından bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Anılan Kanun ile yapılan düzenlemeler sonucunda Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerine, tam istisna ve hesaplanan Gelir ve Kurumlar Vergisinden indirim yapılması olmak üzere iki ayrı vergisel teşvik olanağı sağlanmıştır.

Bu bağlamda 4325 sayılı Kanun ile getirilen Gelir ve Kurumlar Vergisi istisna ve indirimini düzenleyen 3'üncü madde hükmü aşağıdaki gibidir.

“a) Bu maddenin yürürlük tarihi ile 31.12.2000 tarihi arasında; Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerde yeni işe başlayan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin, bu illerdeki iş yerlerinde fiilen ve sürekli olarak 10 ve daha fazla işçi çalıştırmaları şartıyla, münhasıran bu iş yerlerinden elde ettikleri kazançları işe başlama tarihinden itibaren yatırım dönemi dahil 5 vergilendirme dönemi Gelir ve Kurumlar Vergisinden müstesnadır. Bu kazançlar hakkında; 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 25'inci maddesinin ikinci fıkrası ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinin 6 numaralı bendinin (b) alt bendi hükümleri uygulanmaz.

b) (a) fıkrasında belirtilen Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin anılan fıkradaki istisna süresinin sonundan başlamak ve 31.12.2007 tarihinde sona ermek üzere, bu illerdeki işyerlerinde fiilen ve sürekli olarak on ve daha fazla işçi çalıştırmaları şartıyla, münhasıran bu işyerlerinden elde ettikleri kazançları üzerinden hesaplanan Gelir ve Kurumlar Vergisinden aşağıda belirtilen oranlarda indirim yapılır.

İndirim oranı; 10 işçi çalıştıranlarda %40; 51 ve daha yukarı işçi çalıştıranlarda %60'dır. 11 ile 50 arasında (50 dahil) işçi çalıştıranlar için uygulanacak indirim oranı, %40 oranına her bir işçi için 0.5 puan eklemek suretiyle bulunur.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce kapsama dahil illerde işyeri bulunan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin, 31.10.1997 tarihinden önce vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiilen çalıştırdıkları işçi sayısının 10 ve daha yukarı olması halinde, 01.01.1998-31.12.2007 tarihleri arasında bu işyerlerinden elde ettikleri kazançları üzerinden hesaplanan Gelir ve Kurumlar Vergisine bu fıkra da belirtilen indirim oranları uygulanır.

Bu fıkra kapsamına giren kazançlar üzerinden, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinin 6 numaralı bendinin (b) alt bendine göre tevkif edilecek Gelir Vergisi içinde yukarıda belirtilen oranlarda indirim yapılır.”

Bu durumda yukarıdaki madde hükmü gereğince 4325 sayılı Kanun kapsamındaki illerde 01.01.1998- 31.12.2000 tarihleri arasında yeni işe başlayan ve fiilen ve sürekli olarak 10 veya daha fazla işçi çalıştıran Kurumlar Vergisi mükelleflerinin, bu işyerlerinden elde ettikleri kazançlarını dağıtmaları durumunda kâr dağıtımına bağlı Gelir Vergisi tevkifatı yapmaları söz konusu değildir.

Ancak Kurumlar Vergisi'nden indirim yapılması imkanına sahip olan Kurumlar Vergisi mükellefleri ise kâr dağıtımına bağlı Gelir Vergisi tevkifatı yükümlülüğü ile karşı karşıya kalacaklardır.

Bu durumda 01.01.1998-31.12.2000 tarihleri arasında yeni işe başlayan Kurumlar Vergisi mükelleflerinin işe başladıkları tarihten itibaren beşinci dönemin sonundan 31.12.2007 tarihine kadar elde edecekleri kazançlar ile maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce Kanun kapsamına giren illerde işyeri bulunan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin, 31.10.1997 tarihinden önce vermiş oldukları en son 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ilave olarak yeni işe aldıkları ve bu işyerlerinde fiili olarak çalıştırdıkları işçi sayısı 10 veya daha fazla olan Kurumlar Vergisi mükellefleri elde ettikleri bu kazançları dağıtım konusu yapmaları durumunda indirimli oran üzerinden Gelir Vergisi tevkifatı yapmak durumundadırlar.³

³ Tekin, Cem, “4325 Sayılı Kanun Uyarınca Kurumlar Vergisinden Müstesna Kazançlar Üzerinden Yapılacak Olan indirimli Stopaj Uygulaması”, Yaklaşım, Nisan 2002, Sayı 112, s.195

D- Serbest Bölgede Şube Olarak Faaliyet Gösteren Şirketlerden Elde Edilen Kâr Payları

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6'ncı maddesinde "Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de Gelir ve Kurumlar Vergisinden muaftır." hükmü yer almaktadır. Bu hükümle serbest bölgelerde elde edilen kazançların hem serbest bölgede hem de Türkiye'ye getirilmesi halinde Türkiye'de vergilendirilmemesi öngörülmüştür.

191 No'lu GV Genel Tebliği'nde, Kurumlar Vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerdeki faaliyetlerinden elde ettikleri kazançların kurumlar vergisine tabi olmadığı belirtilmekle birlikte, söz konusu istisnanın gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgelerdeki faaliyetlerinden elde edilen kazançları ile sınırlı olduğu ileri sürülerek;

"Bir kurumun serbest bölgelerdeki faaliyetlerinden sağlanan kazançların ortaklara kâr payı olarak dağıtılması halinde, kurumun kazancının tamamen veya kısmen serbest bölgelerdeki faaliyetlerinden elde edilip edilmediğine bakılmaksızın bu kâr paylarının, elde eden tam mükellef gerçek kişiler tarafından Gelir Vergisi Kanunu'nun 85, 86 ve 87. maddeleri hükümleri çerçevesinde menkul sermaye iradı olarak beyan edilmesi gerekmektedir.

Tam mükellef olan bu kurumlardan elde edilen kâr paylarının beyan edilmesi halinde vergi alacağı da hesaplanacağı tabiidir."⁴ denilmiştir.

Maliye Bakanlığı'nın 191 No'lu Genel Tebliğ ile getirdiği görüşü bu olmakla birlikte bu konuda farklı düşüncelerde ortaya konmuştur.

"Serbest bölgelerde elde edilen kazancın, kurum tarafından Türkiye'de dağıtılması nedeniyle, menkul sermaye iradının (temettü geliri) vergiye tabi tutulması, kanunun lafzına ve kanun koyucunun amacını aykırıdır. Aynı tür kazancı elde eden gerçek kişinin vergilendirilmeyip, kurum vasıtasıyla kazanç elde edenin vergilendirilmesi vergide eşitlik ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. Bu suretle kurumlaşma cezalandırılmaktadır. Gerçek kişilerin şirket kurmasından maksatları, şirket vasıtasıyla kazanç elde etmek ve paylaşmaktır. Kanun maddesinde geçen, "irat" kelimesinin, kurumlardan kâr payı alan gerçek kişilerin elde ettikleri "menkul sermaye iradı"nı da kapsadığı, ayrıca "dolayısıyla" kelimesinin serbest bölge faaliyetinden elde edilen dolaylı kazanç ve iratları da vergi dışında tutmayı amaçladığı hiçbir şüpheye meydan vermeyecek kadar açıktır. Kanunda kazancın dağıtımına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Önemli olan kazancın kaynağıdır.

⁴ 191 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği, 19.01.1996 tarih 22528 sayılı Resmi Gazete.

Öte yandan, söz konusu gelirlerin kurumların diğer gelirlerinden ayrılmasındaki güçlük nedeniyle, vergi alacağı uygulamasının dışında tutulmasının teknik olarak güç olduğu da ileri sürülmektedir. Ancak, bu sorun, kâr payını dağıtan şirketin toplam kurum kazancı içindeki serbest bölge kaynaklı kazancı (oranı) dikkate alınarak, kâr payının serbest bölgeden elde edilen kısmı beyan dışı tutularak çözümlenebilir.”⁵

Konuyla ilgili olarak Maliye Bakanlığı'nın 191 No'lu GV Genel Tebliği ile getirilen düzenlemesi ile Bakanlığın diğer uygulama birimlerinin verdiği muktezalari arasında ciddi çelişkilerin olduğu da ifade edilmektedir.⁶

Konuyla ilgili olarak Danıştay 4. Dairesince verilen bir kararda yerel mahkemenin kararı bozularak; "Kurum tarafından dağıtılan kâr payını elde eden ortak açısından serbest bölgede elde edilen bir kazanç veya irat olmaktan çıkıp Gelir Vergisi Kanunu'na göre beyanı gereken bir menkul sermaye iradı olduğu." kabul edilmiş olup, karar gerekçesi aşağıdaki gibidir.

“3218 sayılı Serbest Bölge Kanunu'nun 6'ncı maddesinde, serbest bölgelerin gümrük hattı dışında sayılacağı, bu bölgelerde vergi, resim, harç gümrük ve kambiyo mükelleflerine dair mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı, Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlarının Türkiye'nin diğer yerlerine getirdiğinin kambiyo mevzuatına göre tevsiki halinde de Gelir ve Kurumlar Vergisinden muaf olacakları hükme bağlanmıştır.

Dosyanın incelenmesinden, davacının ortağı olduğu şirketin serbest bölgede faaliyette bulunduğu ve elde ettiği kazançtan dolayı kâr payı dağıttığı, davacının da elde ettiği bu kâr payının serbest bölgede elde edilen gelir olması nedeniyle vergiden muaf olduğunu belirterek ihtirazi kayıtlı beyanda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Anılan Kanun hükmü incelendiğinde Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerdeki faaliyetlerinden elde ettikleri kazanç ve iratlar Gelir ve Kurumlar Vergisine tabi olmamakla birlikte, kurumlar açısından serbest bölgedeki faaliyetlerden sağlanan kazanç ve iratların ortaklara kâr payı olarak dağıtılması halinde, bu kâr payını elde eden ortaklar açısından serbest bölgede elde edilen bir kazanç veya irat olmaktan çıkıp GVK'ya göre beyanı gereken bir menkul sermaye iradı olduğu görülmektedir.

Bu durumda tahakkuk ettirilen Gelir Vergisi'nde kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekirken tahakkukun kaldırılmasına karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”⁷

⁵ Şeker, Sakıp, Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları, Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ağustos 2001, Özel Ek, s.48

⁶ Doğrusöz, Bumin, Serbest Bölgelerde Elde Edilen Kazançlarda Vergi, Dünya Gazetesi, 20.04.2000, İstanbul

⁷ Danıştay 4. Dairesinin 21.5.1998 Gün ve E.1997/3683; K:1998/2097 Sayılı Kararı

Bu açıklamaları değerlendirilmesi sonucu kâr payının nihai olarak bu şekilde vergilendirildiği bir durumda, kâr payının dağıtan kurum nezdinde 94/6-b-i maddesi gereğince stopaja tabi tutulması gerektiği düşüncesindeyiz.

E-Enflasyon Düzeltmesi ve Kâr Dağıtımına Etkisi

1-Genel Açıklama

Ülkemizde özellikle geçmiş dönemlerde yaşanan yüksek enflasyon olgusu dünyada uygulamaları olan enflasyon muhasebesine geçilerek bilanço ve mali tabloların gerçek değerler üzerinden gösterilmesi yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmiş ve bu tartışmalar ve iş dünyasının yoğun talepleri dikkate alınarak 01.01.2004 tarihinden itibaren enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmiştir.

Tarihsel süreçte dünyada enflasyon probleminin birçok ülkede kendini göstermesi, enflasyon uygulamasını zorunlu hale getirmiş ve Uluslararası Muhasebe Standardı 29 (Internation Accounting Standarts 29) The International Federation of Accounts isimli uluslararası örgütün bir alt komitesi olan IAASB tarafından hazırlanmıştır. IAS 29'un amacı, hiperenflasyon sebebiyle homojenliğini ve güvenilirliğini yitirmiş bulunan mali tabloların enflasyon etkilerinden arındırılması ve işletme bünyesinde oluşan gerçek kârın tespitini sağlamaktır. IAS 29 ile geleneksel muhasebede tarihi maliyet olarak kullanılan değerler, endeksler kullanılmak suretiyle enflasyonun etkilerinden arındırılmış bir şekilde ifade edilmiştir.⁸

Türkiye'de enflasyon muhasebesi ile ilgili ilk adım Sermaye Piyasası tarafından atılmış ve halka açık işletmelere 2001 yılından itibaren mali tabloları enflasyon muhasebesine göre düzenleme zorunluluğu getirilmiştir. Daha sonra uygulama 2003 yılına kadar ertelenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından enflasyon muhasebesiyle ilgili Seri: XI-No:20 sayılı "Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"⁹ ile Seri XI-No:21 sayılı "Sermaye Piyasasında Konsolide Mali Tablolara Ve İstatistiklerin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"¹⁰ olmak üzere 2 adet tebliğ yayımlanmıştır.

⁸ Güzeldal, Ömer, -Ersoy, Adnan, Vergi Düzenlemeleriyle Birlikte Enflasyon Muhasebesi, Ankara 2004, Yaklaşım Yayınları, s.37

⁹ 28.11.2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁰ 13.11.2001 tarih ve 23582 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

20 sayılı tebliğde enflasyon muhasebesi uygulaması konusunda ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. 21 sayılı tebliğ ise Genel Fiyat Düzeyi Muhasebe İlkelerine göre hazırlanmış ve IAS 29 bildirisinden faydalanılmıştır. Tebliğin 1'inci maddesinde tebliğin amacı yüksek enflasyon dönemlerinde mali tabloların hazırlanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi olarak açıklanmıştır.

Son olarak Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298'inci maddesine, enflasyon düzeltmesini ekleyen düzenleme 5024¹¹ sayılı yasa ile kabul edilmiş ve kanunun verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan 328¹² sayılı VUK Tebliği yayımlanarak konu hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

Enflasyon muhasebesi uygulaması, işletmelerin kâr dağıtımına da önemli etkileri olan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Enflasyonist dönemlerde işletme kârı gerçek faaliyet kârını göstermeyecektir. Görülen kâr fiktif bir nitelikte olabilecektir. Gerçek faaliyet kârı hiç şüphesiz enflasyon etkisi giderildikten sonra oluşan kârdır. Kârın tarihi maliyet sistemine göre yüksek hesaplanması durumunda, kâr dağıtımı gerçek faaliyet kârının üstünde, dolayısıyla öz kaynaklardan sağlanmış olacaktır. Kârın daha düşük hesaplanması durumunda ise gerçek faaliyet kârının daha altında bir kâr dağıtımı söz konusu olabilecektir. Her iki durumda da işletmenin kâr dağıtımı ile amaçlanan gerçekleşmemiş olacaktır.¹³

Enflasyon düzeltmesi dikkate alınmadan yapılacak kâr dağıtımı işletme çalışanlarının kâr esas alınarak hesaplanacak ücret veya primlerinin gerçek değerler üzerinden hesaplanmaması, üçüncü kişilerin işletme hakkında yanlış izlenime sahip olarak yanlış kararlar alması gibi olumsuz sonuçlarda doğurabilecektir.

Aşağıda 5024 sayılı yasa ile getirilen enflasyon düzeltmesinin kâr dağıtımına etkileri konusu mevzuatta yer alan mevcut düzenlemeler ve fiili uygulamalar açısından açıklanmaya çalışılacaktır.

2-Enflasyon Düzeltmesi ve Kâr Dağıtımı

Enflasyon düzeltmesinin kâr dağıtımına etkileri ve uygulamaya ilişkin ilk görüş Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan “Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali

¹¹ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹² 28.02.2004 tarih ve 25387 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹³ Güzeldal, Ersoy, a.g.e. , s.21

Tabloların Düzeltilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”¹⁴ın 36’ncı maddesinde açıklanmış olup, söz konusu düzenleme aşağıda yer almıştır.

“İşletmeler, öz sermayenin bu tebliğdeki hükümlerine göre düzeltme işlemine tabi tutulması sonucu ortaya çıkan artışları kâr dağıtımına konu edemezler.

İşletmeler, tebliğ hükümleri çerçevesinde düzeltme işlemine tabi tutulmuş mali tablolarda bulunan net dönem kârından, Kurulun muhasebe standartlarına ilişkin diğer düzenlemeleri çerçevesinde hazırlanmış mali tablolardaki net dönem kârı üzerinden Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre ayrılması gereken yedek akçelerin toplamının düşülmesi suretiyle bulunan tutardan fazlasını kâr payı olarak dağıtamazlar. Enflasyona göre düzeltilmiş mali tablolarda bulunan net dönem kârının diğer tablolardaki net dönem kârından daha az olması durumunda, kâr dağıtımı için daha az olan tutar esas alınır. Bu şekilde kârın daha sonraki yıllarda dağıtmaya kârar verilmesi durumunda da bunların tarihi değerleri dikkate alınır. Kurulun kâr dağıtımına ilişkin düzenlemeleri saklıdır.”

Sermaye Piyasası Kurulu getirdiği bu düzenlemeyle işletmelerin enflasyonun etkileriyle aslında var olmayan kârların gelir tablosu ve bilançoya yansımaları bunların ortaklara kâr payı olarak dağıtılarak, işletmelerin mali yapılarının zayıflamasını önlemeye çalışmıştır.¹⁵

Tebliğde düzeltilmiş kâr önceki kârdan daha düşük ise düşük kârdan kâr dağıtımı öngörmektedir. Bu da işletmelerin öz sermayelerini güçlendiren bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Genel olarak, yukarıda açıklandığı üzere enflasyon düzeltmesi VUK’ta düzenlenmiş bir değerlendirme hükmü olup, yüksek enflasyon dönemlerinde bilançolarda enflasyon nedeniyle gerekli düzeltmenin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu uygulamanın amacı enflasyondan arındırılmış reel kazançların vergilendirilmesidir.

Vergi Usul Kanunu ve Sermaye Piyasası Kurulu’nca getirilen düzenlemeler dışında, vergiye esas kârın tespitine yönelik Türk Ticaret Kanunu’nda hiçbir düzenleme yer almamaktadır.

Bilindiği gibi şirketler ve ortaklık hakları bakımından büyük önem taşıyan kâr dağıtımı, yedek akçe ayrılması, iflas gibi konular Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmiştir. Vergi

¹⁴ 28.11.2001 tarih 24597 sayılı Resmi Gazete’de Yayınlanmıştır.

¹⁵ Yükcü, Süleyman, -Özkan, Serdar, Vergi Mevzuatı ve SPK Mevzuatına Göre Enflasyon Muhasebesi, Şubat 2004, Yaklaşım Yayınları, s.114

kanunlarının gereklerinin yerine getirilmesi amacıyla hazırlanan düzeltilmiş bilançoların Türk Ticaret Kanunu açısından hüküm ifade edip etmeyeceği hususu, yukarıda bahsedilen konulardaki uygulamalarla doğrudan ilgilidir.

Konuyla ilgili olarak yetkili makamlarca henüz hiçbir düzenleme veya açıklama yapılmamış olması anonim şirketlerce bugünlerde yoğun bir şekilde yapılan genel kurullarda tarihi bilançonun mu yoksa düzeltilmiş bilançonun mu esas alınacağı, dağıtılacak kârın hangi bilançoya göre tespit edileceği konularında ivedilikle düzenleme yapılması ihtiyacı vardır.

Bilindiği gibi, uzun yıllardır vergi kanunlarının gereklerine uygun olarak hazırlanan (yeniden değerlendirme, maliyet artış fonu gibi uygulamaları içeren) mali bilançolar ticari bilanço olarak kabul görmüş, kâr dağıtımını da dahil olmak üzere Türk Ticaret Kanunu mevzuuna giren pek çok uygulamada bu bilançolar esas alınmıştır. Bu uygulamanın temel nedeni, vergi kanunları gereğince yapılan işlemlerin yasal defterlere kaydedilmesi, bilançonun da bu defterler esas alınarak hazırlanmış olmasıdır.

Enflasyon düzeltmesi uygulamasında da düzeltme işlemleri neticesinde oluşan enflasyon farkları Vergi Usul Kanunu'nun bir gereği olarak yasal defterlere kaydedilmektedir. Dolayısıyla yasal defterlere uygun olarak hazırlanan mali tablolar, enflasyon düzeltmesini de ihtiva etmektedir.

Yıllardır süregeldiği şekilde, mali bilançonun ticari bilanço olarak kabul edilmesi uygulamasına aynen devam edildiği takdirde, vergi kanunlarına göre yapılan enflasyon düzeltmesinin de, diğer vergi kanunlarında olduğu gibi, Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen ortaklık haklarına doğrudan etki etmesi sonucuyla karşı karşıya kalınacaktır.

Oysa, enflasyon düzeltmesi, Vergi Usul Kanunu'nda tanımlanmış bir "değerleme" yöntemidir. Vergi Usul Kanunu'nun 258'inci maddesinde "Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir." hükmü yer almaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nda dağıtılacak kârın tespiti yada ortaklık haklarını ilgilendiren benzeri hususlarda vergi kanunlarına bir gönderme mevcut değildir. Vergi kanunları da, dağıtılacak kârın tespiti yönünden herhangi bir düzenlemeyi içermemektedir. Vergi kanunlarının kâr dağıtımına ilişkin hükümlerinde, dağıtılan kârların ve işletmeden çekilen değerlerin hangi esaslarda vergilendirileceğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Diğer taraftan, konu sadece enflasyon düzeltmesinin 2004 yılı kâr zararına etkisi ile de sınırlı değildir. Bilindiği gibi enflasyon düzeltmesi 2004 yılında yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, başlangıç bilançosu olma özelliği nedeniyle 31.12.2003 tarihli bilançolarda enflasyon

bilançosuna tabi tutulmuş; geçmiş tüm yılların enflasyon etkisi bu bilanço üzerinde topluca ve bir kerede “geçmiş yıllar kâr/zararı” kaleminde gösterilmiştir. Enflasyon muhasebesinin tekniği gereği yapılması zorunlu olan bu düzeltme işlemi neticesinde, düzeltme öncesi ve düzeltme sonrası bilançolar arasında büyük farklar oluşmuştur.

2004 ve sonraki yılların safi kârının tespitinde, 31.12.2003 tarihli bilanço düzeltmesi sonucunda oluşan geçmiş yıl zararlarının mahsubunun zorunlu olup olmadığı hususu da, 2004 ve daha sonraki yıllarda alınacak bir kâr dağıtım kararı için son derece önemlidir. Keza, düzeltme işlemi sonucunda oluşmuş bir geçmiş yıl kârının varlığı halinde bu kârın dağıtılıp dağıtılmayacağı hususu da şu an için belirsizdir.

Öte yandan, her ne kadar Vergi Usul Kanunu'nun enflasyon düzeltmesini düzenleyen maddelerinde öz sermaye kalemlerine ait enflasyon farklarının düzeltme sonucu oluşan geçmiş yıl zararlarına mahsup edilebileceği, bu işlemin kâr dağıtımını sayılmayacağı şeklinde bir hükme yer verilmişse de bu hüküm dağıtılacak safi kârın tespitine yönelik bir düzenleme olmayıp, yalnızca böylesi bir mahsup işleminin vergilendirilmeyeceği hususuna açıklık getirmektedir.

Konuyla ilgili olarak uygulamada Sermaye Piyasası Kurulu'nun yukarıda açıklanan ilgili tebliğinde yer alan hüküm çerçevesinde, tarihi maliyet esasına göre hazırlanan bilanço ile enflasyona göre düzeltilmiş bilançonun mukayese edilmesi; hangi bilanço daha düşük “net dağıtılabilir kâr” veriyorsa, o bilançonun kâr dağıtımına esas alınması yönünde ki görüşün benimsenmesi ağırlık kazanmıştır. Ancak bu husus henüz kesinlik kazanmamıştır.

Bu noktada bu yöntemin halka açık şirketlerin kâr dağıtımını konusunda SPK tarafından öngörülen sistem olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca, Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Genel Müdürlüğü'nce Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne hitaben verilen bir görüş yazısında sigorta ve reasürans şirketleri içinde dağıtılacak kârın bu şekilde belirlenmesi öngörülmüştür.

2003 yılı bilançolarının düzeltilmesi neticesinde oluşan geçmiş yıllar kârlarının dağıtımına konu edilip edilmeyeceği de uzun süre belirsizliğini korumuş, bu konuyla ilgili en son Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 25.03.2005 tarihinde yayımladığı 17 No'lu sirkülerle gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Yayınlanan bu sirkülerle aşağıdaki hususlar açıklığa kavuşmuştur.

2003 yılı düzeltme öncesi bilançosunda yer alan dönem kârı ve geçmiş yıllar kârlarının ortaklara dağıtımını mümkün olup, genel hükümlere (GVK 94/6-b ve GVK Geçici 62'nci maddeleri) göre işlem yapılacaktır.

2003 yılı düzeltmesi neticesinde geçmiş yıl kârı oluşması halinde bu kârın düzeltme öncesi geçmiş yıllar kârları ya da dönem kârı üzerinde kalan kısmı (düzeltme öncesi bilançoda geçmiş yıllar kârları yada dönem kârı yoksa tamamı) ortaklara dağıtılamaz. Dağıtım halinde haricen beyan edilip üzerinden gelir veya kurumlar vergisi hesaplanır.

2003 yılı düzeltmesi neticesinde bulunan geçmiş yıl kârı sermayeye ilave edilebilir, bu işlem kâr dağıtımını sayılmaz.

Sonuç olarak; 2003 yılı bilançolarının düzeltilmesi sonucu oluşan geçmiş yıl kârlarının dağıtımına konu edilip edilmeyeceği hususu Maliye Bakanlığı'nca açığa kavuşturulmuştur. Ancak 2004 yılı ve sonraki yıllarla ilgili kâr dağıtımında enflasyon düzeltmesi sonucu oluşan bilançoda yer alan kârın esas alınması gerektiği düşünülmekle birlikte bu konuda yapılan düzenlemelerde kâr dağıtımına ilişkin açıklayıcı bilgilere yeterince yer verilmemesi ve bunun sonucu oluşan belirsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için acil düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

F- Kârın Dağıtılmaması Durumu

İşletmeler, bir yıllık faaliyet sonucu oluşan kârın belli bir bölümünü yasalarda belirtilen esaslar çerçevesinde ortak ve çalışanlarına dağıtabilecekleri gibi kârın dağıtılmaması, işletme bünyesinde bırakılması yönünde de karar alabilirler.

Kâr dağıtımını, cari yıl kârından yapılabileceği gibi bu amaçla daha önce ayrılmış yedek akçelerden veya geçmiş yıl kârlarından yapılabilir. Cari yıl kârından kâr dağıtımını yapılabilmesi için öncelikle kurum tarafından kâr dağıtım kararı alınması ve ticari kârdan vergi ve diğer yasal yükümlülükler düşüldükten sonra dağıtılabılır bir kârın bulunması gereklidir. Kurum ticari faaliyetinin zararlı sonuçlanması yada ödenecek vergiler hesaplandıktan sonra dağıtılabılır kâr kalmaması gibi durumlarda doğal olarak cari yıl kârından kâr dağıtımını yapmak fiilen mümkün olmayacaktır. Kâr dağıtımının olmaması durumunda da kâr dağıtımına bağlı vergisel yükümlülükler doğmayacaktır.

Şirketler yukarıda belirtildiği üzere, dağıtılabılır kâr bulunmakla birlikte bu kârın dağıtılmayarak işletme bünyesinde bırakılmasına karar verebilirler. Bu durumda dağıtılmamasına karar verilen kârlar olağanüstü ihtiyat olarak ayrılabilen gibi bilançoda geçmiş yıl kârı olarak da bırakılabilir. Bu konuda yasal bir düzenleme olmamakla birlikte kârın dağıtılmamasına karar verilmesi durumunda işletmelerin karar defterine kârın dağıtılmayacağı

hususunu açıkça yazarak, bunu noterden tasdik ettirmeleri daha sonrada vergi dairesine hitaben kâr dağıtımını yapılmayacağını belirten bir dilekçe ile müracaat etmeleri gerekmektedir.¹⁶

Bu konuda tartışılan konulardan biri de kâr dağıtımına ilişkin herhangi bir karar alınmaması durumunda TTK'nın 466'ncı maddesi hükmü uyarınca 1. temettünün ayrılıp ayrılmayacağı ve bunun dağıtılıp dağılmayacağı hususudur. TTK'nın 466'ncı maddesinde belirtmekle birlikte 1. temettü ayrılmamasının herhangi bir cezai müeyyideye bağlanmamış olması nedeniyle uygulamada şirketler 1. temettü ayırmama yönünde karar alabilmektedirler. Yine bazı şirketlerce, ilgili yıl dönem safi kârından ortaklara %5 oranında 1. temettü ayrılması ancak kalan safi kârın ortaklara dağıtılmaması yönünde de kararlar alınabilmektedir.

GVK'da, 4842 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrası 24.04.2003 tarihinden sonra sadece kâr dağıtım aşamasında vergi tevkifatı yapılması yönünde bir düzenleme yapıldığından, şirketlerce kâr dağıtım kararı alınmayarak, şirket bünyesinde bırakılan kârlar için vergi stopajı yapılması da söz konusu olmayacaktır. TTK'da yer alan hüküm nedeniyle, 1.temettü ayrılması ve bunun ortaklara dağıtılması, kalan kârın şirket bünyesinde bırakılması durumunda sadece 1.temettü olarak ayrılıp, ortaklara dağıtılan kâr paylarından tevkifat yapılacağı tabiidir.

III- KÂR DAĞITIM TABLOSU VE MUHASEBE İŞLEMLERİ

Genel olarak işletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulurlar. Bunun doğal sonucu olarak da oluşan kârdan belirli guruplar pay almak isterler. Oluşan kârların tamamı dağıtılmayacağı için bu kârın bir kısmı da öz sermayenin unsurları olarak yine işletmede bırakılır.

Kâr dağıtım tabloları gerek hukuki zorunluluklar, gerek işletmelerin ana sözleşmeleri ve gerekse işletme kârları doğrultusunda yapılan kâr dağıtımını göstermek ve kârın ne şekilde ve miktarda dağıtıldığı konusunda şirket ortaklarını bilgilendirmek amacıyla düzenlenir.

A- Kâr Dağıtım Tablosu Kavramı ve Düzenleme Esasları

1-Kavram

1 No'lu MSUGT'de kâr dağıtım tablosu "Kâr Dağıtım Tablosu işletmenin dönem kârının dağıtım hacmini gösteren tablodur." şeklinde tanımlanmıştır. (Ek-3) Yukarıda açıklandığı üzere işletmeler kâr amacıyla kurulurlar. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri kâr elde etmeleriyle mümkün olup kâr elde edemeyen bir işletmenin uzun süre ayakta kalması

¹⁶Karyağdı, a.g.e. , s.291

beklenemez. Faaliyet sonucu oluşan kâr ise devlet, işletme ve ortaklar arasında dağıtımına konu olabilmektedir.

“İşletme ortak ve yöneticileri ile işletmeyle ilgili diğer üçüncü kişiler tarafından faaliyetlerin kârlılığı kadar kâr paylaşımı da önem taşımaktadır. Kâr dağıtım tablosu dönem kârının yukarıda belirtilen gruplar arasında nasıl paylaştırıldığını gösteren mali tablodur.”¹⁷

Yine 1 No’lu MSUGT’de kâr dağıtım tablosunun düzenlenme amacı,

“Kâr dağıtım tablolarının düzenlenme amacı, özellikle sermaye şirketlerinde dönem kârından, ödenecek vergilerin, ayrılan yedeklerin ve ortaklara dağıtılacak kâr paylarının açıkça gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kâr ile hisse başına temettü tutarlarının hesaplanmasıdır.” şeklinde belirtilmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde kâr dağıtım tablosunu dönem faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan kârın yukarıda belirtilen işletme ve işletmeyle ilgili kişiler arasında gerek hukuki düzenlemeler ve gerekse ana sözleşme ve yetkili organların kararıyla nasıl dağıtıldığını ve işletmeye ilişkin hisselerin kârlılığını gösteren ek mali tablo şeklinde tanımlamak mümkündür.

2- Kâr Dağıtım Tablosu Düzenleme Esasları

1 No’lu MSUGT’de kâr dağıtım tablosunun düzenlenme esasları aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

1-Kâr dağıtım tablosu; dönem kârından yapılan dağıtımla, yedeklerden yapılan dağıtımını, ayrı ayrı gösterecek biçimde düzenlenir.

2-Kâr dağıtım tablosunda; ödenecek vergiler ve yasal yükümlülükler, ortaklara ödenecek 1 ve 2'nci temettüler, ayrılan I ve II'nci tertip yasal yedeklerle statü yedekleri, olağanüstü yedekler ve kârdan ayrılan özel fonlar açıkça gösterilir.

3-Dönem kârının dağıtımında; imtiyazlı payların bulunması halinde, imtiyazlı ve adi hisse senetlerine ödenen kâr payları, tabloda belirtilen bölümlerinde ayrı ayrı gösterilir.

4-Katılma intifa senedi, kâra iştirakli tahvil ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi ihraç edilmesi nedeniyle, bu senet sahiplerine mevzuat hükümleri çerçevesinde ödenen paylar, kâr dağıtım tablosunda ayrıca gösterilir.

Kâr dağıtım tablosunda yer alan kalemlere ilişkin açıklamalar 1 sıra No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yer almaktadır.

¹⁷ Özer, Mevlüt, Mali Tablolar ve Finansal Analiz, 2.Baskı, Ocak 1987, s.582

Bu bölümde dönem kârının dağıtımı yer almaktadır.

A- Dönem Kârı

Gelir tablosunda vergi ve yasal yükümlülüklerden önceki kârdır. Bu kâr, gelir tablosunda yer alan “690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI” hesabının alacak bakiyesine karşılık gelir.

B- Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler

Dönem kârı üzerinden hesaplanan vergi ve diğer yasal yükümlülükleri kapsar. Bunlar; Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi ve Gelir Vergisi Stopajıdır.

C- Geçmiş Yıl Zararı

Zararla kapanmış geçmiş faaliyet dönemlerinden gelen zararları ifade eder.

"TTK'nın kâr payını düzenleyen 470'inci maddesine göre kâr payı ancak safi kârdan dağıtılabilir. Buna göre geçmiş yıllardan gelen zararlar, dönem net kârından düşülerek dağıtılabilir dönem net kârına ulaşılabilecektir. Geçmiş dönem zararlarında dikkat edilmesi gereken husus ise, zararın ticari zarar veya mali zarar olmasıdır.

Ticari zarar, şirketin faaliyetiyle ilgili olarak dönem sonunda ortaya çıkan ve bilançoda "591 DÖNEM NET ZARARI" hesabında yer alan zarardır. Mali zarar ise vergi kanunlarında yer alan indirim ve istisnalar dolayısıyla ortaya çıkan zarardır. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun Mükerrer 14/a maddesine göre, "Beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla geçmiş yılların mali bilançolarına göre meydana gelen zararlar" vergi matrahından indirilebilecektir. Yani mali zarar, vergi matrahının tespitinde indirim kalemi olarak dikkate alınırken, beş yıllık sürenin de göz ardı edilmemesi gerekir."¹⁸

D- Birinci Tertip Yasal Yedek Akçe

TTK uyarınca ayrılması gereken %5 birinci tertip kanuni yedek akçeyi ifade eder.

E- İşletmede Bırakılması ve Tasarrufu Zorunlu Yasal Fonlar

Mevzuat gereği dönem kârından işletmede alıkonulacak ihtiyat veya karşılıklar ile finansman fonu veya yenileme fonu gibi işletmenin mali yapısını güçlendirmek amacıyla oluşturulan fonlar.

F- Ortaklara Birinci Temettü

¹⁸ Tekin, Cem, -Bilici, Kerim, “Kâr Dağıtımı ve Tablosu”, Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Nisan 2000, Sayı 139, s.126-127

İşletmenin ödenmiş sermayesi üzerinden ilgili yasa hükmü ve ana sözleşme gereği ortaklarına dağıtacağı birinci tertip temettüdür.

G- Personele Temettü

Genel kurul kararıyla personele dağıtılacak temettüdür.

Personele temettü dağıtılabilmesi için, genel kurulca karar alınması gerekmektedir. SPK'ya göre, halka açık anonim şirketlerde, memur, müstahdem ve işçilere kârdan pay dağıtılabilmesi için esas sözleşmede hüküm bulunması şarttır.

G- Yönetim Kuruluna Temettü

Genel kurul kararıyla yönetim kurulu üyelerine dağıtılması kararlaştırılan temettüyü kapsar. 1 No'lu MSUGT'de yönetim kurulu üyelerine temettü dağıtılabilmesi için genel kurulca karar alınması şartı konulmuştur. SPK'ya göre, halka açık anonim şirketlerde, yönetim kurulu üyelerine kârdan pay dağıtılabilmesi için esas sözleşmede hüküm bulunması şarttır.

H- Ortaklara İkinci Temettü

Genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılması kararlaştırılan ikinci tertip temettüdür. Ortaklara birinci temettü TTK'da yer alan hüküm gereğince, yani yasal zorunluluk gereğince ayrılmaktadır. Oysa ikinci temettü genel kurul kararına bağlı olarak dağıtılacaktır.

İ- İkinci Tertip Yedek Akçe

TTK'daki ilgili hüküm uyarınca ortaklara %5 birinci temettü hariç, kalan kârın dağıtılması kararlaştırılmış kısmın onda biridir.

J- Statü Yedekleri

Ana sözleşme uyarınca ayrılması gereken yedekleri kapsar.

K- Olağanüstü Yedekler

İşletmede olağanüstü durumlar dikkate alınarak bırakılan yedek veya geçmiş dönemle ilgili dağıtım konusu yapılmayan kârları ifade eder.

L-Diğer Yedekler

Genel kurul kararıyla ayrılan diğer yedeklerdir.

M- Özel Fonlar

Çeşitli mevzuat hükümleri gereği işletmede bırakılan fonlardır.

Bu bölümde geçmiş yıllarda ayrılmış yedek ve dağıtılmamış kârlardan yapılan dağıtım yer alır. Dönem içinde elde edilen kârdan daha fazla miktarda kâr dağıtımı yapılması ya da dönemin zararla kapatılması durumunda, kâr dağıtımı tamamen ya da kısmen yedeklerden yapılacaktır. Kâr dağıtım tablosunun B bölümünde, yedeklerden yapılacak dağıtım yer almaktadır.

A- Dağıtılan Yedekler

Geçmiş yıllarda ayrılmış ve bu dönem dağıtılan yedekleri kapsar. Bu kapsamda dağıtımı yapılacak yedek akçeler genel kurul veya ana sözleşme hükümleri doğrultusunda ayrılan statü yedekleri, olağanüstü yedekler ve diğer yedekler ile özel fonlardan yapılacaktır.

B- İkinci Tertip Yasal Yedekler

Dağıtılacak yedek ve geçmiş yıl kârlarının onda birini ifade eder.

C- Ortaklara Pay

Dağıtılan yedek ve dağıtılmamış kârlardan ortaklara ödenecek kısmı kapsar.

D- Personele Pay

Dağıtılan yedek ve dağıtılmamış kârlardan personele ödenecek kısmı kapsar.

E- Yönetim Kuruluna Pay

Dağıtılan yedek ve dağıtılmamış kârlardan yönetim kurulu üyelerine ödenecek kısmı kapsar.

Hisse Başına Kâr

Dağıtım konusu kârdan hisse başına düşen pay burada yer alır.

Hisse Başına Temettü

Dağıtılan kârdan pay alanlara düşen kısım burada yer alır.

B- Kâr Dağıtım Tablosunun Düzenlenmesi ve Muhasebesi

Bilindiği üzere 26 Aralık 1992 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren "Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği" ile tek düzen hesap planının 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren uygulaması zorunlu kılınmıştır.

Gerek kâr dağıtım tablosunun düzenlenmesi gerekse kâr dağıtımının muhasebeleştirilmesi bu tebliğ ve tebliğe bağlı olarak yapılan düzenlemeler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Bu tebliğde yer alan düzenlemeler ve açıklamalar çerçevesinde kâr dağıtım tablosunun düzenlenmesi sırasında aşağıdaki adımların izlenmesi yararlı olacaktır.

1) Dönem Kârı: Dönem kârı olarak yine MSUGT’de belirtilen esaslar çerçevesinde düzenlenen tablosunda "K" başlığı altında gösterilen vergi ve diğer yasal yükümlülük karşılıkları düşülmeden önceki tutar aynen tabloda bu kalemde gösterilir.

Bu tutara ulaşılabilmesi için gelir tablosunun düzenlenmesi sırasında bütün gelir ve kâr hesaplarıyla gider ve zarar hesaplarınının 690 numaralı hesaba devri gerekmektedir.

2) Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler: Aşağıda ilgili bölümde açıklanan esaslar dahilinde belirlenen tutarlardır. Gelir tablosunda bu tutarlar için ayrılacak karşılıklar "K-Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları" hesabında gösterilmektedir. Diğer taraftan bu tutar dönem sonlarında 690 numaralı hesap bünyesinde gelir ve giderlerin toplanmasıyla yukarıda belirtilen dönem kârı üzerinden hesaplanan ve 691- Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları hesabına kaydedilen tutarlardır. Bu tutarlar da gelir tablosundan veya 691 numaralı hesaptan buraya aktarılmalıdır.

Hesaplanan, ödenecek vergi ve yasal yükümlülük karşılıkları için 691 numaralı hesapta karşılık ayrılır. Bu işlem için 691 numaralı hesap borçlandırılırken 370 numaralı hesap ise alacaklandırılır. Buna ilişkin kayıt aşağıdaki şekilde olacaktır.

-----31/12/2004-----

691- Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük

Karşılıkları Hesabı

.....

370- Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük

Karşılıkları Hesabı

.....

-----...../...../.....-----

Daha sonraki aşamada. 691 numaralı hesap 690 numaralı hesaba devredilirken 690 numaralı hesabın kalanı ise 692- Dönem Net Kârı veya Zararı Hesabına aktarılır. Bu işlem için aşağıdaki yevmiye kayıtlarının yapılması gereklidir.

-----31/12/2004-----

690- Dönem Kârı veya Zararı Hesabı

.....

691- Dönem Kârı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük

Karşılıkları Hesabı
<u>692</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
-----...../...../.....-----	

Daha sonra 692 numaralı hesapta yer alan tutarlar 590 numaralı hesaba aktarılmalıdır. Bu işlem için aşağıdaki yevmiye maddesinin yapılması gereklidir.

-----31/12/2004-----	
<u>692</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
-----...../...../.....-----	

Ancak tabloda ödenecek vergi ve diğer yükümlülükler,

-Kurumlar Vergisi

-Stopaj Gelir Vergisi

-Diğer Yükümlülükler

-Fon Payları gibi detaylarıyla birlikte yer almalıdır.

3) Zarar Mahsubu, Yedek Akçe ve Fonlar: Yukarıda "1" başlığı altında açıklanan dönem net gelirinden "2" başlığı altında açıklanan vergi ve diğer benzeri yükümlülükler tenzil edilerek dağıtılabılır dönem kazancına ulaşılabılır. Bu tutardan öncelik sırasına göre aşağıdaki mahsuplar yapılacaktır:

a) Zarar Mahsubu: Türk Ticaret Kanunu'nun yukarıda açıklanan hükmü gereğince geçmiş yıl zararları mahsup edilmeden kâr dağıtımı yapılamaz. Bu nedenle öncelikle varsa önceki yıllara zararları mahsup edilmelidir. Bu amaçla 580 numaralı hesapta yer alan tutarlar dönem kârında mahsup edilmelidir.

Bu işlem için aşağıdaki yevmiye maddesinin yapılması gerekir.

-----31/12/2004-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı

<u>580</u> - Geçmiş Yıllar Zararları
580.01 200X Yılı Zararı
580.01.01 Mali Zarar
580.02 200X Yılı Zararı
580.02.01 Mali Zarar

-----/...../.....-----

b) Birinci Tertip Yasal Yedek Akçelerin Ayrılması: Zarar mahsubundan sonra kalan tutar üzerinden Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda ve yukarıda açıklanan esaslar dahilinde ayrılacak yedekler de kalan kârdan mahsup edilmelidir. Ayrılan bu yedek akçeler 540- Yasal Yedekler hesabında izlenecektir. Bu işlem için aşağıdaki yevmiye kaydının yapılması gereklidir.

-----31/12/2004-----

<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>540</u> - Yasal Yedekler Hesabı
540.01 I. Tertip Yasal Yedek Akçeler

-----/...../.....-----

c) İşletmede Bırakılması veya Tasarrufu Zorunlu Diğer Fonlar: Yukarıda açıklanan ve ilgili mevzuat hükümlerince işletmede bırakılması gereken bu tasarruf ve fonlar mahiyetlerine göre 549- Özel Fonlar yahut boş bırakılan 543-547 hesaplarda izlenir. Bu işlem için aşağıdaki kaydın yapılması gereklidir.

-----31/12/2004-----

<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>549</u> - Özel Fonlar Hesap
ya da	
<u>543</u> - <u>547</u> - Hesaplar

-----/...../.....-----

4- Kalan Kârın Dağıtımı: Yukarıdaki işlemlerden sonra 590 numaralı hesabın bakiyesi dağıtılabilir kârı verecektir. Bu tutar üzerinden aşağıdaki dağıtım işleminin yapılması gereklidir.

a) Ortaklara Birinci Temettü: Yukarıda açıklanan esaslar doğrultusunda ortaklara dağıtılacak birinci temettü dağıtım ve ödemeye bağlı olarak ilgili hesapların alacağı karşılığında 590 numaralı hesabın borcuna kaydedilerek dönem kârından mahsup edilecektir. Buna ilişkin yevmiye maddesi aşağıdaki şekildedir.

-----31/12/20....-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
(dağıtım ve ödemeye bağlı olarak ilgili hesaplar)	
<u>100</u> - Kasa Hesabı
-----.../.../.....-----	

Dağıtılan bu temettüler tabloda ilgili satırda gösterilir.

b) Personele ve Yönetim Kuruluna Temettü ve Ortaklara İkinci Temettü: Yukarıda açıklanan esaslar dahilinde dağıtılan bu temettüler için de ortaklara birinci temettüde olduğu şekilde işlem yapılmalıdır.

c) İkinci Tertip Yasal Yedek Akçeler: Yukarıda belirtilen işlemlerin yapılmasından sonra yukarıdaki bölümde belirtilen esaslar dahilinde hesaplanacak ikinci tertip yasal yedek akçeler kâr dağıtım tablosunda ilgili satıra işlenirken aynı zamanda bu tutarlar hesap planında 540 numaralı hesapta da izlenecektir. Buna ilişkin olarak aşağıdaki yevmiye kaydının yapılması gereklidir.

-----31/12/20....-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>540</u> - Yasal Yedekler Hesabı
540.02 II. Tertip Yasal Yedek Akçeler
-----.../.../.....-----	

d) Statü Yedekleri: Kâr dağıtım tablosu kalemlerine ilişkin yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda hesaplanacak statü yedekleri kâr dağıtım tablosunda ilgili satıra yazılırken diğer taraftan da bu tutarlar 590 numaralı hesaptan 541 numaralı hesaba aktarılacaktır. Bu işlem için aşağıdaki yevmiye kaydının yapılması gereklidir.

-----31/12/20....-----	
------------------------	--

<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>542</u> - Statü Yedekleri Hesabı
-----.../.../.....-----	

e) Olağanüstü Yedekler: Olağanüstü yedekler bir taraftan kâr dağıtım tablosunda dönem kârının dağıtım başlığını taşıyan “A” kısmında “12- Olağandışı Yedekler (Dağıtılmamış Kârlar)” adıyla yer alırken diğer taraftan da bu tutarlar hesap planında 590 numaralı hesaptan 542 numaralı hesaba aktarılır. Buna ilişkin olarak yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

-----31/12/20.....-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>548</u> - Olağanüstü Yedekler Hesabı
-----.../.../.....-----	

f) Diğer Yedekler: Yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde ayrılan diğer yedekler ise hesap planında 548 numaralı hesap izlenecektir. İlgili diğer yedek tutarlarının hesaplanarak tabloya aktarılmasıyla birlikte aşağıdaki yevmiye kaydıyla ilgili tutarlar 590 numaralı hesaptan 548 numaralı hesaba aktarılmalıdır.

-----31/12/20.....-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>548</u> - Diğer Kâr Yedekleri Hesabı
-----.../.../.....-----	

g) Özel Fonlar: Yukarıda belirtilen esaslar çerçevesinde ayrılan özel fonlar ise hesap planında 549 numaralı hesapta izlenecektir. İlgili özel fonların hesaplanarak tabloya aktarılmasıyla birlikte aşağıdaki yevmiye kaydıyla ilgili tutarlar 590 numaralı hesaptan 549 numaralı hesaba aktarılmalıdır.

-----31/12/20.....-----	
<u>590</u> - Dönem Net Kârı veya Zararı
<u>549</u> - Özel Fonlar Hesabı

-----/...../.....-----

5- Yedeklerden Yapılacak Dağıtım: Yedeklerden yapılacak dağıtım üzerinden de yukarıda açıklandığı üzere TTK hükümleri doğrultusunda yedek akçe ayrılması zorunludur. Bu nedenle tabloda dağıtılmasına karar verilen yedekler bu başlık altında gösterilirken bundan ikinci tertip yasal yedek akçeler düşülecektir. Kalan tutar ise genel kurul kararı veya ilgili hükümler gereğince ortaklar, personel ve yönetim kurulu arasında sırasıyla paylaşılacaktır.

Dağıtılacak yedekler hesap planında izlenen aşağıdaki hesaplardan olabilir:

- 541 Statü Yedekleri
- 542 Olağanüstü Yedekler
- 548 Diğer Kâr Yedekler
- 549 Özel Fonlar

Bu işlemlere ilişkin olarak yapılması gereken yevmiye kayıtları ise şu şekilde olacaktır.

-----31/12/20....-----

541- Statü Yedekleri Hesabı
veya	
542- Olağanüstü Yedekler Hesabı
veya	
548- Diğer Kâr Yedekler Hesabı
veya	
549- Özel Fonlar Hesabı
<u>540- Yasal Yedekler Hesabı</u>
540.02 II. Tertip Yasal Yedek Akçeler

-----/...../.....-----

-----31/12/20....-----

<u>541</u> - Statü Yedekleri Hesabı
veya	
542- Olağanüstü Yedekler Hesabı
veya	
548- Diğer Kâr Yedekler Hesabı

veya

549- Özel Fonlar Hesabı

.....

(dağıtım ve ödemeye bağlı olarak ilgili hesaplar)

100- Kasa Hesabı

.....

-----.../.../.....-----

SONUÇ

İşletmelerin faaliyet sonuçları elde ettikleri kârın; devlet, şirket sahipleri arasında dağıtımını ile şirket bünyesinde bırakılması gereken miktar ve bunun vergilendirilmesi konusu her zaman güncelliğini korumuş ve korumaya devam edecektir.

Bilindiği üzere işletmelerin bir yıllık faaliyet sonuçlarını ortaya koyan en önemli gösterge işletme kârıdır. İşletme kârı belli bir hesap dönemi sonunda elde edilen satış hasılatı ile bu hasılatla ilişkin maliyet ve giderler arasındaki olumlu fark olarak tanımlanabilir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uyarınca bir hesap döneminin kârını “(Net satışlar + Diğer gelirler) - (Satışların maliyeti + Faaliyet giderleri + Diğer giderler)” olarak ifade etmekte mümkündür.

Bir yıllık faaliyet sonucu elde edilen kârın önemli bir kısmı devlete vergi olarak aktarılırken kalan kısımların şirket bünyesinde yedek akçe olarak pay sahipleri ve bunlar dışında kalanlara (Yönetim Kurulu Üyeleri, Çalışanlar) dağıtımını söz konusu olmaktadır. Yapılacak dağıtıma ilişkin esaslar TTK, SPK ve vergi kanunlarında yer almıştır.

Anonim şirketlerde kâr dağıtımını ve vergilendirilmesi konusu incelenirken anonim şirketlerin hukuksal yapısının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak bu şirketlerde kâr dağıtımını için gerekli koşulların neler olduğunun açıklanması konu bütünlüğü açısından son derece önemlidir. Diğer taraftan bu değerlendirmelere paralel olarak kâr kavramının tüm yönleri ile açıklanması, kâr dağıtımında uyulması gerekli yasal zorunlulukların neler olduğu, kâr dağıtımına esas olacak ticari kâr-mali kâr kavramlarının etraflıca açıklanması da zorunluluk arz etmektedir.

Genel olarak kâr dağıtım ilkelerine ilişkin ayrıntılı bilgiler TTK’da yer almış olup, SPK’da yapılan düzenlemelerle SPK’ya tabi şirketler için bazı farklılıklar getirilmiştir. Bu durum her iki kanunun çıkarılış amacı ve düzenleme alanlarının farklılığı ile ilgili bulunmaktadır.

Konu ile ilgili mevcut kanunlarda yer alan düzenlemeler incelenirken, dağıtıma konu olan kârın belirlenmesinde sınırlandırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkan önemli konulardan biri yedek akçelerdir. Kanuni veya ana sözleşmede belirtilen hükümler gereğince zorlayıcı ya da genel kurul kararlarıyla olağanüstü belirlenen yedek akçeler, kâr dağıtımını ve vergilendirilmesi konusunda öncelikle ele alınması gereken bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Belli dönemlerde işletmenin öz varlığında meydana gelen artışın (safi kârın) bir kısmının kanun, ana sözleşme ve genel kurul kararıyla ortaklara dağıtılmayarak işletmenin bünyesinde bırakılması

anlamını taşıyan yedek akçelerin ayrılması, şirketlere esas sermaye dışında bilançonun aktifinde karşılığı olan esas sermayeyi destekleyici bir özvarlık imkanı sağlamaktadır. Yedek akçeler zararın kapatılması, işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idame, işsizliğin önüne geçme, şirketin devamlı gelişmesi gibi nedenlerle ayrılabilir. Yedek akçeler genel olarak; yasa hükümleri nedeniyle ayrılan **yasal yedek akçeler**, ana sözleşmeye dayanılarak ayrılan **ihiyari yedek akçeler** ve genel kurul kararıyla ayrılan olağanüstü **yedek akçeler** olarak 3'lü bir sınıflamaya tabi tutulmaktadır.

Kârın dağıtım aşamasında önemli bir diğer konu pay sahiplerine dağıtılacak kâr paylarıdır. Kâr payı (temettü) terimi pay sahipleri ile kâra katılan diğer kimselere dağıtılmasına karar verilen kârdan, bunların her birine düşen payı ifade eden bir terimdir. Pay sahibinin gerçek veya tüzel kişi olmasının önemi yoktur. TTK'nın 466'ncı maddesi uyarınca temel kâr payı olarak ayrılan 1. temettü dönem safi kârından %5 oranında ayrılmaktadır. 1. temettü oranının %5 olması veya dağıtılmasının zorunluluk arz edip etmediği konusu halen belirsizliğini korumaktadır. Bazı yargı kararları ve TTK'nın 466'ncı maddesi hükmü çerçevesinde birinci temettünün kanunen müstesna hak olarak kabul edilmesi ve bu anlamda ayrılmasının zorunlu olduğu belirtilmekte ise de uygulamada birinci temettünün dağıtım zorunluluğu bulunup bulunmadığı halen tartışılmaktadır. Dağıtım zorunluluğu olduğunu ileri süren görüşler yanında bunun zorunluluk olmadığını ileri sürenler de vardır. Uygulamada kâr dağıtımına esas olacak genel kurul toplantılarında birinci temettü dağıtmayan kurumlara Bakanlık Komiserleri müdahale etmemektedir.

Birinci temettü dışında TTK ve SPK'da yer alan hükümler çerçevesinde yönetim kurulu üyelerine, imtiyazlı pay sahiplerine işçi, memur ve müstahdemlere kâr payı verilebilmektedir. Bunların dışında anonim şirketlerde genel kurul kararı ile ortaklara ikinci temettü dağıtımı yapılabilmektedir. Birinci temettü dağıtılması zorunlu kâr payını göstermekte iken, ikinci temettünün dağıtılması yasa ve ana sözleşme hükümlerine ve özellikle genel kurul kararına bağlıdır.

Kârın dağıtılmasından önce ayrılan yedek akçe ve bu nitelikteki fonlar ile kâr payı dağıtım konusu dışında kâr dağıtımının vergilendirilmesi de özellik arz etmektedir. Dağıtılabilir kâra ulaşmadan kâr dağıtımını yapılamayacağı için kâr dağıtım öncesi vergileme argümanları hukuki anlamda büyük önem taşımaktadır. Kârın dağıtılabilir hale gelmeden önce içerdiği vergi yükünün hesaba katılmaması da ekonomik ve mali anlamda kâr dağıtımının vergilendirilmesi anlayışını kadük bırakacaktır. Dağıtılabilir kâra ulaşırken dikkate alınacak vergi yükünün hesabında KVK yanında kurum kazancının hesabında GVK'da yer alan hükümlerin titizlikle

uygulanması da son derece önemlidir. Bu aşamadan sonra özellikle kâr dağıtımı ve buna bağlı olarak yapılan stopaj uygulamaları son yıllarda çok sık aralıklarla yapılan değişikliklerle farklı boyutlar kazanmıştır. Konuyla ilgili 4842 Sayılı Kanunla yapılan en son değişikliklerle Sermaye Şirketlerince bu kapsamda anonim şirketlerce yapılacak gelir vergisi tevkifatında sadece kâr dağıtımı aşamasında tevkifat yapılması benimsenmiş ayrıca halka açık şirketlerle halka açık olmayan şirketler arasındaki ayırım ortadan kaldırılarak tevkifat oranının her iki şirket içinde aynı olması sağlanmıştır. Diğer taraftan daha önce uygulaması olan istisna kazançlar ile normal kazançlara uygulanan ayrı stopaj uygulaması kaldırılmıştır.

Anonim şirketlerce kâr payı dağıtıldıktan sonra bunu elde eden kişiler tarafından beyan edilip edilmeyeceği konusu da yıllar itibariyle yapılan düzenlemelerle farklı boyutlar kazanmış ve en son yapılan düzenlemelerle bu konudaki mükerrerlikler önlenmeye çalışılmıştır.

Kâr dağıtımında özellik arz eden bir diğer önemli konu, 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5024 sayılı yasayla 01.01.2004 tarihinden itibaren uygulamaya koyulan enflasyon muhasebesi uygulamalarının kâr dağıtımına etkileri ve uygulamanın nasıl olacağı konusunda yaşanan belirsizliktir. Bu konuda yapılan yasal ve idari düzenlemelerle, 2003 yılı bilançolarının düzeltilmesi sonucu oluşan geçmiş yıl kârlarının dağıtımına konu edilip edilmeyeceği hususu açıklığa kavuşturulurken 2004 yılı ve sonraki yıllarla ilgili kâr dağıtımında enflasyon düzeltmesi sonucu oluşan bilançolarda yer alan kârın esas alınması gerektiği düşünülmekle birlikte, bu konuda yapılan düzenlemelerde kâr dağıtımına ilişkin açıklayıcı bilgilere yeterince yer verilmemesi ve bunun sonucu oluşan belirsizlik halen devam etmektedir.

Kâr dağıtımı ve vergileme konusunda yapılan ayrıntılı açıklamalar çerçevesinde, dönem kârının tespiti sonucu bu kârdan ayrılan yedeklerin, ortaklara ve ortak dışındakilere dağıtılacak kâr paylarının, ödenecek vergilerin düzenlenecek tablolarla ayrıntılı ve özet olarak gösterilmesi de son derece önemlidir. Bu konuda 26 Aralık 1992 tarihli Resmî Gazete’nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği” ile tek düzen hesap planı uygulaması 01 Ocak 1994 tarihinden itibaren zorunlu kılınmış ve gerek kâr dağıtım tablosunun düzenlenmesi ve bunun esasları gerekse kâr dağıtımının muhasebeleştirilmesi bu tebliğ ve buna bağlı yapılan düzenlemelerle temel esaslara bağlanmıştır.

Faaliyet sonucu elde edilen kârın başlangıcından nihai dağıtım aşamasının son halkasına kadar geçen sürelerde yasalarda yer alan düzenlemelerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Özellikle kârın dağıtılabılır aşamaya gelinceye kadar vergisel yükümlülükler hâla karmaşıklığını korumaktadır. Bu durum modern vergicilik anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Bu konuda son olarak GVK'da 4842 sayılı Kanunla 24.04.2003 tarihinden sonra tam mükellef kurumlarca kârın dağıtımını sırasında yapılacak gelir vergisi tevkifatında kurumların istisna kazançları ile normal kazançları ayırımına son verilmesi, istisna olsun olmasın kâr dağıtımını aşamasında tevkifat yapılması ve halka açık şirketlerle açık olmayan şirketler arasındaki ayırımın ortadan kaldırılarak her iki tür şirket içinde tevkifat oranının aynı olması yönünde yapılan düzenleme olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak konu bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kârın dağıtımını ve vergisel yükümlülüklerin hesabı konusu yasal mevzuat açısından tekrar değerlendirilmeli, daha açık ve anlaşılır düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKGÜÇ, Öztin, Mali Tablolar Analizi, Genişletilmiş 10. Basım, Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul 2002
- ÇEVİK, Orhan Nuri, Uygulamada Şirketler Hukuku, Genişletilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 1994
- DOMANİÇ, Hayri Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi II, Temel Yayınları, İstanbul 1988,
- ERDAMAR, Cengiz, Anonim Ortaklıklarda Kârın Dağıtımı ve Vergilendirilmesi, İstanbul 1984
- ERİMEZ, Rüşti, Şirketlerde Kâr Dağıtımı, Yedek Akçeler ve Vergileme, Temel Yayınları, İstanbul 1985
- ERİŞ, Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995
- GÜZELDAL, Ömer, - ERSOY, Adnan, Vergi Düzenlemeleriyle Birlikte Enflasyon Muhasebesi, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2004
- KARAYALÇIN, Yaşar, Muhasebe Hukuku “ Kavramlar - İlkeler - Başlıca Sorunlar - Yeni Gelişmeler”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:216, Ankara 1988
- KARYAĞDI, Nazmi, Kâr Dağıtımı ve Vergilendirilmiş, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul 2002
- KIZILOT, Şükrü, - EYÜPGİLLER, Saygın, Şirketler Muhasebesi, Vergilendirilmesi, Hukuku ve Mevzuatı, Yaklaşım Yayınları, Genişletilmiş 7. Basım, Ankara 1999
- ÖZER, Mevlüt, Mali Tablolar ve Finansal Analiz, 2. Baskı, Ocak 1987
- POROY, Reha, - TEKİNALP, Ünal, - ÇAMOĞLU, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1997
- TAN, Mehmet, - ERDOĞAN, Sebahattin, - DÜNDAR, Mustafa, Kâr Dağıtımı ve Vergilendirilmesi, Ankara SM.M.O. Yayını, Ankara 1995
- TEKİNALP, Ünal, Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeler, İstanbul 1979
- ULUSOY, Yılmaz, Anonim ve Limitet Şirketlerde Kâr Dağıtımı ve Vergileme, Ankara 1987
- ULUSOY, Yılmaz, Mukayeseli Sermaye Şirketleri, Ankara 1974
- YÜKCÜ, Süleyman, - ÖZKAN, Serdar, Vergi Mevzuatı ve SPK Mevzuatına Göre Enflasyon Muhasebesi, Yaklaşım Yayınları, Şubat 2004,

MAKALELER

ACAR, Fatih, “Şirket Ortaklarına Ödünç Para Verme Sonucu Örtülü Olarak Dağıtılan Kazançlar Kâr Payı Olarak Nitelendirilebilir mi?, Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Aralık 2000, Sayı 147

DEMİR, Hüseyin, Dernek ve Vakıfların İktisadi İşletmelerin Kâr Dağıtımları Durumunda Stopaj Uygulaması, Maliye Postası, Temmuz 2004, Sayı 572

KARYAĞDI, Nazmi, “GVK Md 38 Uyarınca Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükellefleri Açısından Anonim Şirketlerin Hisse Senetleri Satışında Maliyet Artışı”, Vergi Dünyası, Ocak 1997, Sayı 185

ÖZTÜRK, Bünyamin, Anonim ve Limited Şirketlerde Kâr Dağıtımı ve Yedek Akçeler, Vergi Sorunları, Eylül 2004, Sayı 192

PAMUKÇU, Celal, “Sermaye Piyasası Kanunu ve İlgili Mevzuat Yönünden Halka Açık Anonim Ortaklıkların Tabi Oldukları Kâr Dağıtım Esasları”, Vergi Dünyası, Mayıs 1986, Sayı 57

SAĞLAM, Erdoğan, “2003 Yılı Kurumlar Vergisi Hesabı ve Kâr Dağıtımı”, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Nisan 2004, Sayı 4

ŞEKER, Sakıp, Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamaları, Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ağustos 2001 Sayısı Eki.

TEKİN, Cem, 4325 Sayılı Kanun Uyarınca Kurumlar Vergisinden Müstesna Kazançlar Üzerinden Yapılacak Olan İndirimli Stopaj Uygulaması, Yaklaşım, Nisan 2002, Sayı 112

TEKİN, Cem, BİLİCİ, Kerim, Kâr Dağıtımı ve Tablosu, Vergi Sorunları, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Nisan 2000, Sayı 139

TÜFEKÇİOĞLU, Nevzat, “Sermaye Piyasası Kurulunca Belirlenen Mali Tablo Düzenleme esaslarına göre Ticari ve Mali Kâr Kavramlarının Bazı Kalemlerinde Ortaya Çıkan Farklılıklar ve Önerilen Çözüm Yolları”, Vergi Dünyası, Temmuz 1989, Sayı 95

ÜNAL, Oğuz Kürşat, “Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri”, Yaklaşım, Sayı 68, Ağustos 1998.

MEVZUAT

KANUNLAR

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

Türk Ticaret Kanunu

Sermaye Piyasası Kanunu

Kurumlar Vergisi Kanunu

1933 Tarih ve 238 Sayılı Şirketlerin Müruruzamana Uğrayan Kupon, Tahvil ve Hisse Senedi Bedellerinin Hazineye İntikali Hakkında Kanun

YÖNETMELİKLER

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantıları ve Bu Toplantılarda Bulunacak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hakkında Yönetmelik (07.08.1996 Tarih ve 22720 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

TEBLİĞLER

SPK Seri III, 10 No’lu Tebliğ

SPK Seri IV, 27 No’lu Tebliğ

SPK Seri IV, 9 No’lu Tebliğ

SPK Seri XI, 20 No’lu Tebliğ

SPK Seri XI, 21 No’lu Tebliğ

191 No’lu GV Genel Tebliği

1 No’lu M.SU.Genel Tebliği

4 No’lu M.SU.Genel Tebliği

DİĞER

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 14.06.1979 Tarih ve E:79/2546, K:79/3160 Sayılı Kararı

Danıştay 4. Dairesinin 21.5.1998 Tarih ve E.1997/3683; K:1998/2097 Sayılı Kararı

Sermaye Piyasası Kurulu 11.01.1999 tarih 4/34 Sayılı Kararı

Sermaye Piyasası Kurulu 30.04.1997 tarih 13/626 Sayılı İlke Kararı

Bumin DOĞRUSÖZ, Serbest Bölgelerde Elde Edilen Kazançlarda Vergi, Dünya Gazetesi, 20.04.2000, İstanbul

Ünal TEKİNALP, İmtiyazlı Paylara İlişkin Bazı Sorunlar, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu-XIII, Bildiriler- Tartışmalar, Ankara, 5-6 Nisan 1996, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü, Yay.No 307

Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2004, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul 2004

EKLER

Ek-1

KÂR DAĞITIMI VE VERGİLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER

Tezimizin bu bölümünde kâr dağıtımı ve vergilendirmesine ilişkin farklı ve zengin örnekler verilerek konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılacaktır. Örnekler konuyla ilgili yasalarda yapılan son değişiklikler dikkate alınarak düzenlenmiştir.

Örnek 1: 2004 Yılı Kurumlar Vergisi hesabı ve kâr dağıtımına ilişkin kapsamlı örnek aşağıda yer almış olup, veriler tabloda yer almıştır.¹

HALKA AÇIK OLAN VE OLMAYAN KURUMLARDA 2004 YILI

KURUMLAR VERGİSİ HESABI

YTL

1	VERGİ ÖNCESİ TİCARİ KÂR (VEYA ZARAR)	50.000
	İNDİRİMLER (2 + 3)	1.000
2	VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİRLER <ul style="list-style-type: none">• Verilen vadeli çekler reeskont faiz geliri• Daha önce KKEG olarak dikkate alınmış karşılık iptalleri• Önceki dönem alınan vadeli çek reeskontları• Bilanço kârına dahil edilmiş SERBEST BÖLGE gelirleri• Vergi anlaşması uyarınca vergi dışı olan gelirler• Mali açıdan gerekli olmayan gelir tahakkukları• VUK hükümlerine uygun olmayan reeskont iptalleri• Önceki dönemlerde, ödenmemiş olması nedeniyle KKEG olarak dikkate alınan SSK primlerinden, cari dönemde ödenenler.• Sair vergi dışı gelirler	1.000
3	PERSONELE VERİLECEK TEMETTÜ İKRAMİYESİ (Ana sözleşme hükmü ve Genel Kurul Kararı ile verilecek olan ve kapanan yıla gider yazılmamış bulunan ikramiye)	

¹ Erdoğan Sağlam'ın Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi Nisan 2004 sayısında 2003 Yılı Kurumlar Vergisi Hesabı ve Kâr Dağıtımı konulu makalesinde yer alan örnekten yararlanılmıştır.

	İLAVELER (4- 7 + 8)	3.000
	<p>KANUNEN KABUL EDİLMİYEN GİDERLER</p> <p>(Bu dönem gider veya maliyet yazılmış yani gelir tablosuna dahil edilmiş olanlar)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alınan vadeli çek reeskontları • VUK hükümlerine uygun olmayan diğer reeskontlar • Kıdem tazminatı karşılığı • VUK hükümlerine uygun olmayan diğer karşılıklar • Ödenmemiş SSK primleri • Tahakkuk esasına aykırı olarak bu yıla dahil edilmiş giderler • Dönemsellik ilkesine aykırı olarak bu yıla dahil edilmiş giderler • Belgesiz giderler (6 da belirtilenler dahil) • Finansman gideri kısıtlaması • Binek oto motorlu taşıt vergileri 4 • Cezalar, gecikme zamları • Örtülü kazançlar • Örtülü sermaye faizleri • Kabul edilmeyen bağışlar • Önceki dönem faiz geliri tahakkukları • İhmal edilen faiz tahakkukları • Basın yoluyla işlenen fiillerden veya radyo ve televizyon yayınlarından doğacak maddi ve manevi zararlardan dolayı ödenen tazminat giderleri (GVK Md41/9) • Gayrimenkullerin veya iştirak hisselerinin satışından veya üretim ve turizm tesislerinin ve bunlara ilişkin gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulmasından kaynaklanan ve KVK'nın Geçici 28/a maddesi uyarınca vergiden istisna edilen kazançlar ile KVK'nın Geçici 29'uncu maddesi uyarınca vergiden istisna edilen kazançlar (Bu kazançlar, sermayeye ilave edilmiş veya sermayeye ilave için doğrudan bilançoğa gönderilmişse, yani gelir tablosunda yer almyorsa buraya yazılır ve 14, 15 ve 16 No'lu satırlarda indirilir.) • Sair kanunen kabul edilmeyen giderler ve diğer ilaveler 	3.100
5	İhracat, yurt dışında inşaat, onarma, montaj ve taşımacılık faaliyetinden sağlanan döviz hasılatının (kur farkları hariç) binde 5'i	200
6	Bu hasılatlarla ilgili olup, dönem içinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak kayda geçmiş belgesiz giderler	100
7	Kanunen kabul edilmeyen giderlerden indirilecek tutar (5'i geçmemek üzere 6)	100
8	ÖNCEKİ YIL FİNANSMAN FONU	
9	İSTİSNALAR VE ZARAR MAHSUBU ÖNCESİNDEKİ MALİ KÂR 1 - (2 + 3) + (4 - 7 + 8)	52.000

	KAZANÇ İSTİSNALARI	
10	İştirak Kazançları (KVK 8/1)	500
11	Rüçhan hakkı kuponu satış kazançları (KVK 8/5) (KVK 8/5' de yer alan diğer kazanç unsuru olan emisyon primi TTK gereği doğrudan bilançoya gidip, gelir tablosunda yer almadığından burada dikkate alınmamıştır.)	
12	Olağanüstü hal bölgesi ve düşük gelişmişlik düzeyi bulunan bazı illerde 1.1.1998 -31.12.2000 tarihleri arasında işe başlamış mükelleflerin bu işyerlerinden elde ettikleri kazançlar (4325 sayılı Kanun Md 3/a)	
13	Gayrimenkullerin veya iştirak hisselerinin satışından kaynaklanan ve KVK'nın Geçici 28/a maddesi uyarınca tatbik olunan istisna (Bu kazançlar, sermayeye ilave için doğrudan bilançoya gönderilmişse veya sermayeye ilave edilmişse, yani gelir tablosunda yer almıyorsa 4 No'lu satırda ilave edilmelidir.)	500
14	Üretim ve turizm tesislerinin ve buna ilişkin gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konmasından kaynaklanan ve KVK'nın Geçici 28/a maddesi uyarınca tatbik olunan istisna (Bu kazançlar, sermayeye ilave için doğrudan bilançoya gönderilmişse, veya sermayeye ilave edilmişse yani gelir tablosunda yer almıyorsa 4 No'lu satırda ilave gösterilmelidir.)	
15	Türkiye'de faaliyette bulunan bankalar ve/veya bu bankalara doğrudan veya dolaylı olarak iştiraki bulunan tam mükellef sermaye şirketlerinin aktifinde kayıtlı olan gayrimenkuller ve iştirak hisselerinin satışından kaynaklanan ve KVK'nın Geçici 29/6 maddesi uyarınca tatbik olunan istisna (Bu kazançlar, sermayeye ilave için doğrudan bilançoya gönderilmişse veya sermayeye ilave edilmişse, yani gelir tablosunda yer almıyorsa 4 No'lu satırda ilave edilir.)	
16	Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara 03.07.2001 tarihi itibarıyla olan borçlara karşılık olarak, 03.07.2001 tarihi itibarıyla sahip olunan gayrimenkul veya iştirak hisselerinin devrinden kaynaklanan ve KVK'nın Geçici 29/6 maddesi uyarınca tatbik olunan istisna	
17	Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yer alan mükelleflerin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve AR-GE'ye dayalı üretim faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar (4691 sayılı Kanun Md8)	
18	Yurt dışı inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerden sağlanan kazançlara ilişkin istisna (KVK Geçici 24)	
19	Türk Uluslararası Gemi Siciline kayıtlı gemilerin işletilmesinden ve devrinden elde edilen kazançlar (4490 sayılı Kanun)	
20	KALAN 9 -(10 + 11 + 12 + 13 + 14 + 15 + 16 + 17 + 18 + 19) (Bu meblağ pozitif ise, zarar mahsubuna esas tutardır. Bu meblağ negatif ise, gelecek yıllara devreden zarardır.)	51.000

	GEÇMİŞ YIL MALİ ZARARLARININ MAHSUBU Geçmiş yıl zararlarının mahsubunu sağlamak için zararları yan hücreye giriniz. Mahsup en eski yıldan itibaren yapılacaktır. Devralınan kurumlara ilişkin zararlar, devir tarihi itibarıyla devralınan kurumun aktif toplamını - zarar hariç - geçmemek ve aynı sektörde faaliyet bulunmak kaydıyla indirilebilir. İstisna kaynaklı zararın mahsubu nedeniyle stopaj yapılması uygulaması kaldırıldığı için, artık önce istisna kaynaklı mı diğerinin mi indirileceğinin önemi kalmamıştır. Beyannamedeki yönlendirmenin de önemi yoktur.	
21		
22	KALAN (20 -21) (Bu rakam pozitif ise aşağıdaki istisnalar sırayla uygulanır.)	51.000
	DİĞER İSTİSNA ve İNDİRİMLER	
23	KULLANILAN YATIRIM İNDİRİMİ	21.000
	• Cari yılda yeni hükümlere göre yapılan yatırım Harcamalarından doğan (teşvik belgeli - belgesiz)	11.000
	• Önceki yıllarda yapılan harcamalar nedeniyle eski hükümlere göre hak kazanılan yatırım indiriminden bu döneme devreden	8.000
	• Cari yılda eski hükümler çerçevesinde teşvikli olarak yapılan yatırım harcamalarından doğan	2.000
	• Öngörülen yatırım indirimi (2004 için)	
24	FİNANSMAN FONUNA ESAS TUTAR (22 – 23)	30.000
25	CARİ YIL FİNANSMAN FONU (KVK Mükerrer 8) 1.1.1999 tarihinden önce alınmış teşvik belgeleri kapsamında yapılacak yatırımlar için finansman fonu ayrılabilir. (GVK Geç.Md 50) (Finansman fonu, 24'üncü satırdaki tutarın %25'ini ve gelecek yıl yapılacak yatırım indirimine konu olabilecek yatırım tutarını aşamaz.)	
26	KURUMLAR VERGİSİ MAHRAHI (24 – 25)	30.000
27	KURUMLAR VERGİSİ (26 X 0,30)²	9.000
28	YATIRIM İNDİRİMİ STOPAJ MATRAHI (Kullanılan yatırım indiriminin eski hükümlerden kaynaklanan kısmı yani Geçici 61'e göre stopaja tabi kısmı)	10.000
29	Yatırım İndirimi Stopajı (Geçici Md 61) (28 x % 19.8)	1.980
30	VERGİ KARŞILIĞI (KV ve Stopaj Toplamı) ³ (27+29)	10.980

² Kurumlar Vergisi Oranı KVK'nın 25'inci maddesinde %30 olarak açıklanmıştır. KVK'nın Geçici 32'nci maddesi uyarınca sadece 2004 yılı kazançları için %33 oranı uygulanacağı belirtilmişse de hesaplamada genel oran %30 dikkate alınmıştır.

³ Bu rakam negatif çıkarsa, stopaj fazlalığı nedeniyle geri alınacak KV var demektir. Bu tutarın iadesi prensip itibarıyla vergi incelemesini gerektirir. İade prosedürü 169 seri No'lu GV Genel Tebliği'nde açıklanmıştır. 3568 sayılı Kanuna ilişkin 31 No'lu Tebliğ gereğince bu iadenin belli bir haddi (2004'te 125 milyar lirayı) geçmemek koşuluyla YMM raporuna istinaden alınması mümkündür.

31	Mahsubu Gereken GV Kesintisi	100
32	Mahsup Sonrası KV (27-31)	8,900
33	2003 Yılına ilişkin Ödenmiş Geçici Vergi Tutarı	6.000
34	Ödenecek Kurumlar Vergisi (32-33)	2,900

Kurumlar Vergisi, Stopaj ve Fon Paylarının Muhasebeleştirilmesi

Kurum kazancına ilişkin vergi yüklerinin muhasebeleştirilmesi konusu, örneğimizde yer alan veri ve sonuçlar kullanılmak suretiyle aşağıda açıklanmıştır.

Yıl Sonu İşlemleri

Veriler :

-2004 yılı vergi öncesi kârı olan 50.000 YTL. 690 No'lu hesabın alacağındadır.

-2004 yılı için geçici vergi dönemlerinde 6.000 YTL. geçici vergi tahakkuk etmiş ve bunun tamamı ödenmiş olup, bu tutar 2004 yılı içinde ödenmiş olan 100 YTL. GV ile birlikte 193 No'lu hesabın borcunda yer almıştır. Ödenen fon payları KKEG olarak kayda alınmıştır.

-2004 yılı için hesaplanan vergi yükü 10.980 YTL. olup, bu miktarda vergi karşılığı ayrılması gerekmektedir.

İşlemler:

- Vergi karşılığına ilişkin kayıt şöyledir:

31.12.2004

(1) 691 DÖNEM KÂRI VE DİĞER Y. K. 10.980

370 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER Y. K. 10.980

-KV 9.000

-Stopaj 1.980

.../.../.....

- Ödenecek kurumlar vergisinden mahsubunu sağlamak üzere 193 No'lu hesaptaki birikmiş (ödenmiş) geçici vergi tutarı ile GV kesintisi 371 No'lu hesabın borcuna aktarılır.

31.12.2004

(2) 371 DÖNEM KÂRININ PEŞİN ÖDENEN

VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ 6.100

193 PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR 6.100

.../.../.....

- Sonuç hesaplarındaki dönem kârı netleştirilir. Bunun için 690 ve 691 No'lu hesaplar karşılıklı kapatılarak bakiyesi 692 No'lu hesaba aktarılır.

31.12.2004

(3) 690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	50.000
691 DÖNEM KÂRI VE DİĞER Y.K.	10.980
692 DÖNEM NET KÂRI VE ZARARI	39.020

.../.../.....

- Sonuç hesapları grubunda yer alan 692 No'lu hesap, bilanço hesaplarına (590 No'lu hesaba) aktarılarak kapatılır.

31.12.2004

(4) 692 DÖNEM NET KÂRI VE ZARARI	39.020
590 DÖNEM NET KÂRI	39.020

.../.../.....

Bu durumda yıl sonunda 193, 690, 691 ve 692 No'lu hesaplar kapanmış olur, sadece 370, 371 ve 590 No'lu hesaplar bilançoda yer alır.

Müteakip Hesap Döneminde (Nisan'da) Yapılacak İşlemler

Bu kurumun 2005 yılında 2004 yılı ile ilgili geçici vergi ödemediği varsayılmıştır. (Ödenen geçici verginin tamamı 2004 yılı içinde tahakkuk etmiş ve ödenmiştir.)

Örneğimizdeki kurum için kesinleşen vergi yükünün 10.980.YTL. olduğunun anlaşılması üzerine 370 ve 371 No'lu karşılık hesapları kapatılarak, ödenecek stopaj ve fon payı borçları 360 No'lu hesaba aktarılır.

30.04.2005

(5) 370 DÖNEM KÂRI VERGİ VE DİĞER Y.K.	10.980
371 DÖNEM KÂRININ PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ	6.100
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	4.880
-Ödenecek KV	2.900*
-Öd. Stopaj	1.980

.../.../.....

*(9.000 - 6.100 = 2.900)

Defteri Kebir Hesapları

Yukarıdaki veriler ve kayıtlar sonucunda defteri kebir hesaplarında meydana gelen durum aşağıda gösterilmiştir.

193		370	
6.000	6.100 (2)		10.980 (1)
100			
		10.980 (5)	
690		371	
50.000 (3)	50.000	6.100 (2)	
			6.100 (5)
691		360	
10.980 (1)	10.980 (3)		
			4.880 (5)
692		590	
39.020 (4)	39.020 (3)		39.020 (4)

Görüldüğü üzere, bütün hesaplar kapanmakta, sadece 360 ve 590 No'lu hesaplar bakiye vermektedir. 360 No'lu hesabın bakiyesi ödenecek kurumlar vergisi ve stopajı göstermektedir.

KÂR DAĞITIMI

		YTL
35	Vergi Sonrası Kâr (1-30)	39.020
36	Geçmiş Yıl Ticari Zararları (VERİ)	
37	Vergi ve Zarar İndirimi Sonrası Kâr (35-36) Geçmiş Yıl zararları karşılanmadan kâr payı verilemez. (TTK 470)	39.020
38	Ödenmiş Sermaye (Yıl sonu itibarıyla) (VERİ)	90.000
39	Birinci tertip Yedek Akçe Sınırı (38 x 0,20)	18.000
40	Daha Önce Ayrılmış Birinci Tertip Yedek Akçeler (VERİ)	10.000
41	Cari Yıl İçin Ayrılabilecek Azami Yedek Akçe (39 – 40)	8.000

42	Birinci Tertip Yedek Akçe (37 x 0,05) (Birinci tertip yedek akçe vergi ve zarar sonrası kârdan ayrılır)	1.951
43	Dağıtılabilir Kâr (37-42)	37.069
44	Birinci Temettü (VERİ) SPK'ya tabi olmayan kurumlar, ödenmiş sermayenin yüzde 5'i kadar birinci temettü ayırmak zorundadırlar. Uygulamada birinci temettü dağıtmayan kurumlara Bakanlık komiserleri müdahale etmemekte. Zaten birinci temettünün dağıtılma mecburiyetinin olup olmadığı tartışılmaktadır. Bize göre dağıtılma zorunluluğu bulunmamaktadır. SPK'nın kâr dağıtımına ilişkin özel kuralları vardır.	4.500
45	Yönetim Kurulu Payı (VERİ) Yönetim Kurulu üyelerine, ana sözleşmede hüküm bulunması halinde pay verilebilir. Bu paylar gider yazılamaz, elde edenler açısından ücret değil "kâr payı" niteliğindedir	5.000
46	Ortaklar Dışında Kalan Kârdan Pay Alma Hakkı Olanlara Verilecek Paralar (VERİ) a) Kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerine ödenecek kâr payları (288, 301-303) ana sözleşmede yazılı Kurucu Payları safi kârdan umumi yedek akçe ile pay sahipleri için %5 kâr payı ayrıldıktan sonra kalanın onda birini geçemez. (TTK 228) b) Kâra iştirakli tahvilere ödenecek kâr payları	
47	İkinci Temettü (VERİ) Genel Kurul, dağıtılabilir kârdan, yukarıdaki payların çıkarılmasından arta kalan meblağın bir kısmının veya tamamının ortaklara dağıtılmasına karar verebilir. Dağıtım net esasta yapılacak ise, ikinci tertip yedek akçe için pay bırakılmalıdır. Genel kurul, kâr dağıtım zamanını ve şeklini bizzat tayin eder. Bu konuda Yönetim Kuruluna yetki veremez. (07.08.1996 tarihli R.G.'de yer alan Yönetmelik)	15.000
48	İkinci Tertip Yedek Akçe [(44+45+46+47) - (39 x 0,05)] x 0,10 (Holdingleerde ikinci tertip yedek akçe ayrılmaz.)	2.000
49	Sermayeye İlave Edilen Kâr (VERİ) (Sermayeye ilave edilen kârlar için ikinci tertip yedek akçe ayrılmaz.)	
50	Olağanüstü Yedek Akçe 43-(44+45+46+47+48+49) (Bu meblağ pozitif veya sıfır olabilir, fakat negatif olamaz.)	10.569

Not: Personele de dönem kârından pay verilebilir. Bu paylar prim niteliğindedir, stopaja tabidir. Başka bir anlatımla personele ancak vergi öncesi kârdan pay verilebilir. Personele vergi sonrası kârdan pay vermek mümkün değildir. Bu nedenle, vergi sonrası kârdan pay alacaklar arasında personelden söz edilmemiştir. (Konu hakkında, yukarıdaki 3 No'lu satırda yer alan açıklamalarımıza bakınız.)

Yukarıdaki örneğe göre kâr dağıtımına ilişkin yevmiye kaydı şu şekilde yapılır:

...../2004	
590 DÖNEM NET KÂRI	39.020
334 DAĞITILACAK KÂRLAR	19.500
-Ortaklara Kâr Payı (4.500 YTL + 15.000 YTL)	
336 DİĞER ÇEŞİTLİ BORÇLAR	5.000
-Yönetim Kurulu Kâr Payı	
540 YASAL YEDEKLER	3.951
-I. Tertip yasal yedek	1.951
-II. Tertip yasal yedek	2.000
542 OLAĞANÜSTÜ YEDEKLER	10.569
...../.....	

KÂR DAĞITIMINA BAĞLI STOPAJ

51	Dağıtılan kâr payları (44+45+46+47)	24.500
52	Dağıtılan kâr paylarının müstesna kazançlara ilişkin kısım (Örneğimizde bunun nasıl hesaplandığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.)	8.520
53	Dağıtılan kârın özelliği olmayan normal kazançta isabet eden kısım (51-52)	15.980
54	Nakit Kâr Dağıtımına Bağlı Stopaj (53 x 0,10)	1.598
55	Ödenecek Net Kâr Payı (51-54)	14.382

Görüldüğü gibi, brüt (stopaj öncesi) 24.500 YTL kâr dağıtıldığı halde 1.598 YTL fiili dağıtımına bağlı stopaj çıkmaktadır. Çünkü 67 seri No'lu KV Genel Tebliği uyarınca dağıtılan kârın öncelikle istisna (iştirak kazancı ve yatırım indirimi) uygulanmış kazançtan kaynaklandığı varsayılmıştır. İştirak kazancının da istisna kaynaklı olduğu kabul edilmiştir. İstisna kazançlara ilişkin stopaj önceden yapılmış olduğu veya istisna kazanç stopaja tabi olmadığı için, bunlar üzerinden kâr dağıtımı aşamasında da stopaj hesaplanmamaktadır. (GVK Geçici Md62)

(YTL)

Kazanç Türü	Vergi Öncesi Tutar	Vergi Karşılığı	Vergi Sonrası Tutar	Zarar Mahsubu, 1.Tertip Yedek Akçe	Dağıtılabilir Kâr	Dağıtılan Kâr
İştirak kazancı	500		500		500	500 ⁴
4325'e ilişkin kazanç						
KVK Geç 21/1-c						
4490'a ilişkin kazanç						
Serbest bölge						
KVK Geç.24						
Rüçhan hakkı kupon						
Yatırım indirimi	10.000	1.980	8.020		8.020	8.020
Normal kazanç	39.500	9.000	30.500	1.951 ⁵	28.549	15.980
TOPLAM	50.000	10.980	39.020	1.951	37.069	24.500

⁴ 24.4.2003'ten itibaren iştirak kazançlarının dağıtılması da prensip itibariyle stopajlı hale gelmiştir. Ancak kaynağını istisna kazançlarının oluşturduğu iştirak kazançlarının dağıtımı, GVK'nın geçici 61/4'üncü maddesi gereğince stopaja tabi tutulmayacaktır. Örneğimizdeki iştirak kazancının istisna kaynaklı olduğu varsayılmıştır.

⁵ Görüldüğü gibi dağıtılabilir kâra giderken sadece birinci tertip yedek akçe düşülmüştür. İkinci tertip yedek akçeler bu aşamada dikkate alınmamıştır. Çünkü amaç dağıtılabilir kârı kaynaklarına göre tespit etmektir. Ancak dağıtılan kâr payları üzerinden %10 oranında hesaplanan ikinci tertip yedek akçeler de normal kazancı aşındıracak, yani öncelikle o kaynaktan ayrılacaktır. Keza sermaye artırımlarına da öncelikle normal kazançlar kaynaklık edecektir.

Görüldüğü üzere, kâr dağıtımında öncelik istisna kazanca verilmiştir. Bu kabul tarzı 67 seri No'lu KV Genel Tebliği'ndeki anlayışın doğal sonucudur.

Yasal yedekler özelliği olmayan normal kazançtan (yani stopaja tabi kaynaktan) karşılanmıştır. Bu da 67 No'lu Tebliğ ile getirilen serbesti prensibinin sonucudur.

67 No'lu Tebliğle getirilen esası şöyle özetlemek mümkündür: Şirket içi ihtiyaçların normal kazançtan karşılandığı, kâr dağıtımı gibi şirket dışı ihtiyaçların ise, stopaja tabi olmayan kaynaklardan karşılandığı kabul edilecektir. Çünkü 67 No'lu Tebliğ, mükellefin kendisi için en avantajlı tercihi yapabileceğini kabul etmektedir.

Örnek 2;

Halka açık olmayan Ender Ticaret A.Ş.'nin Genel Kurulu, 2004 yılına ait kârın tamamının dağıtılmasına karar verilmiştir. Şirketin sermayesinin %70'lik payı kurumlar vergisi mükellefi olan iki anonim şirkete, geri kalan %30'luk pay ise üç gerçek kişiye aittir. Şirketin 2004 yılına ilişkin bilgileri şu şekildedir.

2004 Dönem Kârı ⁶	: 90.000.000
Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	: 25.000.000
İştirak Kazancı	: 17.000.000
Yatırım İndirimi ⁷	: 25.000.000
Yurt Dışı Müteahhitlik Kazancı	: 10.000.000
Serbest Bölge İstisna Kazancı	: 5.000.000
Ödenmiş Sermaye	: 40.000.000
Önceki Yıllarda Ayrılan I. Tertip Yedek Akçe	: 7.500.000

⁶ Tek Düzen Hesap Planındaki "690 Dönem Kârı veya Zararı" hesabının alacak bakiyesi tutarıdır. Ayrıca bu tutar ticari kârdır.

⁷ Yatırım indiriminin 4842 sayılı Kanunla getirilen yeni hükümlere göre hak kazanılan istisna tutarı olduğu kabul edilmiştir. Şirketin 62.500.000 YTL tutarında yatırım harcaması vardır ve bu tutarın %40'lık kısmı olan 25.000.000 Y TL. yatırım indirimi tutarıdır.

YTL

1	DÖNEM KÂRI		90.000.000
2	KANUNEN KABUL EDİLMİYEN GİDER		25.000.000
3	İNDİRİM VE İSTİSNALAR İştirak Kazancı Yatırım İndirimi Yurt Dışı Müteahhitlik Kazancı Serbest Bölge İstisna Kazancı	17.000.000 25.000.000 10.000.000 5.000.000	57.000.000
4	KURUMLAR VERGİSİ MATRAHI (1+2+3)		58.000.000
5	KURUMLAR VERGİSİ Kurumlar Vergisi Matrahı x Oran (58.000.000 x %30)		17.400.000
6	DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI ⁸ (1-5)		72.600.000
7	I.TERTİP KANUNİ YEDEK AKÇE		500.000
	A- I.Tertip Kanuni Yedek Akçe Tavanı (Ödenmiş Sermaye %20) (40.000.000 x %20)	8.000.000	
	B- Önceki Yıllarda Ayrılan I.Tertip Kanuni Yed. Ak.	7.500.000	
	C- Ayrılabilir I.Tertip Kanuni Yedek Akçe (I.TKYA Tavanı – Önceki Yıllarda Ayrılan I.TKYA) (8.000.000 – 7.500.000)	500.000	
	D- Dönem I.TKYA (Dönem Net Kârı x %5) (72.600.000 x %5) C ve D'den küçük olanı I.TKYA olarak ayrılır.	3.630.000	
8	I.TEMETTÜ (Ödenmemiş Sermaye x % 5) (40.000.000 x % 5)		2.000.000
9	DAĞITILACAK TUTAR (6-7-8)		70.100.000
10	II. TEMETTÜ (Dağıtılacak Tutar /1.10) (70.100.000 / 1.10)		63.727.272
11	II.TERTİP KANUNİ YEDEK AKÇE (II.Temettü x % 10) (63.727.272. x % 10)		6.372.727

⁸ “692 Dönem Net Kârı ve Zararı” hesabının alacak bakiye tutarıdır.

12	TOPLAM DAĞITILACAK TEMETTÜ(8+10) I.Temettü + II.Temettü (2.000.000 + 63.727.272)		65.727.272
13	TEMETTÜ GELİR VERGİSİ MATRAHI (Temettü Tutarı x Stopaj Uygulanacak Hisse Oranı) (65.727.272 x % 30)		19.718.181
14	TEMETTÜ GELİR VERGİSİ (Temettü Gelir Vergisi Matrahı x Oranı) (19.718.181 x % 10)		1.971.818
15	ORTAKLARA DAĞITILACAK NET TEMETTÜ ⁹ (12-14)		63.755.454
	A- Kurumlar Vergisi Mükellefi Ortakların Temettü Tutarı (Toplam Temettü Tutarı x Hisse Oranı) (65.727.272 x % 70)	46.009.090	
	B- Gerçek Kişi Ortakların Temettü Tutarı (Toplam Temettü Tutarı x Hisse Oranı)- Stopaj Tutarı (65.727.272 x % 30) – 1.971.818	17.746.363	

Örneğimizde 57.000.000 YTL istisna kazanç bulunmaktadır. Bu istisna kazançlar üzerinden istisna kullanımına bağlı stopaj uygulaması yapılmıştır. Bu istisna kazançlar kâr dağıtımı halinde niteliğine bakılmaksızın kâr dağıtımına bağlı stopaja tabi tutulmuştur. Örneğimizde tam mükellef kurum ortakları (A.Ş.) bulunduğu için bu ortakların kâr payları stopajsız brüt tutarları ile dağıtılmıştır.

Örnek 3;

(X) A.Ş. halka açık olmayan bir şirkettir ve 2004 yılı kârı dağıtılmayacaktır.

YTL

- Kurum Kazancı	12.000.000
- KKEG	500.000
- İştirak Kazancı	700.000
- Yatırım İndirimi (24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaata istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgesi kapsamında eski hükümlerden faydalanan)	800.000

⁹ Ortaklara dağıtılacak temettü hesaplanırken I. ve II. temettü tutarı toplanır, her ortağa da temettü verilir. Ancak gerçek kişiler kâr dağıtımı nedeniyle GVK'nın 94/6-b maddesi stopaja tabi olduklarından hesaplanan stopaj tutarı paylarına isabet eden temettü tutarından düşülür ve geri kalan tutar net temettü olarak ödenir. Bu nedenle öncelikle ortakların brüt temettü tutarının bulunması gerekir.

13.1 Kurumlar Vergisi ve İstisna Stopajı

YTL

- Kurum Kazancı	12.000.000
- İlaveler	500.000
- (KKEG)	500.000
- İstisna ve İndirimlerden Önceki Kurum Kazancı	12.500.000
- İstisnalar ve İndirimler	(1.500.000)
- (İştirak Kazancı)	700.000
- (Yatırım İndirimi)	800.000
- Kurumlar Vergisi Matrahı	11.000.000
- Kurumlar Vergisi (%30)	3.300.000

Bu örnekte kâr dağıtımı yapılmadığı için, kâr payı stopajı ödenmesi söz konusu değildir. Ancak, Kurumlar Vergisi'nin matrahından indirilen yatırım indirimi tutarının 24.04.2003 tarihinden önce yapılmış müracaata istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgesi kapsamında eski hükümlerden faydalanan harcamalar üzerinden hesaplanmış olması sebebiyle GVK'nın Geçici 61'inci maddesi uyarınca yatırım indirimi tutarı üzerinden %19,8 stopaj hesaplanması gerekmektedir.

İstisna Stopajı (Yatırım İndirimi x %19,8)

(800.000 x %19,8)

158.400

Örnek 4;

Veriler:

(Y) A.Ş., halka açık olmayan bir şirkettir ve 2004 yılı kârının tamamı dağıtılmıştır.

YTL

- Sermaye	75.000.000
- Kurum Kazancı	45.000.000
- KKEG	5.000.000
- Geçmiş Yıl Zararları (Mali Zarar)	8.000.000
- Geçmiş Yıl Zararları (Bilanço Zararı)	10.000.000
- İştirak Kazancı	9.000.000
- Yatırım indirimi 1 (24.04.2003 tarihinden önce yapılan müracaata istinaden düzenlenen yatırım teşvik belgesi kapsamında eski hükümlerden faydalanan)	10.000.000
- Yatırım indirimi 2 (4842 sayılı Kanun Kapsamında 24.04.2003 sonrası Yeni Hükümlerden Faydalanan)	5.000.000

A. Kurumlar Vergisi Hesabı

YTL

Kurum Kazancı	45.000.000
İlaveler (+)	5.000.000
-KKEG	5.000.000
İstisnalar (-)	(9.000.000)
-İştirak Kazancı	9.000.000
Geçmiş yıl Zararları (Mali Zarar)	(8.000.000)
Kazancın Bulunması Halinde indirilecek istisnalar (-)	(15.000.000)
-Yatırım İndirimi 1	10.000.000
-Yatırım İndirimi 2	5.000.000
Kurumlar Vergisi Matrahı	18.000.000
Hesaplanan Kurumlar Vergisi (%30)	5.400.000

B. Yatırım İndirimi Stopajı Hesabı

YTL

Yat. İnd. Stopajı Matrahı	10.000.000
-Yatırım İndirimi 1	10.000.000
Hesaplanan Y.I. Stopajı	1.980.000
-Yatırım İndirimi (10.000.000 x %19,8)	1.980.000

C. Kâr Payı Stopajı Hesabı

YTL

Kurum Kazancı	45.000.000
Geçmiş Yıl Zararları (Bilanço Zararı)	(10.000.000)
Hesaplanan Toplam Vergi	(7.380.000)
-Hesaplanan Kurumlar Vergisi	5.400.000
-Yat. İnd. Stopajı	1.980.000
Vergi ve Geçmiş Yıl Zararları Sonrası Kurum Kazancı	
[45.000.000 -(10.000.000 + 7.380.000)]	27.620.000
I. Tertip Kanuni Yedek Akçe (27.620.000 x %5)	(1.381.000)
I. Temettü (75.000.000 x %5)	(3.750.000)
Kalan Kazanç Tutarı (II. Tertip Kanuni Yedek Akçe Matrahı)	
[27.620.000 -(1.381.000 + 3.750.000)]	22.489.000
II. Tertip Kanuni Yedek Akçe (22.489.000/11)	(2.044.454)
II. Temettü (22.489.000 -2.044.454)	(20.444.546)
I. ve II. Temettü Toplamı (3.750.000 + 20.444.545)	24.194.545
İstisna ve İndirimler (-)	(8.020.000)
-Yatırım İndirimi *	
(10.000.000 -1.980.000)	8.020.000
Kâr Payı Stopaj Matrahı (24.194.545 -8.020.000)	16.174.545
Hesaplanan Kâr Payı Stopajı (16.174.545 x % 10) **	1.617.454

* İstisna stopajı bölümünde açıklandığı üzere, yatırım indirimi tutarı üzerinden istisna stopajı hesaplanmıştır. Dağıtılabilir dönem karının hesabında, bu stopaj indirim olarak dikkate alındığı için, mükerrer indirimden dolayı istisna stopajı hesaplanmamıştır. Kâr payı stopaj matrahının hesabında söz konusu istisna ve indirimler, istisna stopajı düşüldükten sonraki değerler olarak dikkate alınmıştır.

** Kar dağıtımının tamamının gerçek kişilere yapıldığı varsayılmıştır.

GENEL KURUL TOPLANTI TUTANAĞI ÖRNEĞİ

Ek-2

.....Anonim ŞirketininTarihinde Yapılan Olağan Genel Kurul Toplantı Tutanağı *

.....Anonim Şirketinin..... yılına ait genel kurul toplantısı..... tarihinde, saat..... de, şirket merkez adresi olanadresinde,
Sanayi ve Ticaret Bakanlığının/.....İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü'nün..... tarih vesayılı yazılarıyla görevlendirilen Bakanlık Komiseri.....'ın gözetiminde yapılmıştır.

Toplantıya ait davet kanun ve anasözleşmede öngörüldüğü gibi ve gündemi de ihtiva edecek şekilde, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nintarih vesayılı nüshasında ilan edilmek suretiyle ve ayrıca nama yazılı pay sahipleri ile önceden hisse senedi tevdi ederek adresini bildiren hamiline yazılı pay sahiplerine taahhütlü mektupla, toplantı gün ve gündeminin bildirilmesi suretiyle süresi içinde yapılmıştır.

Haziran cetvelinin tetkikinden, şirketin toplam..... Liralık sermayesine tekabül edenadet hissedenTL'lık sermayeye karşılık adet hisselerin asaleten,TL'lık sermayeye karşılıkTL'lık hisselerin de vekaleten olmak üzereadet hisselerin toplantıda temsil edildiğinin ve böylece gerek kanun ve gerekse anasözleşmede öngörülen asgari toplantı nisabının mevcut olduğunun anlaşılması üzerine toplantıtarafından açılarak gündemin görüşülmesine geçilmiştir.

1- Divan Başkanlığınanın oy toplayıcılığına.....nın ve katipliğenın seçilmelerine oy birliğiyle/menfi oya karşılık oyla karar verildi.

2- Genel Kurul tutanaklarının imzalanması için divan heyetine yetki verilmesine oybirliği ile/..... oya karşılık.Oyla karar verildi.

3- Yönetim kurulu faaliyet raporu ile murakıplar tarafından verilen rapor okundu ve müzakere edildi.

4- Bilanço ve kâr/zarar hesapları okundu ve müzakere edildi. Yapılan oylama sonucunda, bilanço ve kâr/zarar hesapları oybirliğiyle /menfi oya karşılık.....oyla tasdik edildi.

Şirket kârından kanun ve anasözleşme gereği yapılması gereken miktarlar ayrıldıktan sonra kalan kısmın tamamının/bir bölümünün dağıtılmasına oybirliğiyle/menfi oya karşılık oyla karar verildi.

Birinci temettününtarihinde, dağıtımına karar verilen kârın isetarihinde dağıtılmasına oybirliğiyle/menfi oya karşılıkoyla karar verildi.

5- Yapılan oylama sonucunda yönetim kurulu üyeleri oybirliğiyle/menfi oya karşılık..... oyla ibra edildiler. Yine yapılan oylama sonucunda murakıplar oybirliğiyle/menfi oya karşılıkoyla ibra edildiler.

6- Yönetim kurulu üyelerineTL., murakıplaraTL aylık/yıllık ücret ödenmesine oybirliğiyle/menfi oya karşılıkoyla karar verildi.

7- Şirketin yönetim kurulu üyeliklerineyıl süreyle görev yapmak üzere,,....., 'nın seçilmelerine oybirliğiyle/oyla karar verildi. Murakıplığayıl süreyle görev yapmak üzere 'nın seçilmesine oybirliğiyle/oyla karar verildi.

8- (Gündemde olmak kaydıyla görüşülüp karara bağlanan sair konular yazılır.)

KOMİSER
Adı Soyadı

DİVAN BAŞKANI
Adı Soyadı

OY TOPLAYICI
Adı Soyadı

KATİP
Adı Soyadı

İmzası

İmzası

İmzası

İmzası

* Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantıları ve Bu toplantılarda bulunacak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hk. Yönetmelik (07.08.1996 tarih ve 22720 sayılı R.G. de yayımlanmıştır.)

ÖRNEK KÂR DAĞITIM TABLOSU

..... İŞLETMESİ
31/12/200X YILI KÂR DAĞITIM TABLOSU
(..... YTL.)

	ÖNCEKİ DÖNEM		CARİ DÖNEM	
A- DÖNEM KÂRININ DAĞITIMI				
1- Dönem Kârı				
Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükleri (-)				
-Kurumlar Vergisi				
-Gelir Vergisi kesintisi				
-Diğer Vergi ve Yasal Yükümlülükler				
NET DÖNEM KÂRI				
3- Geçmiş Dönemler Zararı (-)				
4-1. Tertip Yasal Yedek Akçe (-)				
5- İşletmede bırakılması ve TasZo.Fonlar (-)				
DAĞITILABİLİR NET D. KÂRI				
6- Ortaklara Birinci Temettü (-)				
-Adi Hisse. Senedi Sahiplerine				
-İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine				
7- Personele Temettü (-)				
8- Yönetim Kuruluna temettü (-)				
9- Ortaklara İkinci Temettü (-)				
- Adi Hisse Senedi Sahiplerine				
- İmtiyazlı Hisse Senedi Sahiplerine				
10- II. Tertip Yasal Yedek Akçe (-)				
11- Statü Yedekleri (-)				
12- O.dışı Yedekler (Dağıtılmamış Kârlar)				
13- Diğer Yedekler				
14- Özel Fonlar				
B- YEDEKLERDEN DAĞITIM				
1- Dağıtılan Yedekler				
2- II. Tertip Yasal Yedekler (-)				
3- Ortaklara Pay (-)				
- Adi Hisse Senedi Sahiplerine				
- İmtiyazlı Hisse senedi sahiplerine				
4- Personele Pay (-)				
5- Yönetim Kuruluna Pay (-)				
C- HİSSE BAŞINA KÂR				
1- Adi Hisse Sen.Sah.(TL %)				
2- İmtiyazlı Hisse Sen.Sah. (TL %)				

2004 YILI KURUMLAR VERGİSİ , STOPAJ VE KÂR PAYINA İLİŞKİN ÖRNEK TABLO

A. DÖNEM NET KÂRI VEYA ZARARI		XX
B. İLAVELER		XX
1. Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	X	
* Özsermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizler		
* Örtülü Sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizler		
* Sermaye şirketlerinde dağıtılan örtülü kazançlar		
* VUK hükümlerine uygun olmayan amortismanlar		
* VUK hükümlerine uygun olmayan karşılıklar		
* Alınan vadeli çek reeskontları		
* Bu yıla dahil edilmiş geçmiş yıl ve gelecek yıl giderleri		
* Motorlu Taşıtlar Vergisi		
* Tevsik edilemeyen giderler		
* Ödenmeyen sigorta primleri		
* Yasal hadlerin üzerindeki giderler		
* Kıdem tazminatı karşılıkları		
* Kabul edilemeyen bağışlar		
* Cezalar ve gecikme zamları		
* Kanunen kabul edilmeyen giderler için yüklenilen katma değer vergileri		
* Fazla ayrılan karşılık giderleri		
* İndirilemeyecek finansman giderleri (Finansman Gider Kısıtlaması)		
* Deprem vergileri (Özel İşlem Vergisi, Özel İletişim Vergisi)		
2. Önceki Yıl Finansman Fonu	X	
3. Önceki Yıl İndirim Konusu Yapılan Gelir Tahakkukları	X	
C. İNDİRİMLER		(XX)
Vergi kanunlarına göre gerçekleşmemiş gelir tahakkukları	(X)	
Personel temettüsü (İlgili yıla gider yazılmamış olması halinde)	(X)	
Gelecek yıl gelirleri	(X)	
Verilen vadeli çek reeskontları	(X)	
Kurum kazancına dahil edilmiş serbest bölge gelirleri	(X)	
Yurtdışı faaliyetlerden doğan zararlar	(X)	
D. İNDİRİM VE İSTİSNALARDAN ÖNCEKİ KURUM KAZANCI		XX
E. İSTİSNA VE İNDİRİMLER		(XX)
Zarar Olsa Dahi İndirilecek İstisnalar		
1. İştirak kazançları (KVK 8/1)	(X)	
2. Portföy işletmeciliği kazançları (KVK 8/4)	(X)	
3. Rüşhan hakkı kupon satışı (KVK 8/5)	(X)	
4. Emisyon primi (KVK 8/5)	(X)	
5. Gayrimenkullerin ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlara ilişkin istisna (KVK Geçici 28)	(X)	
6. Üretim tesislerinin ve bunlara ait gayrimenkullerin aynı sermaye olarak konulmasından sağlanan kazançlara ait istisna (KVK Geçici 28)	(X)	
7. Yurtdışı inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerden sağlanan kazançlara ilişkin istisna (KVK 8/7)	(X)	
F. GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (Mali Zarar)		(XX)

G. DİĞER İSTİSNALAR		(XX)
Kazancın Bulunması Halinde İndirilecek İstisnalar		
1. Kooperatifler risturn istisnası	(X)	
2. Devralınmış şirket zararları	(X)	
3. Yatırım indirimi	(X)	
H. KURUMLAR VERGİSİ MATRAHI		XX
I. HESAPLANAN KURUMLAR VERGİSİ (H x % 30)		XX
İ. HESAPLANAN KURUMLAR VERGİSİ FON PAYI (I x % 10)		XX
11. 2003 yılı İstisna Stopajı Hesabı		
J. % 19,8 ORANLI İSTİSNA STOPAJI MATRAHI		XX
2- Yatırım indirimi (G.3) (Eski hükümlerden faydalanan)	X	
K. % 10 ORANLI İSTİSNA STOPAJI MATRAHI		XX
1- Portföy işletmeciliği kazançları (E.2)		
(B tipi yatırım fon ve ortaklıklarının portföy işletmeciliği kazançları)	X	
L. HESAPLANAN İSTİSNA STOPAJI		XX
1- % 19,8 Oranlı istisna Stopajı (J x % 19,8)	X	
2- % 10 Oranlı istisna Stopajı (K x %10)	X	
12. 2003 Yılı Kâr Payı Stopajı Hesabı		
P. KURUM KAZANCI (A)		XX
R. GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (Bilanço Zararı)		(XX)
S HESAPLANAN TOPLAM VERGİ		(XX)
1- Hesaplanan Kurumlar Vergisi (I)	X	
2- İstisna Stopajı (L)	X	
T. VERGİ VE GEÇMİŞ YIL ZARARLARI SONRASI KURUM KAZANCI [P-(R+S)]		XX
U. I. KANUNİ İHTİYAT (T x %5)		(XX)
V. I. TEMETTÜ (Ödenmiş Sermaye x %5)		(XX)
Y. KALAN KAZANÇ [T -(U+V)]		XX
Z. II. KANUNİ İHTİYAT (Y /11)		(XX)
Q. PERSONEL TEMETTÜSÜ (C.2)		(XX)
QA. II. TEMETTÜ [Y-(Z+Q)]		XX
QB. I. VE II. TEMETTÜ TOPLAMI (V+QA)		XX
QC. İSTİSNA KAZANÇLARI [E-(İstisna Stopajı)]	(XX)	
(Zarar Olsa Dahi İndirilecek İstisnalar)		
QD. DİĞER İSTİSNALAR [G-(İstisna Stopajı)]		(XX)
(Kazancın Bulunması Halinde İndirilecek İstisnalar)		
QE. KÂR PAYI STOPAJ MATRAHI [QB-(QC+QD)]		XX
QF. HESAPLANAN KÂR PAYI STOPAJI (QE x % 10)		XX

ÖZGEÇMİŞ

22 Mart 1966 tarihinde Samsun'un Ladik ilçesinde doğdum. Üniversite öncesi tahsilimi yine memleketim Ladik'te tamamladım.

1986 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünden mezun oldum. Daha sonra Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörlüğü sınavını kazanarak Ankara'da stajyer olarak göreve başladım. 1988 yılında yeterlilik sınavı sonucu Gelirler Kontrolörü olarak İstanbul Grup Başkanlığına atandım. 1995 ve 1997 yılları arasında 2,5 yıl Bursa Defterdar Yardımcılığı görevini vekaleten yürüttüm. 1998 yılında vergi konusunda inceleme ve araştırma yapmak üzere Maliye Bakanlığınca 9 ay süreyle yurtdışında (İngiltere) görevlendirildim. Yurtdışı görevi dönüşünde Gelirler Kontrolörleri İstanbul Grup Başkanlığında Gelirler Başkanlığı olarak kamu hizmetine devam ettim.

Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörleri Derneği Yönetim Kurulu üyeliği, Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörleri Derneği İstanbul Şube Başkanlığı, Vergi Sorunları Dergisi Genel Yayın Koordinatörlüğü görevlerinde bulundum.

6 Mart 2003 tarihinde atandığım Bursa Defterdarlığı görevini müteakiben 10.08.2004 tarihinde Adana Defterdarlığına, 29.08.2005 tarihinde de 5345 sayılı yasayla kurulan Adana Vergi Dairesi Başkanlığına atandım. Halen bu görevi sürdürmekteyim.

Uludağ Üniversitesi Maliye Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimim devam etmekte olup Prof. Dr. Metin TAŞ'ın danışmanlığında "Anonim şirketlerde Kar Dağıtımı ve Vergilendirilmesi" konulu teze başladım.

Fatih ACAR

